

BETÆNKNING

vedrørende

GTO's FREMTID

*afgivet af det af Ministeren for Grønland
den 11. juni 1981 nedsatte udvalg*

Det administrative Bibliotek
Slotsholmsgade 12
1216 København K

BETÆNKNING NR. 1017

NUUK/GODTHÅB juli 1984

FORORD

I nærværende betænkning fremlægges de overvejelser og indstillinger, som det den 11. juni 1981 nedsatte udvalg vedrørende Grønlands tekniske Organisations fremtid har gjort sig med henblik på at overføre en række af de af GTO hidtil varetagne områder til Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner - herunder de konsekvenser, sådanne overførsler vil få for GTO's, hjemmestyrets og kommunernes fremtidige organisatoriske og personalemæssige forhold.

Ved udarbejdelsen af betænkningen har udvalget forudsat, at læseren stort set er bekendt med omfanget og indholdet af GTO's nuværende virksomhed og med de særlige krav, som forholdene i Grønland stiller med hensyn til udøvelsen af den tekniske virksomhed.

Til den læser, der måtte ønske at kende mere til baggrunden for GTO's etablering og udvikling samt den nuværende virksomhed er der i de til betænkningen vedlagte bilag redegjort herfor.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kap. I	INDLEDNING	side	1
	A. Udvalgets kommissorium og sammensætning	-	1
	B. Udvalgets arbejde	-	4
	C. Definition af anvendte begreber	-	8
Kap. II	OMLÆGNINGER PÅ KORTERE SIGT		11
	A. Boligområdet	-	11
	B. Byggemodningsarbejder	-	12
	D. GTO's rådgivende afdeling, Nuuk/Godthåb		
	E. Investeringsplanlægning	-	24
	F. Værfterne	-	27
Kap. III	TILPASNINGER PÅ KORTERE SIGT	-	29
	A. Statslig husbygning	-	29
	B. Statslige havne, flyvepladser og tankanlæg		30
	C. Elværker, varmegværker og vandværker	-	34
	D. Grønlands televæsen (GT)	-	42
	E. Forundersøgelsesvirksomhed og bistand til Råstofferforvaltningen	-	44
Kap. IV	KONSEKVENSER AF OMLÆGNINGER	-	49
	A. Personalemæssige og organisatoriske konsekvenser	-	49
	B. Økonomiske konsekvenser	-	66
	C. Lovgivningsmæssige konsekvenser	-	67
Kap. V	RESUMÉ	-	69
Bilag 1	GTO's historiske forudsætninger og udvikling	-	75
2	Boligbyggeri	-	81
3	Byggemodningsarbejder	-	91
4	GTO's opgaver i forbindelse med bygge- og anlægsvirksomheden	-	97
5	Værfterne	-	103
6	Statslige havne, flyvepladser og tankanlæg	-	109
7	Elværker, varmegværker og vandværker	-	119
8	Grønlands televæsen	-	127
9	Forundersøgelsesvirksomhed og bistand til råstofferforvaltningen	-	133
10	GTO's regnskaber og økonomi	-	141

KAPITEL I

INDLEDNINGI A. Udvalgets kommissorium og sammensætning

Udvalget vedrørende Grønlands tekniske Organisations fremtid blev nedsat den 11. juni 1981 af den daværende minister for Grønland, Tove Lindbo Larsen, efter ønske fra Grønlands Hjemmestyre.

Udvalget fik følgende kommissorium:

"Udvalget sammensættes af repræsentanter for Grønlands Hjemmestyre, De grønlandske kommuners Landsforening og ministeriet samt direktør Vagn Rud Nielsen og professor Axel Gaarslev. Som formand for udvalget udpeges rigsombudsmand Torben Hede Pedersen. GTO's direktør og vicedirektør tilforordnes udvalget. Sekretariatsfunktionen varetages af en sekretær fra rigsombudet, en sekretær fra Grønlands Hjemmestyre og en sekretær fra GTO. Udvalget kan anmode om udtalelser fra organisationer m.fl., når dette er hensigtsmæssigt for at få en alsidig belysning af konkrete emner.

Betænkningen fra Udvalget vedrørende byrde- og opgavefordeling i Grønland, som blev afgivet i november 1973, indeholder en gennemgang af GTO's opgaver og forslag om overdragelse af en del af disse opgaver til kommunerne. Forslagene i betænkningen er delvis gennemført, idet der er etableret en kommuneteknikerordning, og kommunerne har overtaget byplanlægning, brandvæsen, vedligeholdelse af veje, terrænpleje og renovation. Udvalget foreslog også, at forvaltning og drift af offentlige værker og anlæg af veje blev overdraget til kommunerne. Disse forslag er endnu ikke gennemført, og der er behov for en fornyet vurdering af de offentlige værkers fremtidige organisation, bl.a. under hensyn til energikrisen og den igangværende energiplanlægning for Grønland.

Den generelle beskrivelse af GTO's fremtidige arbejdsopgaver, der er indeholdt i betænkningen fra Udvalget vedrørende byrde- og opgavefordeling i Grønland, må ligeledes tages op til fornyet vurdering under hensyn til den samfundsmæssige udvikling siden 1973.

Da GTO i sin tid blev etableret, var det med det formål at varetage statens tekniske aktiviteter i Grønland.

Disse aktiviteter har gennem hele perioden fra begyndelsen af tresserne til i dag været underkastet ændringer både i karakter og omfang.

Udviklingen af en privat sektor har sammen med en i forbindelse med kommunaliseringen gennemført decentralisering af den administrative og politiske beslutningsproces lokalt skabt andre muligheder for bistand end dem, der traditionelt af GTO blev stillet til rådighed også for andre end statens institutioner.

Senest har hjemmestyrets indførelse bevirket overførsel af væsentlige bygherreopgaver til grønlandsk regie, ligesom hjemmestyret har overtaget en række overordnede funktioner inden for planlægning og regelfastsættelse i den tekniske sektor.

Med udgangspunkt i den således allerede skete decentralisering og det almindelige politiske ønske om yderligere overførsel til grønlandsk regie af beslutningsprocesser på politisk og administrativt niveau er det udvalgets opgave at vurdere, hvilke alternative muligheder der måtte bestå, eller som kan udvikles, til GTO som organisation, og som opfylder den omtalte målsætning, eller om GTO organisatorisk yderligere kan tilpasses udviklingen på en række områder.

GTO's virkefelt er så udstrakt, at det på forhånd må kunne antages, at en fællesnævner for alternative muligheder næppe vil kunne tilvejebringes, ligesom det kan antages, at der vil være områder med så stærk tilknytning til statens aktiviteter i Grønland på længere sigt, at de tekniske aktiviteter herindenfor fortsat vil skulle varetages af en statslig organisation.

Udvalget bør gennem sit arbejde søge udskilt de områder inden for GTO's virkefelt, det anses for særlig ønskeligt og muligt at overføre til grønlandsk regie, og søge opstillet en tidsplan for, hvorledes en sådan overgang vil kunne ske.

Det må endvidere overvejes, om overgangen til grønlandsk regie i alle tilfælde vil betyde, at eventuelle alternative tekniske bistandsmuligheder vælges frem for GTO.

Hvad hidtil er anført gælder uden videre ved vurderingen af GTO's opgaver inden for driftsvirksomhed og byggeadministration.

GTO løser imidlertid væsentlige rådgivende funktioner såvel for staten som for Grønlands Hjemmestyre og Grønland som helhed, og det må overvejes, om der ønskes og findes mulige alternativer til den viden, der her ved er til rådighed.

For hjemmestyrets administration er det endvidere væsentligt, at det vurderes, i hvilket omfang og på hvilken måde det er muligt og ønskeligt, at GTO's kapacitet og ekspertise fortsat skal stilles til rådighed ved rådgivning i bred forstand inden for områderne: Drifts- og bygherrefunktion, planlægning, erhvervsudvikling, regelfastsættelse m.v. Tilsynsrådet for GTO har ofte fremhævet, at det må anses for afgørende vigtigt, at den viden og erfaring, der er opbygget i GTO, ikke smuldrer, men i ubeskåret stand til stadighed kan bruges og udvikles i det offentliges regie. Dette synspunkt må indgå i udvalgets vurdering af GTO's fremtid."

Udvalget fik følgende sammensætning:

Rigsombudsmand Torben Hede Pedersen, formand, udpeget af ministeren
 Sekretariatschef Gunnar Martens, udpeget af Grønlands Hjemmestyre
 Erhvervsdirektør Emil Abeisen, udpeget af Grønlands Hjemmestyre
 Sekretariatschef Erland Kristensen, udpeget af De grønlandske kommuners Landsforening

Fuldmægtig Øle Bjørn Hansen, udpeget af De grønlandske kommuners Landsforening, fra 1. okt. 1982 sekretariatschef i landsforeningen

Kontorchef Arne Kristiansen, udpeget af Ministeriet for Grønland

Direktør Vagn Rud Nielsen, Planstyrelsen, udpeget af Ministeriet for Grønland
 Professor Axel Gaarslev, Danmarks tekniske Højskole, udpeget af Ministeriet for Grønland

Direktør Gunnar P. Rosendahl, GTO, samt vicedirektør Hans Ølgaard, GTO, blev tilforordnet udvalget.

Afdelingsingeniør Daavinnuaq Olsen, GTO's rådgivende afdeling, Godthåb, har deltaget i møderne som observatør, og i enkelte møder har observatører fra andre berørte instanser deltaget.

Under udvalgets arbejde er der sket en række ændringer i udvalgets sammensætning, således udtrådte sekretariatschef Gunnar Martens i forbindelse med sin fratræden som sekretariatschef for Grønlands Hjemmestyre den 1. november 1982. Sekretariatschef 3ohn Jensen indtrådte herefter.

Sekretariatschef Erland Kristensen, De grønlandske kommuners Landsforening, udtrådte den 1. oktober 1982 i forbindelse med sin fratræden som sekretariatschef. Pr. 15. nov. 1982 har De grønlandske kommuners Landsforening udpeget kommuneingeniør Erik Vagn Hansen, Godthåb kommune som nyt medlem.

Direktør Vagn Rud Nielsen har alene deltaget i udvalgets to første møder og har herefter på grund af sygdom ikke kunnet deltage yderligere. Han er herefter udtrådt af udvalget.

Udvalgets sekretariat består af overingeniør Georg Lind Pedersen, GTO, København, kontorchef Henning Meyer, Grønlands Hjemmestyre, samt indtil den 8. november 1982, fuldmægtig Poul Henrik Sørensen, Rigsombudet, Godthåb, hvorefter fuldmægtig Bjarne E. Pedersen, Rigsombudet, Godthåb indtrådte.

I B. Udvalgets arbejde

Udvalget har afholdt ni møder, og man har på disse haft lejlighed til at foretage en detaljeret gennemgang af GTO's historiske forudsætninger og de arbejdsområder, der i dag varetages af GTO.

Under udvalgets arbejde blev det hurtigt klart, at der var behov for en tidsmæssig adskillelse i behandlingen af GTO's forskellige sagsområder. En række sagsområder med nær tilknytning til lokalsamfundene kan tænkes overført helt eller delvis til de grønlandske myndigheder i løbet af få år, medens en række andre områder må forventes først at skulle overføres længere ude i fremtiden.

Med hensyn til en overførsel af en del af GTO's virksomhed på kortere sigt har der i udvalget været enighed om, at man alene bør beskæftige sig med, hvad der

kan tænkes at ske indenfor den kommende 10-15 års periode, og man har derfor valgt at benytte denne tidshorisont som en rimelig grænse for en realistisk vurdering af den fremtidige udvikling.

De områder, hvor en overførsel på kortere sigt således kan komme på tale, vil efter udvalgets opfattelse være følgende:

1. Opførelse af boliger
2. Anlæg af veje
3. Anlæg af kloakker og fordelingsnet for vandforsyning
4. En række servicefunktioner med tilknytning til den lokale byggesektor
5. En række overordnede funktioner med tilknytning til GTO's rådgivende afdeling i Godthåb/Nuuk og GTO, dir.
6. Teknisk rådgivning i forbindelse med investeringsplanlægning
7. Forvaltning af værfter

Disse områder vil blive nærmere behandlet i kap. II.

Områderne under pkt.'erne 1, 2 og 3 forventes overført samtidig med, at boligområdets bygherrefunktion og regelfastsættende myndighed bliver overført til Grønlands Hjemmestyre og kommunerne, medens de under pkt.'erne 4, 5, 6 og 7 nævnte områder må forventes overført over en passende tidsperiode før og efter overførsel af bygherrefunktionen for boligområdet.

Der er tale om områder, som det er naturligt at overføre til de grønlandske myndigheders ansvars- og administrationsområde, idet udviklingen navnlig på boligområdet har medført, at det grønlandske hjemmestyre og de grønlandske kommuners indflydelse har været stigende, således at det først og fremmest hér er nødvendigt at få fastlagt en ændret og hensigtsmæssig kompetencefordeling. Det er også et hovedområde, hvor den politiske interesse har været væsentlig, og som på grund af den herskende boligmangel har givet anledning til en betydelig debat både politisk og administrativt. Der vil i vedlagte bilag 2 blive nærmere redegjort for udviklingen på dette område, men det skal indledningsvis konstateres, at boligmanglen har givet anledning til, at hjemmestyret og kommunerne i stigende grad er blevet inddraget i en forbedring af forholdene ved

selv at deltage i byggeriets finansiering. Det er klart, at den øgede og direkte deltagelse i dette byggeri navnlig hos kommunerne har skabt en interesse for en øget medindflydelse og medbestemmelse på udformningen og standarden af byggeriet.

Udvalget har på baggrund af landstingets drøftelser skønnet det realistisk at forudsætte, at en overtagelse af boligområdet kan blive aktuel i slutningen af 1980'erne, men det skal dog understreges, at tidspunktet for den endelige overtagelse af boligområdet naturligvis må hvile på en politisk beslutning.

Udvalget har i øvrigt i overensstemmelse med sit kommissorium taget sit udgangspunkt i den udvikling, der har fundet sted, siden Byrde- og opgavefordelingsudvalget i 1973 afgav sin betænkning. Der er i overensstemmelse med denne betænknings indstilling på det tekniske område sket en kommunalisering af en række områder, der tidligere blev varetaget af staten.

De fleste kommuner har således etableret sig med en egen teknisk forvaltning og bl.a. overtaget en række opgaver, som GTO tidligere løste på statens vegne. Den tekniske forvaltning varetager således i dag byplanlægning, dag- og natrenovation, vedligeholdelse og snerydning af kommunens vejnet, ligesom brandvæsenet er kommunaliseret.

I samklang hermed er lovgivningskompetencen og den centrale ledelse af den fysiske planlægning overtaget af Grønlands Hjemmestyre.

Udvalget har endvidere fundet, at man i fortsættelse af de allerede overtagne områder bør overveje en snarlig grønlandsk overtagelse af anlæg af veje, vandledninger og kloakker, alt sammen under hensyntagen til den udvikling, der har fundet sted indenfor kommunernes tekniske forvaltninger. Nævnte byggemodningsopgaver har en nær tilknytning til boligbyggeriet såvel med hensyn til den fysiske som den økonomiske planlægning. Dette forhold taler for, at byggemodningens tilhørsforhold følger boligområdet, og at området overføres til hjemmestyret og kommunerne samtidig med boligområdet.

Udvalget finder, at drift og vedligeholdelse af kloakker og vandledninger har en så nær sammenhæng med vandindvindingsanlæg og udnyttelse af overskudsvarme fra elproduktionen, at drift og vedligeholdelse af disse ledningsanlæg mest hensigtsmæssigt kan varetages af GTO.

Der vil endvidere i kap. III blive gjort rede for de funktioner, som GTO i øvrigt har varetaget hidtil, og som efter udvalgets opfattelse fortsat skal varetages af GTO i den betragtede 10-15 års periode. Der er tale om følgende områder:

8. Byggeadministrering af statsligt byggeri
9. Administrering af anlæg og vedligeholdelse af statslige havne
10. Byggeadministrering af flyvepladser og tankanlæg
11. Forvaltning af elforsyningsanlæg, vandværker og varmekværker i de grønlandske byer
12. Forvaltning af televæsenet
13. Udførelse af forundersøgelser og teknisk bistand til Råstofforvaltningen

Der vil i den betragtede periode foregå diverse ændringer også af disse områders indhold og varetagelse, og de vil blive nærmere omtalt.

Hvilken opgavesammensætning, der vil være at varetage for GTO på længere sigt, er det vanskeligt at overskue i dag. Der tegner sig dog visse udviklingsmønstre for den tekniske sektor i Grønland, som giver nogen indikation for GTO's fremtid.

I kapitel IV vil man fremsætte udvalgets vurdering af, hvilke personalemæssige og organisatoriske konsekvenser en gennemførelse af udvalgets forslag vil få for GTO i Danmark og i Grønland, ligesom man vil søge at vurdere, hvilke personalemæssige behov, der vil opstå for Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner.

I samme kapitel bliver der gjort rede for de skønnede konsekvenser af forslagene, hvad angår økonomi og lovgivning. Det skal understreges, at der herunder ikke vil blive fremlagt forslag til byrdefordelingen mellem Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner, idet en sådan fordeling må bero på en forhandling mellem de implicerede grønlandske myndigheder.

Det skal anføres, at en række problemer i forbindelse med den fremtidige energiforsyning i Grønland ikke har kunnet afklares i denne betænkning.

Byrde- og opgavefordelingsudvalget afgav i sin betænkning i 1973 indstilling om, at de grønlandske elværker blev søgt overdraget til de grønlandske kommuner, hvilket efter en umiddelbar betragtning også forekommer nærliggende. En sådan overdragelse af elforsyningen er imidlertid ikke sket, og den udvikling, der siden afgivelsen af Byrde- og opgavefordelingsudvalgets betænkning har fundet sted inden for energiområdet, herunder den voldsomme stigning i oliepriserne, har sammen med den tekniske udvikling inden for energiområdet medført, at ministeriet allerede i 1978 nedsatte en arbejdsgruppe, der skal udarbejde et forslag til en energiplan for Grønland. Denne arbejdsgruppe har endnu ikke afsluttet sit arbejde, hvorfor nærværende udvalg har måttet anlægge den betragtning, at elforsyningen fortsat og indtil videre varetages af GTØ.

Udvalgets hovedsynspunkter fremgår af kapitel V, RESUMÉ.

Der er i bilag 1 givet en nærmere redegørelse for GTØ's historiske forudsætninger og udvikling.

I C. Definition af anvendte begreber.

I nærværende betænkning anvendes flere gange begreberne:

- a. Bygherre - bygherrefunktion,
- b. Byggeadministrator - byggeadministrering,
- c. Byplanmyndighed, og
- d. Bygningsmyndighed.

Kortfattet formuleret defineres disse begreber således:

a. Bygherre - bygherrefunktion.

Bygherren er den, der finansierer en bygge- eller anlægsopgave, eller træffer beslutning om, hvorledes en offentlig anlægsbevilling til dækning af et nærmere defineret bygge- eller anlægsbehov skal udnyttes.

Bygherrefunktionen omfatter navnlig fastlæggelse af byggeprogram og tilrettelæggelse af byggeriets administration.

b. Byggeadministrator - byggeadministrering (administration).

Byggeadministrator er den, der på bygherrens vegne og efter dennes retningslinier varetager bygge- eller anlægsopgavens praktisk-administrative gennemførelse.

Byggeadministrators væsentligste opgave består i styring og planlægning af byggeprocessen (projektering, licitation, tilsyn samt byggeledelse og byggeregnskab).

Byggeadministrator skal således forestå styringen af de til byggeriet tilknyttede rådgivere og entreprenører.

c. Byplanmyndighed.

Byplanmyndigheden er den offentlige myndighed, der påser, at byggeri og anlæg udføres i henhold til gældende by- og lokalplaner.

Byplanmyndigheden forestår endvidere tildelingen og registreringen af de til en bygge- og anlægsopgave nødvendige arealer.

Byplanmyndigheden skal således påse, at bygherren opfylder de ved arealtildelingen stillede krav.

d. Bygningsmyndighed.

Bygningsmyndigheden er den offentlige myndighed, der påser, at byggeri og anlæg opfylder byggelovgivningens krav: de bygningstekniske forskrifter.

Bygningsmyndigheden varetager dette ved at kontrollere projekter forud for meddelelse af byggetilladelse og føre tilsyn i de væsentlige faser.

Bygningsmyndigheden afslutter byggesagen ved at meddele en ibrugtagningstilladelse.

KAPITEL II

OMLÆGNINGER PÅ KORTERE SIGT

Der vil i dette kapitel blive gjort rede for de GTO-områder, udvalget mener, at det vil blive aktuelt at overføre til Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner på kortere sigt d.v.s. inden for de kommende ti til femten år. Inden for GTO's regie vil overførsel af boligområdets forvaltning fra statslig regie til hjemmestyrets og kommunernes i denne periode blive den centrale begivenhed. Dette skyldes dels boligområdets samfundsmæssige betydning dels de deraf følgende virkninger for andre bygge- og anlægsområder og for byggesektoren som helhed. Således vil bl.a. en overførsel af byggemodningsarbejder og af investeringsplanlægning blive en logisk følge af boligområdets overførsel. Også en række servicefunktioner i lokalsamfundenes byggesektor må naturligt følge det mønster, boligbyggeriet forvaltningsmæssigt angiver.

Værftsområdet bør på grund af sin almene erhvervsmæssige betydning ligeledes overvejes overført i den betragtede periode. Dette område vil også blive behandlet.

II A. Boligområdet

Boligbyggeriet er i nyere tid hovedsageligt blevet finansieret af staten. Staten har således ydet lån til opførelse af ejerboliger, og staten har opført udlejningsboliger. Hjemmestyret og kommunerne har imidlertid også i den allernyeste tid bidraget til boligbyggeriets finansiering, idet dele af udlejningsboligerne i dag opføres for bevillinger fra såvel kommunerne som staten, det såkaldte 60/40 byggeri - eller for bevillinger fra kommunerne, hjemmestyret og staten, det såkaldte trepartsbyggeri. Omfanget af boligbyggeri med sådanne fælles finansieringer har været stærkt voksende i de sidste år.

Boligbyggeriet har altid været fulgt med stor interesse af befolkningen og politikerne. De grønlandske myndigheder er derfor også i stigende omfang blevet inddraget i planlægningen, opførelsen og driften af boligerne.

Den store interesse for boligområdet kom bl.a. til udtryk på den boligkonference, hjemmestyret afholdt i 1981 i Sisimiut/Holsteinsborg. Der var hér enighed om, at ansvaret for boligbyggeriet bør overgå til grønlandske politiske organer, og at statens bevillinger til boligbyggeri overføres samtidig.

Landstinget har senere udtalt, at boligområdet bør overføres til hjemmestyret og kommunerne, når KGH's produktions- og eksportvirksomhed er overført og indkørt. Endvidere har landstinget sammen med Ministeriet for Grønland taget initiativ til forhandlinger om vilkårene for overtagelse af den eksisterende boligmasse og for fordeling af tilskud. Der er ligeledes nedsat et kontaktudvalg med repræsentanter fra ministeriet, rigsombudet, hjemmestyret og kommunerne og med den opgave at fungere som rådgivende organ vedrørende boligbyggeri, boligforvaltning og boligsubsidier.

Sideløbende hermed er der fra statens og herunder GTO's side udfoldet en række initiativer med henblik på at forberede boligområdets overførsel. Disse initiativer vedrører såvel finansielle og administrative forhold som tekniske og økonomiske.

Udvalget skønner på grundlag af de mange politiske tilkendegivelser, at en overførsel af boligområdet kan blive aktuel i slutningen af 1980'erne.

En nærmere omtale af boligområdet og GTO's relationer til dette fremgår af bilag 2.

II B. Byggemodningsarbejder

Ved byggemodningsarbejder i Grønland forstås i det følgende veje, vandedninger og kloakker, elforsyning, overfladeafvanding, terrænpleje og renovationsanlæg. En række af disse funktioner, nemlig drift og vedligeholdelse af veje, samt anlæg, drift og vedligeholdelse af overfladeafvanding, terrænpleje og renovationsanlæg er allerede i overensstemmelse med forslagene i Byrde- og opgavefordelingsudvalgets betænkning fra 1973 overgået til kommunerne. Da kommunerne også lokalt varetager byplanlægningen, har udvalget fundet det naturligt at bedømme mulighederne for en kommunal overtagelse af ansvaret for de resterende byggemodningeopgaver samtidig med boligområdets overførsel til hjemmestyret og kommunerne.

For GTO's vedkommende har udvalgets overvejelser derfor koncentreret sig om muligheden for til kommunerne at overføre anlæg af veje, anlæg, drift og vedligeholdelse af vandledninger og kloakker samt i princippet også anlæg og drift af elværker og vandværker med tilhørende vandindvindingsanlæg. Spørgsmålet om anlæg og drift af elværker vil dog blive behandlet i et senere afsnit under hensyn til de overvejelser, der for tiden finder sted vedrørende den kommende energiforsyning i Grønland. I tilslutning hertil vil udvalgets overvejelse vedrørende anlæg og drift af vandværker med tilhørende vandindvindingsanlæg ligeledes blive behandlet på baggrund af den samdrift, der idag finder sted i GTO's regie. Der skal endvidere med hensyn til de problemer, som anlæg og drift af veje, vandledninger og kloakker som specielt rejser sig i Grønland på baggrund af de særlige klimatiske og topografiske forhold henvises til den beskrivelse, der er givet i vedlagte bilag 3.

Vej

I forbindelse med gennemførelsen af Byrde- og opgavefordelingsudvalgets tanker overgik driften, herunder vedligeholdelsen af vejene i byerne til de grønlandske kommuners ansvarsområde. Udvalget anbefalede dog samtidig, at selv om kommunerne etablerede egne tekniske forvaltninger, skulle man fortsat lade projektering og anlæg af veje løse af de statslige myndigheder af hensyn til de væsentlige tekniske spørgsmål, der var forbundet hermed.

Det er nærværende udvalgs opfattelse, at kommunernes tekniske forvaltninger bl.a. gennem byplanarbejdet nu er så indarbejdede og har så stor en erfaring, at projekteringen og anlæg af veje er opgaver, der kan løses af de grønlandske kommuner. Opgaven har sammen med anlæg af kloakledninger og vandledninger nær sammenhæng med de allerede overtagne opgaver og er navnlig af betydning for den samlede planlægning og udbygning af byområderne.

Der vil formentlig i nogle kommuner til stadighed være behov for teknisk bistand udefra - denne vil efter udvalgets opfattelse kunne hentes dels hos GTO i endnu en årrække og dels hos private rådgivende firmaer.

Vand og kloakker

Etablering og drift af vand og kloakker medfører under grønlandske forhold omfattende tekniske problemer på grund af topografiske forhold, grundforholdene og temperaturforholdene. Det bør endvidere anføres, at man som en særlig grønlandsk løsning har valgt at lægge kloakker og vandledninger i samme grav. Dette kræver særlige udformninger, som i sin tid blev aftalt med sundhedsmyndighederne, og det kan idag konstateres, at de aftalte løsninger, som har betydelige økonomiske fordele, har fungeret tilfredsstillende og uden gener.

Som tidligere nævnt sker der en vis samdrift mellem GTO's elværker og vandværker, en samdrift, som udvalget ikke mener, at det vil være hensigtsmæssigt at ophæve på nuværende tidspunkt. Man har derfor specielt vedrørende vandforsyningen overvejet en løsning, der går ud på, at anlæg og drift af vandværker fortsat skal finde sted i statsligt regi, hvorimod anlæg og drift og vedligeholdelse af vandledninger fra vandværket til forbrugeren kunne overføres til kommunalt regi. En sådan adskillelse vil forudsætte, at der træffes en fast aftale mellem den enkelte kommune og staten om fælles indsigt omkring forudsætningerne for vandleverancer til kommunerne og om betaling for disse leverancer.

Udvalget er vejet tilbage for en løsning, hvorefter både anlæg, drift og vedligeholdelse af vandledningerne overføres til kommunerne. Kommunerne har i forbindelse med byplanarbejdet og tilrettelæggelsen af kommunernes boligbyggerier en væsentlig interesse i at kunne træffe beslutning om, hvor og hvornår vandledninger bør etableres, og udvalget mener, at kommunerne bør være bygherre for disse ledningsanlæg. Med hensyn til drift og vedligeholdelse af ledningerne er udvalget derimod kommet til den konklusion, at disse opgaver har en så nær sammenhæng med driften af vandværkerne og udnyttelsen af overskudsvarmen fra elproduktionen, at drift og vedligeholdelse af disse ledningsanlæg mest hensigtsmæssigt fortsat bør varetages af GTO. Spørgsmålet om dette vil være den rette løsning på længere sigt må afhænge af, hvilken driftsform man senere måtte vælge med hensyn til anlæg og drift af energiforsyningsanlæggene, herunder spørgsmålet om, hvorvidt disse senere skal overgå til et evt. enheds-selskab med deltagelse af staten og de grønlandske myndigheder.

Udvalget har i sine overvejelser vedrørende dette spørgsmål også lagt vægt på, at GTO's elværksbestyrere har peget på en række gener, der vil kunne opstå ved at adskille administreringen af vanddistributionen fra administreringen af vandværket og den tilhørende vandindvinding. Elværksbestyrerne skønner, at der ved en evt. adskillelse kan opstå problemer i forbindelse med relationerne til sundhedskommissionerne, med styringen af vandforbrugene i perioder med begrænsede råvaremængder og med at holde vandledningerne frostfri.

Det er udvalgets opfattelse, at kloakkerne med hensyn til anlæg, drift og vedligeholdelse bør følge vandledningerne.

Som konklusion af udvalgets overvejelser vedrørende disse spørgsmål skal udvalget således indstille, at anlæg af kloakker og vandledninger bør overføres til de grønlandske kommuner, hvorimod driften og vedligeholdelsen fortsat og indtil videre varetages af GTO. Det forudsættes, at kommunerne og GTO indgår i et vist samarbejde, der sikrer, at kommunerne ved anlæg af kloakker og vandledninger overholder sådanne tekniske normer, at bl.a. de sundhedsmæssige og sikkerhedsmæssige hensyn tilgodeses.

II C. GTO's byggetjeneste

GTO's byggetjeneste er den tjenestegren, der igennem tiderne har forestået statens bygge- og anlægsvirksomhed i lokalsamfundene dog ikke el- og telearbejder. I denne egenskab har det været nødvendigt for byggetjenesten tillige at varetage en række driftsopgaver og forskellige andre opgaver med relation til den lokale byggesektor. Byggetjenesten har også i vid udstrækning administreret bygge- og anlægsarbejder for Grønlands Hjemmestyre (tidligere Grønlands Landsråd), kommunerne og andre offentlige bygherrer, samt for private.

Administration af bygge- og anlægsarbejder

GTO har i femårsperioden 1978-1982 administreret bygge- og anlægsopgaver incl. el- og teletjenestens til en værdi af ca. 700 mio. kr. årligt udtrykt i prisniveau 1982. Med afrundede tal fordeler de 700 mio.kr. sig på statsopgaver med 550 mio.kr., boligstøtteopgaver 60 mio.kr. (nybygninger og reparationslån), hjemmestyreopgaver 50 mio.kr., kommunale opgaver incl. kommunale tilskudshuse 30 mio.kr. og øvrige opgaver 10 mio.kr.

I løbet af perioden fra 1968 er der sket en kraftig reduktion af den almindelige bygge- og anlægsvirksomhed. Dette skyldes først og fremmest de reducerede statslige anlægsbevillinger. GTO administrerede således i 1968, hvor aktiviteten havde sin maksimale størrelse, opgaver for ca. 1,4 mia.kr. målt i 1982-priser, medens bygge- og anlægsvirksomheden i 1982 som nævnt beløb sig til ca. 700 mio.kr., d.v.s. svarende til 50% af 1968-aktiviteten.

Faldet indtraf i den første halvdel af 1970'erne, og omsætningen har siden 1977 været nogenlunde konstant.

Der er imidlertid i de seneste år sket en række forskydninger i den geografiske fordeling af investeringerne. For Nuuk/Godthåbs og Ilulissat/Jakobshavns vedkommende har aktiviteterne nærmest været stigende, og for de fleste byer i Nord- og Østgrønland har der været tale om en næsten uændret omsætning. Investeringsaktiviteterne i de øvrige byer har derimod været faldende.

Byggetjenestens driftsvirksomhed

Byggetjenestens driftsvirksomhed omfatter mange opgaver indenfor den lokale byggesektor. Det drejer sig om fremskaffelse og udhandling af sand, singels, sten, skærver og grus, lagerføring og udhandling af forskellige byggematerialer, udlejning af entreprenørmateriel, drift af en række værksteder, drift af indkvarteringslejre og kantiner m.m.

Byggetjenestens driftsomsætning er væsentligt reduceret siden 1968 - således er omsætningen i 1982 kun ca. 1/3 af omsætningen i 1968.

Årsagen til den betydelige reduktion er i første række, at en del opgaver, som tidligere blev varetaget af GTO, efterhånden er overtaget af lokale mester-virksomheder. Således er næsten alle GTO's værksteder i dag nedlagt.

Hertil kommer, at de traditionelle reparations- og vedligeholdelsesarbejder for de offentlige institutioner, der tidligere blev administreret af GTO, i vidt omfang er overgået til de pågældende institutioners egne administratio-ner. I sidste halvdel af 1970'erne er endvidere en række opgaver overgået til kommunernes tekniske forvaltninger.

Byggetjenestens fremtid

En bedømmelse af de fremtidige forhold for bygge- og anlægsvirksomheden i Grønland må føre til, at der må påregnes en fortsat nedgang i GTO's byggeadministrative aktiviteter, der primært er knyttet til statens anlægsvirksomhed. Dette gør det nødvendigt nøjere at vurdere byggetjenestens nuværende og fremtidige arbejdssituation og bemanning.

For nærmere at vurdere omfanget af byggetjenestens bemanning og i det hele taget konsekvenserne for GTO af de igangværende ændringer af opgavefordelingen mellem staten, hjemmestyret og kommunerne, har udvalget analyseret det opgavesæt, det påhviler byggetjenesten at løse i dag. Dette opgavesæt er vurderet i sammenhæng med de tilhørende støttefunktioner, der finder sted i GTO, direktoratet.

En detaljeret gennemgang af GTO's samlede opgavesæt i forbindelse med bygge- og anlægsvirksomheden fremgår af bilag 4.

Efter at have overvejet indholdet af disse arbejdsopgaver har udvalget specielt gennemdrøftet følgende spørgsmål:

- 1) Vil disse opgaver - helt eller delvis - hensigtsmæssigt kunne overdrages til de grønlandske myndigheders ansvarsområde, og i forbindelse hermed har man for nogle områders vedkommende, specielt indenfor driftsområdet, drøftet, hvorvidt en privatisering med fordel kunne finde sted?
- 2) Skal der ske en samlet overførsel af samtlige relevante opgaver, eller kan man forestille sig en trinvis overførsel, enten således at man "i pakker" overdrager en række opgaver til hjemmestyret og samtlige grønlandske kommuner, eller således at man tilpasser opgaveoverførslen til den enkelte kommunes tekniske kapacitet?
- 3) På hvilket tidspunkt bør en overførsel finde sted under hensyntagen til såvel hjemmestyrets som kommunernes kapacitet?
- 4) Hvilke opgaver bør GTO fortsat varetage?

Med hensyn til spørgsmål 1) har der i udvalget været enighed om, at langt de fleste af de forannævnte opgaver mest hensigtsmæssigt bør overgå til grønlandske myndigheder. Udvalget har i sin indstilling - der for de enkelte opgaver beskrives senere i nærværende kapitel - lagt vægt på en række af de forhold, der tidligere har været fremhævet, nemlig udbygningen af den kommunale tekniske administration sammenholdt med den stigende opgaveoverførsel til de grønlandske myndigheder og nødvendigheden af en større lokal beslutningskompetence - samt tilbagegangen i de statslige opgaver og den deraf følgende nedgang i GTO's omsætning og mulighed for at opretholde sit serviceniveau i navnlig de mindre kommuner. Af afgørende betydning for udvalgets indstilling har også været landsstyrets og landstingets ønske om indenfor en overskuelig årrække at overtage boligbyggeriet og administrationen af boligerne i Grønland.

Med hensyn til de omhandlede muligheder for en eventuel privatisering af nogle af opgaverne har drøftelserne herom navnlig drejet sig om de ovenfor nævnte driftsopgaver indenfor byggetjenesten. Udvalget vil ikke udelukke, at man visse steder måske med fordel kunne vælge en privat drift af eksempelvis værksteder, entreprenørpladser og indkvarteringslejligheder. Vedrørende dette spørgsmål er der dog generelt i udvalget enighed om, at en privatisering nødvendigvis må være forbundet med en effektiv kontrol og styring fra hjemmestyrets og/eller kommunalbestyrelsernes side. Baggrunden for denne indstilling er, at forudsætningerne for en privatisering vil være meget præget af lokale forhold, som de fleste steder ikke åbner mulighed for sund konkurrence mellem flere firmaer indenfor samme branche. I sidste instans må udvalget derfor være af den opfattelse, at en evt. privatisering efterfølgende må forhandles i de konkrete tilfælde mellem hjemmestyret og den pågældende kommunalbestyrelse.

Med hensyn til spørgsmål 2) har der i udvalget været en række drøftelser af, hvorvidt opgaverne burde overgå samlet eller trinvis. Flere af udvalgets medlemmer har navnlig med baggrund i en fremtidig grønlandsk overtagelse af boligbyggeriet fremhævet, at det både udfra et politisk og et teknisk synspunkt primært ville være af interesse at overtage de tekniske opgaver, der er knyttet til byggeriets planlægning, projektering og udførelse. Efter en række drøftelser i udvalget er der dog enighed om, at overtagelsen af de sekundære opgaver er en grundlæggende forudsætning for overtagelsen af de egentlige byggeadministrative opgaver og for GTO's mulighed for at nedtrappe sin virksomhed. Der er derfor i udvalget enighed om, at også disse opgaver bør overgå til

hjemmestyret og kommunerne inden - eller senest samtidig med - overtagelsen af bygherrefunktionen for boligbyggeriet og byggemodningsopgaverne.

Med hensyn til en etapevis overførsel af opgaverne tilpasset de enkelte kommuners tekniske kapacitet er der i udvalget enighed om, at dette ikke er en farbar vej under hensyn til de lovgivningsmæssige aspekter - herunder nødvendigheden af en tilskudslovgivning, der efter sædvanlig praksis må omfatte hele Grønland. De teknisk svagt udbyggede kommuner må derfor henvises til at søge bistand hos de større kommuner - hos det tekniske kontor, der eventuelt opbygges under hjemmestyret, - hos GTO, der fortsat forventes at ville være repræsenteret på stedet, - eller hos private rådgivende ingeniørfirmaer.

Med hensyn til spørgsmål 3), d.v.s. tidspunktet for opgavernes overførsel, har udvalget lagt vægt på hjemmestyrets og kommunernes ønske om at overtage boligbyggeriet, men også på deres muligheder for at stille den nødvendige tekniske kapacitet til rådighed. Der er derfor i udvalget enighed om at operere med følgende tidsplan som værende realistisk, selv om det kraftigt må understreges, at den endelige fastsættelse heraf naturligvis beror på en politisk afgørelse:

- a. I løbet af en femårig periode (f.eks. frem til 1989) gennemfører hjemmestyret og kommunerne forhandlinger om opgave- og byrdefordelingen og forbereder sig iøvrigt på at løse sine opgaver i forbindelse med forvaltningen af boligområdet og byggemodningsarbejderne.
- b. Ved femårsperiodens afslutning (f.eks. i 1989) overføres bygherrekompetencen til hjemmestyret, og der sker en fordeling af denne kompetence og forvaltningsopgaverne iøvrigt i overensstemmelse med resultatet af opgave- og byrdefordelingsforhandlingerne mellem hjemmestyret og kommunerne.
- c. Indenfor det følgende femår (f.eks. frem til 1994) tilrettelægger hjemmestyret og kommunerne ud fra indvundne erfaringer deres varetagelse af de byggeadministrative opgaver m.v. og vurderer særligt i hvilket omfang, der såvel i perioden som efter perioden ønskes indgået bistandsaftaler med GTO i den udstrækning, de praktiske forhold gør det muligt.

Udvalget foreslår, at følgende opgaver overgår til hjemmestyret og kommunerne inden eller samtidig med overtagelsen af byggeherrefunktionerne for boligbyggeriet og vej anlæg, kloakker og vandledninger:

FUNKTIONER MED TILKNYTNING TIL BYGGERIET

Indtogtning og udhandling af sand og singels
 Drift af stenbrud, udhandling af sten, skærver og grus
 Drift af betonlaboratorier
 Drift af visse rejsebåde
 Hertil hørende centrale planlæggende og koordinerende funktioner samt indkøb og udsendelse fra Danmark

ADMINISTRATION OG MYNDIGHED_MED_TILKNYTNING TIL BYGGERIET

Bygningsmyndighed med tilhørende myndighedsbehandling, herunder medlemskab af brandkommissioner
 Planlægning og regelfastsættning for energibesparende foranstaltninger
 Bygningsregistrering
 Boligopmåling
 Boligstatistik og andre statistikker
 Instruktør- og tilsynsordninger for selvbyggeri
 Sikring af og tilsyn med forladte boligstøttehuse
 Generelle regler for vurderinger
 Vurderinger af eksisterende bygninger
 Panthaversyn for låneinstitutioner

Følgende opgaver bør af principielle grunde overgå til hjemmestyret og kommuner samtidig med overtagelsen af byggeadministreringen af boligbyggeriet:

BYGGEADMINISTRATIVE FUNKTIONER

Fællesbetingelser for entreprisekontrakter
 Fællesbetingelser for konsultentaftaler
 Paradigmaer for udbudsbetingelser, kontrakter m.v.,

Prisbøger

Forhandling om mesterpriser

Opstilling af byggeprisindex (i samarbejde med Danmarks Statistik)

Fastlæggelse af udbudspolitik

Opstilling af projekteringsregler og andre tekniske regelsæt

Arbejdet med at vedligeholde og revidere dette grundlagsmateriale vedrørende byggeadministration er i videste forstand en parallel til lignende arbejder i direktorater i Danmark. Det vil derfor være hensigtsmæssigt, hvis hjemmestyret og kommunerne samarbejder med GTO herom efter overtagelsen, idet GTO fortsat skal varetage en væsentlig mængde statslige bygge- og anlægsopgaver.

PLANLÆGNING OG PROJEKTERING

Teknisk bistand i forbindelse med investeringsplanlægning

Standardprojekter - standardløsninger

Udviklingsprojekter - udviklingsløsninger

Drift- og vedligeholdelsesopgaver for offentlige drifts- og bygherrer.

ADMINISTRATIVE FUNKTIONER

Medlemsskab af arbejdsmarkedsudvalg m.m.

Huslegeberegning

Drift af indkvarteringslejligheder og kantiner

Følgende opgaver, som i dag er knyttet til GTO's byggetjeneste, kan fortsat løses af GTO efter, at boligbyggeriet er overgået:

Lagerføring og udhandling af sprængstoffer	)	
- - - VVS-materialer	)	
- - - ilt og gas	)	- Eltjenesten
Udleje af materiel	)	
Drift af auto- og materielværksteder	)	
Indkøb og udsendelse af materiel		- GTO, dir.
Autorisation af minører		- Distriktsingeniør
Drift og vedligeholdelse af varmecentraler		- Eltjenesten

Bistand i forbindelse med lovgivning	- GTO, dir.
Tilsyn med og bistand til brandinspektører og brandkommissioner	- GTO, dir.
Indmåling af registrerede bygninger	- GTO, dir.

Der vil ikke være noget til hinder for, at de fleste af disse opgaver overgår til hjemmestyret og kommunerne. Man skal imidlertid være opmærksom på, at tilsyn med og bistand til brandinspektører og brandkommissioner er fastlagt i den statslige brandlov og således ikke umiddelbart kan omlægges.

Hjemmestyrets og kommunernes repræsentanter i udvalget har understreget behovet for at gøre den omtalte overførsel af GTO's opgaver så glidende som mulig. Baggrunden herfor er de ret store problemer, den forudsatte udbygning af de tekniske administrationer vil medføre. Det største problem forventes at blive ansættelse og indarbejdning af et kvalificeret personale i disse administrationer. Udvalget har tillagt disse synspunkter betydelig vægt.

Det vil, som nævnt af lovgivningsmæssige og principielle grunde, være vanskeligt at gennemføre en etapevis og geografisk differentieret overførsel. Den mulighed, som udvalget derfor vil pege på, er at lade den politiske og myndighedsmæssige kompetence, der er baggrunden for de anførte funktioner, overgå til hjemmestyret og kommunerne. Disse grønlandske instanser kan så selv varetage den daglige administration af de overførte funktionsområder, eller de kan anmode GTO om i større eller mindre udstrækning fortsat at varetage nogle af funktionerne på deres vegne, eller de kan eventuelt overlade private firmaer at løse de praktiske opgaver.

Et eksempel på et samarbejde af omtalte art mellem hjemmestyret og GTO er bygningsmyndighedsområdet. Den 1. januar 1981 overtog hjemmestyret med hjemmel i lovgivningen bygningsmyndigheden, som gennem en årrække var varetaget af GTO. Hjemmestyret anmodede imidlertid GTO om fortsat og mod honorar at administrere bygningsmyndigheden i lokalsamfundene, men nu på hjemmestyrets vegne.

Samarbejder af denne art vil kunne mildne overgangen for varetagelsen af de anførte opgaver. Dette gælder såvel rene byggeadministrative opgaver i forbindelse med hjemmestyrets og kommunernes bygherreområder som de gennemgåede sekundære opgaver. Udvalget anser dog, at forudsætningerne for sådanne samarbejdsordninger naturligvis må være, at der bliver tale om langtidsaftaler,

normalt strækkende sig over mindst tre år, og at opgavesættet, der overlades GTO i en bestemt by, skal have en vis størrelse, for at GTO kan bevare tilstrækkelige mandskabsressourcer hertil.

II D. GTO's rådgivende afdeling, Nuuk/Godthåb

GTO har siden sin oprettelse haft en rådgivende sektion i Nuuk/Godthåb med den opgave at behandle landsdækkende tekniske spørgsmål med tilknytning til Lands-høvdingeembedets og senere Rigsombudets sagsområder. Ved hjemmestyrets indførelse i 1979 blev denne sektion ændret til en rådgivende afdeling, der udover at bistå Rigsombudet kunne yde de nye centrale myndigheder i Nuuk/Godthåb teknisk bistand.

De områder afdelingen primært kom til at beskæftige sig med var rådgivning vedrørende investeringsplanlægning, bygherrerådgivning, driftsherrerådgivning, landsplanlægning og generelle opgaver med teknisk, økonomisk og administrativt indhold.

Da bygningsmyndigheden i 1981 overgik til hjemmestyret, og GTO blev anmodet om at varetage myndighedens opgaver i lokalsamfundene, blev afdelingen naturligt GTO's kontaktorgan til hjemmestyret med henblik på disses løsning.

Afdelingen er for tiden under opbygning og søges personalemæssigt holdt ajour med de ønsker om bistand, der kommer fra hjemmestyret. Det tilstræbes herunder, at medarbejderstaben får en sammensætning, der gør det muligt for afdelingen at behandle de fleste forespørgsler, uden at der skal spørges i GTO, dir.

Udvalget har forstået, at hjemmestyret indtil videre kun agter at ansætte et mindre antal teknikere med henblik på at få varetaget sine overordnede tekniske funktioner, medens de mere rutineprægede tekniske opgaver kan løses med bistand fra bl.a. GTO's rådgivende afdeling.

Udvalget anbefaler derfor, at den omtalte udbygning af afdelingen fortsættes.

Udvalget ønsker endvidere at pege på, at hjemmestyret gennem GTO's rådgivende afdeling har mulighed for at anvende GTO, dir., når der er tale om kontakt med den danske byggesektor med dennes mange forskellige servicetilbud.

II E. Investeringsplanlægning

Ministeriet for Grønland udarbejder i samarbejde med hjemmestyret og kommunerne flerårige anlægsplaner, og GTO har flere væsentlige funktioner i relation hertil. Proceduren ved forlængelse af planperioden er følgende:

Kommunerne opstiller de første og prioriterede lister over behovet for investeringer. Dette bidrag til planerne angår helt naturligt hovedsageligt kommunernes egne behov, hvorimod der kun i beskedent omfang normalt medtages landsdækkende eller regionsdækkende investeringer. Planerne omfatter såvel opgaver, der varetages af ministeriet, som opgaver, der varetages af kommunerne og hjemmestyret.

De forslag, der herved fremkommer, kan være ret uensartede, og ønskernes antal og størrelse overstiger som regel de økonomiske rammer for investeringsplanerne.

Kommunalbestyrelsernes bidrag til investeringsplanen bliver tilsendt hjemmestyret, ministeriets fagkontorer, Den kongelige Grønlandske Handel (KGH) og GTO m.fl. udfra ønsket om dels at få en nærmere bedømmelse af forslagene dels at få supplerende forslag. Sidstnævnte forslag skal bl.a. omhandle anlæg, som ikke på forhånd er stedbestemte, og som kommunalbestyrelserne derfor ikke har haft muligheder for at medtage.

På de tekniske områder, hvor GTO på statens vegne varetager bygherrefunktionen, udarbejder GTO forslag til investeringer. Det drejer sig om følgende anlægsområder:

Kommunaltekniske anlæg, d.v.s. vej-, vand- og kloakanlæg i byerne
 Elværker og elfordelingsanlæg i byerne
 Varmeværker og fjernvarmeledninger
 Trafik- og fiskerihavne i byer og bygder

Skibs- og båddeværfter

Teleanlæg

Bygge- og værkstedstjenestens anlæg incl. indkvarteringslejligheder samt maskiner og materiel

For at sikre en langsigtet planlægning tilstræber GTO for de tekniske områder at kunne fremlægge ajourførte udbyningsplaner, der på en række områder strækker sig over 10 år eller mere.

På grundlag af kommunernes investeringsplanforslag samt fagkontorernes og direktoraternes supplerende forslag udarbejder ministeriet og hjemmestyret hver for sig og i samarbejde med GTO et konkret planudkast, der i økonomisk henseende er holdt indenfor de forventede bevillingsrammer.

GTO's medvirken ved opstillingen af det konkrete planudkast omfatter en teknisk og økonomisk vurdering af de enkelte investeringsønsker og en vurdering af den samlede plans indre tekniske sammenhæng. Ved GTO's mangeårige arbejde med investeringsplanlægningen i Grønland er der samlet viden og erfaring med hensyn til bedømmelse af bygningers og anlægs funktionsmæssige, miljømæssige og tekniske indpasning i lokalsamfundene. Dette gør det muligt for GTO at varetage hensynet til en rimelig teknisk harmoni i det opstillede udkast til investeringsplanen.

Udkastet til investeringsplanen bliver forelagt for landsstyret, landsplanudvalget og landstinget, som foretager en generel bedømmelse af planen, hvorefter den bliver sendt til kommunalbestyrelserne.

Der afholdes derefter anlægsmøder med kommunalbestyrelserne med deltagelse af repræsentanter fra ministeriet, hjemmestyret og GTO, og i visse tilfælde deltager også KGH i forhandlinger. På anlægsmøderne foretages der en ret detaljeret behandling af investeringsforslaget. GTO's repræsentant skal under disse forhandlinger tage stilling til eventuelle ændringsforslags tekniske og økonomiske konsekvenser.

Efter forhandlingerne med landsstyret og kommunalbestyrelserne opstilles den endelige investeringsplan.

Investeringsplanerne må - mellem de formelle forlængelser, der finder sted hvert andet år - til stadighed revideres og holdes ajour for såvel egentlige ændringer, bl.a. forårsaget af ændrede bevillingsmæssige forhold, som for reviderede udgiftsskøn og forskydninger i tidsplanerne for de enkelte anlæg.

Ajourføringen af investeringsplanen sker i GTO's regie med løbende referat til ministeriet og hjemmestyret og de berørte kommuner, og der udarbejdes hver måned en revideret anlægsplan, som dog kun udsendes en gang i kvartalet til en større kreds, bl.a. hjemmestyret og kommunalbestyrelserne.

Det har hidtil været naturligt, at investeringsplanlægningen blev gennemført i statens regie alene af den grund, at det har været staten, der har foretaget den overvejende del af investeringerne.

Frem til 1996 må det forventes, at en del investeringstunge områder som boligbyggeri og byggemodning samt KGH's produktionssektor vil være overgået til grønlandsk regie.

Hermed bortfalder en væsentlig forudsætning for den investeringsplanlægning, ministeriet hidtil har forestået. Hjemmestyret og kommunerne vil komme til at stå for så store andele af den samlede bygge- og anlægsvirksomhed, at ministeriets muligheder for at koordinere denne ikke længere er til stede. Det har allerede i nyere tid i takt med udbygningen af hjemmestyret og kommunernes kompetenceområder vist sig vanskeligere at koordinere statens, hjemmestyrets og kommunernes bygge- og anlægsplaner.

Udvalget finder det overordentligt vigtigt, at der fremover udarbejdes investeringsplaner, der omfatter hele den offentlige sektors planer, d.v.s. såvel statens som hjemmestyrets og kommunernes planer. Det anses ikke for hensigtsmæssigt, at der alene udarbejdes planer internt for hvert enkelt myndighedsområde uden senere forhandlinger og koordinering af planerne. Risikoen for fejlinvesteringer og for forkert udnyttelse af ressourcer som arbejdskraft, materiel og indkvartering vil vokse betydeligt, hvis man undlader denne koordinering.

Som nævnt har Ministeriet for Grønland hidtil forestået koordineringen af investeringsplanlægningen. Når boligområdet, byggemodningen og KGH's erhvervssektor er overgået til hjemmestyret og kommunerne, bør koordineringen naturligt varetages af hjemmestyret.

Udvalget er tillige af den opfattelse, at GTQ indtil videre også bør medvirke som teknisk konsulent, efter at hjemmestyret har overtaget ministeriets koordineringsopgave vedrørende investeringsplanlægning. Der er i GTQ gennem årene opnået en gavnlig erfaring og et gavnligt erfaringsmateriale med henblik på samarbejder af denne art, at det vil være rimeligt at udnytte denne mulighed.

II F. Værfterne

GTQ forestår driften af værfter i byerne Qaqortoq/Julianehåb, Paamiut/Frederikshåb, Nuuk/Godthåb, Maniitsoq/Sukkertoppen, Sisimiut/Holsteinsborg og Aasiaat/Egedesminde. Værfterne har til formål primært at yde den grønlandske fiskerflåde fornøden service i forbindelse med vedligeholdelse og reparation af bådene. Der udføres dog også på værfterne nybygninger af såvel træfartøjer som glasfiberfartøjer. Værftet i Godthåb er et stålskibsværft, der er forsynet med en 1860 ton ophalerbedding, indviet i 1978, således at man er i stand til at varetage reparations- og vedligeholdelsesarbejder på såvel KGH's som de private fiskeres trawlere. Man har dog kun i mindre omfang fra KGH's side benyttet denne mulighed, idet hovedparten af KGH's trawlerflåde årligt dirigeres til danske værfter til reparation og overhaling samt for garantieftersyn.

Værfterne har stor betydning for beskæftigelsen i Grønland, idet værfterne gennem de seneste år har beskæftiget ialt omkring 290 medarbejdere, heraf udgjorde den grønlandske arbejdskraft godt 90% pr. 1. januar 1983. GTQ bestræber sig derfor på at kunne holde helårsbeskæftigelse i gang og på at øge beskæftigelsen. Dette søges opnået ved, at værfterne sideløbende med skibsreparationsopgaverne påtager sig en række nye arbejdsopgaver, navnlig indenfor bygge- og anlægssektoren. Endvidere foregår som nævnt nybygning af både såvel i træ som glasfiber, ligesom nybygning af større fiskerskibe af stål er under overvejelse.

Værfterne har i dag en uudnyttet kapacitet, hvilket selvsagt belaster deres økonomi generelt. For enkelte værfters vedkommende har koncentrering og speci-

alisering af aktiviteterne medført, at det beskæftigelsesmæssige grundlag er for ringe, og at disse værfter kører med en dårlig økonomi. Det overvejes derfor at nedskære kapaciteten på et eller to af værfterne på en sådan måde, at fartøjer stadig kan landsættes på beddingsanlæggene med henblik på almindelige reparationsarbejder, men at mere omfattende arbejder må henvises til naboværfterne. Samtidig er der på alle værfter foretaget en tilpasning af arbejdsstyrken til arbejdsmængde.

En nærmere redegørelse for værfterne fremgår af bilag 4.

Værfternes fremtid

Hjemmestyrekommissionen har ikke i sin betænkning beskæftiget sig med værfternes situation.

Udvalget mener imidlertid, at der er en naturlig sammenhæng mellem overdragelsen af KGH's produktionsanlæg til hjemmestyret pr. 1.1.1985 og en overtagelse af værfterne. Værfterne er en afgørende forudsætning for fiskerflådens drift og bør som sådan være en af de brikker, der indgår i styringen af den samlede produktionssektor. De er imidlertid komplicerede virksomheder at styre, og det vil være praktisk og tidsmæssigt vanskeligt for hjemmestyret at klare denne opgave sideløbende med overtagelsen af produktionssektoren.

Det er udvalgets opfattelse, at de grønlandske værfter bør bibeholdes som samlede enheder, der er underlagt en fælles styring af den overordnede planlægning af investering, vedligeholdelse og drift. Det anses således ikke for hensigtsmæssigt at privatisere de enkelte værfter eller værksteder med tilknytning til disse. Værfternes virksomhed bør som hidtil under én samlet ledelse smidigt kunne ændre og tilpasse deres virksomhed efter de skiftende fiskerimuligheder, fiskerflådens teknologiske udvikling og fiskeindustriens behov for tilførsel af råvarer. Det drejer sig om spørgsmål vedrørende værfternes geografiske placering, deres tekniske kunnen, deres kapacitet og deres økonomi - alle spørgsmål, som skal besvares ud fra en landsdækkende vurdering.

Udvalget finder, at det vil være naturligt, at værfterne overtages af grønlandske myndigheder, men at det er en politisk beslutning, om overførsel skal ske efter en længere periode. Der skal imidlertid peges på, at overførslen vil kunne lettes for hjemmestyret og dermed eventuelt fremskyndes, hvis man i en overgangsperiode lader GTO fortsat varetage den daglige administrering af værfterne, men på hjemmestyrets vegne.

KAPITEL III

TILPASNINGER PÅ KORTERE SIGT

I forrige kapitel blev der gjort rede for de GTO-områder, som efter udvalgets opfattelse bør overgå til hjemmestyret og kommunerne inden for de kommende ti til femten år. De resterende GTO-områder forventes i princippet at blive administreret som hidtil. Der vil dog i den nævnte periode ske så betydelige ting i det grønlandske samfund, at der nødvendigvis må foretages adskillige tilpasninger i GTO - organisatorisk og økonomisk.

III A. Statslig husbygning

Når bygherrefunktionen for boligområdet er overført fra staten til hjemmestyret og kommunerne, har staten kun et relativt beskedent antal husbygningsopgaver tilbage at varetage. Det er opgaver for sygehusvæsenet, for KGH's forsyningstjeneste, for lufthavnstjenesten, for politi og retsvæsenet, for teletjenesten og for elstjenesten. Der vil formentlig blive tale om få opgaver med tidsmæssig stor spredning. Hvis GTO derfor til den tid skal tage sig af disse husbygningsopgaver, bliver det vanskeligt for organisationen at bevare den erfaring i byggeadministrering af husbygningsopgaver, som hidtil har været en vigtig forudsætning af GTO's virksomhed.

På tidspunktet for boligområdets overførsel til hjemmestyret og kommunerne vil GTO være igang med en række boligopgaver, hvad projektering eller udførelse angår, og det må forventes, at GTO skal afslutte disse arbejder. GTO vil derfor ikke slippe sin deltagelse i byggeadministrering af boligbyggeri fra det ene år til det andet. Der vil naturligt blive en overgangsperiode, strækkende sig fra tre til fem år.

Det forventes endvidere, at hjemmestyret foreløbig vil inddrage GTO som byggeadministration i de fleste af sine husbygningsopgaver. Det gælder blandt andet opgaver under Kultur- og Undervisningsdirektoratet og under Socialdirektoratet.

Der er således efter udvalgets vurdering ikke blot baggrund for, men også behov for, at GTO i den betragtede periode bevarer og vedligeholder sine ressourcer til fortsat at kunne byggeadministrere husbyggeri i Grønland. Det gælder såvel erfarent personale til sagsstyring som til byggeadministrering.

Det er en vigtig forudsætning for GTO's løsning af de omtalte opgaver, at organisationen tilpasser sig en nærmere og smidigere kontakt med husenes brugere. Denne tilpasning vil blive nærmere behandlet i kapitel IV.

III B. Statslige havne, flyvepladser og tankanlæg.

HAVNE

GTO, dir. forvalter på ministeriets vegne bygherrefunktionen for havne. GTO udarbejder således udbygningsplaner for de enkelte havne og søger disse udbygningsplaner indarbejdet i de respektive byers dispositionsplaner, som udarbejdes af kommunernes tekniske forvaltninger. Havneplanerne indarbejdes i de aktuelle investeringsplaner. Endelig varetager GTO byggeadministrationen ved de enkelte arbejders realisering.

En nærmere gennemgang af havneforholdene fremgår af bilag 6.

Planlægning, projektering og etablering af de større havneanlæg er almindeligvis specialistarbejde, og den fornødne viden og erfaring på området vil normalt ikke være til stede i Grønland.

Det skal understreges, at havnekonstruktionerne i Grønland er usædvanlige i den forstand, at de er stærkt udsatte for nedbrydning på grund af de ekstreme forhold, bl.a. hvad angår temperaturer, tidevand og iskræfter. En af følgerne heraf er, at de økonomiske omkostninger ved etablering af havneanlæg sædvanligvis er relativt høje.

Vedligeholdelsen af de havneanlæg, som er opført for statens midler, administreres af GTO. GTO opstiller et årligt budgetforslag for vedligeholdelsesarbejderne og forestår disses udførelse.

I forbindelse med gennemgangen af de statslige opgaver, der kunne tænkes overdraget til grønlandske politiske myndigheders forvaltning, overvejede Byrde- og opgavefordelingsudvalget mulighederne for en overførsel af havnene til kommunal forvaltning.

Udgangspunktet for udvalgets overvejelser var, at befolkningen har en særlig interesse for havnene, der traditionelt har været forbindelsesled mellem byerne og omverdenen. Dette forstærkes af, at væsentlige dele af byens erhvervsliv, erhvervsfiskeri, fiskeindustrier m.m. er centreret i havneområderne.

Byrde- og opgavefordelingsudvalget anbefalede følgende:

1. Der skal fastlægges en afgrænsning af havneområdet til vands og til lands under hensyntagen til fremtidige udvidelser af havneanlæggene.
2. Enten staten eller kommunen skal stå som ejer af hele havneområdet.
3. Havneafgiften bør i højere grad end tidligere være afstemt med omkostningsforholdene.
4. Anlægsvirksomheden og forvaltningen af de grønlandske havne bør indtil videre fortsat henhøre under statens myndighed.

Det fremhæves, at de omfattende investeringer i enkelte havneanlæg gør det umuligt at etablere et tilskudssystem efter objektive kriterier.

Udvalget mente endvidere, at en kommunal drift af de enkelte havne selv med en rimelig forhøjelse af havneafgifterne forudsætter statslige tilskud.

Endvidere var det udvalgets opfattelse, at man med fordel fortsat kunne benytte KGH's eksisterende administrationsapparat.

5. Der etableres lokale havneråd bestående af kommunalbestyrelsesmedlemmer, repræsentanter for Foreningen af næringsdrivende i Grønland (FANG) og Fisker- og fangerforeningen i Grønland (KNAPK) og statens lokale repræsentanter (KGH og GTO).

Det anbefaledes, at havnerådet i første omgang alene tillægges adgang til at udtale sig og afgive indstillinger om alle havnens forhold, hvorimod den endelige afgørelse bør tilkomme de centrale statslige myndigheder.

Ministeriet for Grønland arbejder for tiden med et forslag til en lov om statshavne i Grønland, som fastlægger rammerne for den fremtidige forvaltning af de grønlandske havne.

Bygherrefunktionen for de grønlandske havne er, som det er nævnt, hidtil varetaget af staten, og udbygningsplaner er udarbejdet af GTO, ligesom forslag til nyanlæg er optaget på ministeriets anlægsprogram. Alle vedligeholdelsesarbejder er udført af GTO for midler bevilget på de årlige finanslove.

Den kommende havnelov tilsigter ikke væsentlige ændringer i denne procedure, men det findes hensigtsmæssigt, at initiativet til nyanlæg og vedligeholdelsesarbejder udgår fra en instans i Grønland.

Hvis havneloven får et indhold, som svarer til de tanker, der foreløbig har præget arbejdet med lovforslaget, d.v.s. som svarer til de tanker, Byrde- og opgavefordelingsudvalget fremlagde i sin betænkning, må det forventes, at GTO's relationer til havneområdet stort set forbliver uændrede indtil videre. Det vil dog blive nødvendigt i højere grad at inddrage byggetjenesten i havneplanlægningen og i behandling af vedligeholdelsessager, end tilfældet er i dag, idet byggetjenesten skal optræde som den lokale havnetekniker i forhold til havnerådet.

Udvalget kan på baggrund af ovenstående ikke på nuværende tidspunkt finde tilstrækkelig begrundelse for at foreslå GTO's arbejdsopgaver vedrørende det grønlandske havnevesen overført til grønlandsk regie. En overdragelse bliver næppe aktuel før tidligst samtidig med en overdragelse af KGH's forsynings- og transportopgaver til de grønlandske myndigheder. Tidspunkterne for disse overdragelser må bero på politiske overvejelser.

FLYVEPLADSER

I Vestgrønland findes i dag flyvepladser for fastvingede fly i Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord, Narsarsuaq og Nuuk/Godthåb, og man er i færd med at anlægge en flyveplads i Ilulissat/Jakobshavn. Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord drives af United States Airforce (USAF), idet hotelvirksomheden dog er KGH's. Narsarsuaq drives for tiden af GTO. Pladserne i Nuuk og Ilulissat drives af KGH.

Herudover findes på vestkysten en landingsbane på Thulebasen, der drives af USAF.

I Østgrønland findes flyvepladserne Kulusuk ved Angmagssalik og Mesters Vig ved Scoresbysund. Begge baner drives af Statens Luftfartsvæsen. Driften af Kulusuk betales dog af USAF, idet der principielt er tale om en militær lufthavn. Herudover findes på østkysten en landingsbane i forbindelse med Station Nord.

Der henvises i øvrigt til bilag 6.

GTO har hidtil forestået planlægningen og byggeadministrationen af flyvepladsanlæggene. Specielt har teleafdelingen forestået projekteringen, udførelsen og den tekniske drift af installationer for offentlig teletjeneste, radiokommunikation og radionavigation.

GTO søger fortløbende at være ajour med de bedste placeringer og muligheder for landingsbaner for fastvingede fly i byerne, herunder med en flyteknisk og teknisk/økonomisk vurdering. Dette er nødvendigt af hensyn til byplanlægningen, uanset at der vil gå mange år, før etablering af flyvepladser vil være aktuelle.

Anlæg og drift af de grønlandske flyvepladser forventes i lighed med forholdene for havnene at skulle være et statsanliggende - i al fald i en længere årække. Det må forventes, at GTO fortsat vil blive inddraget i byggeadministreringen af flyvepladsernes større anlægs- og vedligeholdelsesarbejder.

Udvalget har ikke fundet anledning til at fremsætte forslag om en ændring af den eksisterende byrde- og opgavefordeling. En overdragelse til de grønlandske myndigheder af anlæg og drift af flyvepladserne vil således næppe blive aktuel før tidligst samtidig med en overdragelse af KGH's forsynings- og transportopgaver.

Tidspunktet for disse overdragelser må bero på politiske overvejelser.

TANKANLÆG

Tankanlæg for flydende brændstoffer er en integrerende del af de grønlandske byers havneanlæg. De udgør oplag for gasolie, petroleum og benzin og er dermed vigtige forudsætninger for al energiproduktion i Grønland i dag - dette være sig i form af el eller varme til bygninger og anlæg eller i forbindelse med transport- og produktionssektorens energiforbrug.

Centralanlægget i Færingehavn er etableret og drives af Det grønlandske Olieaktieselskab Polaroil, medens KGH er såvel byg- som driftsherre for tankanlæggene langs kysten. KGH er endvidere pålagt pligten at sikre forsyningerne af flydende brændstoffer.

Forbruget i 1982 af gasolie var 155.000 m³, af petroleum 7.500 m³ og af benzin 9.000 m³.

Administreringen af tankanlæggenes etablering har siden 1950 været varetaget af GTO. Ved planlægning af anlæggene har GTO således gennem årene måttet opstille og til stadighed vedligeholde de sikkerhedsregler, som det er påkrævet at følge under de grønlandske forhold. Det har drejet sig om blandt andet at opstille regler, der giver tilstrækkelig sikkerhed mod opståen af brand, mod brandudbredelse og mod forurening ved eventuelle udslip fra tanke og ledninger. I dette arbejde har GTO samarbejdet med Dansk Esso, Københavns Brandvæsen, Dansk Brandvæns-Komité og Statens Brandinspektion.

Tankanlægsforholdene er nærmere beskrevet i bilag 6.

Udvalget finder intet i den nuværende situation, der gør det aktuelt at fremsætte forslag om en ændring af GTO's relationer til området. Først når resultaterne og konsekvenserne af det igangværende energiplanarbejde foreligger, vil der kunne tages stilling til en eventuel omlægning af områdets anlægsadministration.

III C. Elværker, varmegværker og vandværker

De offentlige værker omfatter offentlig elforsyning, varmforsyning og vandforsyning, bestående af de respektive værker og disses hoved- og fordelingsledninger.

I de 16 byer varetages de nævnte offentlige forsyninger af GTO. Herudover varetager GTO forsyningerne på Narsarsuaq flyveplads. Dette sted betragtes som en station og vil ikke blive omtalt særskilt.

Hvor der på bygder er etableret offentlig elforsyning og offentlig vandforsyning, varetages disse af kommunerne eller af lokale andelsselskaber.

Elforsyning i byerne

Elforsyningen i byerne sker fra elværker, som for tiden alle er termiske anlæg med dieslaggregater drevet af gasolie. Enkelte af værkerne kan betegnes som kraftvarmeværker, idet man udnytter dieselmotorernes restvarme i kølevand og udstødsgas til varmforsyning til omkringliggende varmeaftagere, hvilket umiddelbart fordobler værkets virkningsgrad fra ca. 35% til ca. 60-65%. Alle andre værker er restvarmeværker, idet en mindre del af den disponible restvarme kan udnyttes f.eks. til frostsikring af hovedvandledningsnettet.

I samtlige byer er der et hovedelværk samt et reserve- eller nødeværk, som i tilfælde af et havari eller en katastrofe på hovedelværket kan sikre, at et forsyningssvigt ikke får alvorlige følger for byens liv og trivsel.

Samtlige elforsyningsledninger fremføres langs vejene i såkaldte tekniske bælter.

Under elforsyningen henregnes den offentlige belysning på veje og pladser samt hovedstier, og denne belysning forvaltes af GTO. Belysning af parkeringspladser og stik- og adgangsveje til boliger og institutioner henhører under de respektive byg- og driftsherrer.

Elforsyning på bygderne

Af de 51 bygder har godt 30 fået offentlig elforsyning i løbet af de sidste 10-15 år. Forsyning sker enten fra andelsværker (ca. 20) eller fra kommunale værker (ca. 10). I syv bygder findes institutionselværker, som typisk er opført og drevet af skolevæsenet, og som leverer strøm til de offentlige bygninger.

GTO har udviklet standardiserede, modulopbyggede aggregater og bygninger, der er egnet for successiv udbygning.

På enkelte bygder forestår GTO forvaltning og drift af institutionselværker, men normalt medvirker GTO's elværksbestyrere og GTO, dir. kun efter direkte anmodning i de enkelte tilfælde.

Varmeforsyning i byerne

Varmeforsyningen i byerne i Grønland sker enten ved individuelle oliefyr eller fra varmecentraler og blokcentraler samt i nogen udstrækning fra offentlige varmeværker.

Varmeværkerne er enten oliefyrede kedelanlæg eller restvarmeværker i tilknytning til elværkerne. Fra varmeværket udgår et eller flere sæt fjernvarmehovedledninger.

Der forekommer ikke offentlig varmforsyning på bygderne.

Vandforsyning i byerne

Vandforsyningen i byerne er alle baseret på opsamling af overfladevand i reservoirer, hvorfra der føres en råvandsledning til byens vandværk.

Fra vandværket udgår hovedvandledninger, som afgrenes til fordelingsledninger, hvorfra stikledningerne til de enkelte ejendomme udgår. Stikledningen ender ved forbrugerens installation i afspærringsventiler og afregningsmålere. Stikledningerne er næsten alle frostsikrede ved hjælp af elvarmekabler.

I alle byer foregår der udkørsel af vand fra vandværket til beholderhuse eller til tanke hos forbrugerne, idet der endnu er en del byområder, som ikke er dækket af et helårsvandledningsnet.

Vandforsyning på bygderne

I bygderne etableres offentlig vandforsyning efter bevillinger fra hjemmestyret og kommunen. Anlæggene er betydelig mindre end i byerne, og der foregår ingen behandling af vandet i værkerne. Distributionen foregår hovedsagelig ved hjælp af taphuse eller tapsteder. Anlæggene forvaltes af kommunerne, og GTO assisterer i en række tilfælde med projektering og udførelse af anlægsarbejderne.

El-installationsvirksomhed

Under samtlige elværker findes en elinstallationsvirksomhed, som i enkelte byer er reduceret til kun at udføre GTO's eget arbejde, d.v.s. arbejde internt for elværket.

De offentlige værkers funktion

De grønlandske byer er helt afhængige af en stabil el-, vand- og varmforsyning. Med hensyn til el- og vandforsyningerne har GTO's tjenester forsyningspligt inden for byområderne. Med hensyn til varmforsyning har GTO kun en forsyningspligt i mindre områder i en række byer.

I bygderne har man endnu ikke nået denne afhængighed af de offentlige elværker, men den er godt på vej i de største af dem.

En god og tilstrækkelig vandforsyning er en forudsætning for en tilfredsstillende sundhedstilstand hos befolkningen og for en eksporterende fiskeindustri.

Stabil og sikker varmforsyning fra et offentligt varmeværk i en by er i første omgang et komfortspørgsmål, men hvis forsyningsområdet er stort, som det er i Nuuk/Godthåb i dag, vil der ved svigt i forsyningen opstå væsentlige gener og problemer med at huse den ramte befolkningsgruppe, og der kan indenfor 12-24 timer opstå risiko for frostsprængning af anlæggene, hvis disse ikke er sikrede med frostvæske eller bliver tømt for vand inden dette tidspunkt.

De offentlige værkers forvaltning

De offentlige værker i byerne forvaltes af GTO. Forvaltningen varetages dels af direktoratet og dels af GTO i Grønland, idet det dog tilstræbes, at bestyrerne for de offentlige værker i de respektive byer varetager den fulde byggherre- og driftsherrefunktion med tilhørende ansvar.

Den centrale funktion i København virker som samlende og koordinerende led for de lokale tjenester og skal som sådan varetage lovgivningsarbejde og udarbejdelse af overordnede retningslinier for el-, vand- og varmetjenesternes virksomhed, herunder udformning af prognosegrundlag, tekniske regelsæt, takstfastsættelse m.v. Desuden varetages i København opstilling af finanslovsforslag på grundlag af de lokalt udarbejdede budgetter samt aflæggelse af statsregnskab.

Forvaltning vedrørende forsyningsanlæggene på bygderne henhører som tidligere nævnt under kommunerne og andelsforeninger, men både GTO's elværksbestyrere og direktoratet kan assistere efter direkte anmodning herom.

Elværksbestyrerne er i alle byerne maskinmestre med udvidet eksamen. Under bestyreren er der, afhængig af forsyningens størrelse ansat én eller flere maskinmestre, som normalt varetager det daglige arbejde ved hver sin tjenestegren.

Herudover er der endvidere ansat maskinarbejdere, elektrikere, arbejdsmænd og kontorfolk. Der er ialt ansat ca. 300 personer i Grønland, og heraf er ca. 185 hjemmehørende.

Til den overordnede ledelse af værkerne er der i GTO, dir. ialt ansat ca. 22 ingeniører, maskinmestre, elinstallatører, tekniske assistenter og kontorfolk.

Der skal iøvrigt for de offentlige værkers vedkommende henvises til bilag 7.

De offentlige værkers fremtid

Forudsætningerne for Grønlands energiforsyning er ændret væsentligt siden Byrde- og opgavefordelingsudvalget af 1973 foreslog såvel anlæg som drift af elværkerne overført til kommunerne. I perioden fra 1973 og til i dag har der

bl.a. gentagne gange været verdensomspændende forsyningsproblemer, hvad angår flydende brændstof. En af følgerne heraf har været, at priserne på olie, kul, gas og andre energistoffer har været stadigt stigende i perioden og reelt i dag er ca. 3 gange højere, end priserne var i begyndelsen af 1970'erne.

For Grønlands vedkommende har denne udvikling givet anledning til mange overvejelser, idet elforsyning og opvarmning af en række praktiske grunde ensidigt er blevet baseret på gasolie. Dette indebærer i den nye situation dels en risiko for forbrugsrestriktioner i tilfælde af forstyrrelser i olieleverancerne, dels høje og voksende priser på el og opvarmning.

Ministeriet for Grønland nedsatte som følge af denne udvikling i oktober 1978 en arbejdsgruppe med den opgave at overveje og fremsætte forslag til en energiplan for Grønland. Arbejdsgruppen blev sammensat af repræsentanter for Ministeriet for Grønland, Grønlands Hjemmestyre, De grønlandske kommuners Landsforening, KGH og GTO. Som et første resultat af sit arbejde udsendte gruppen i august 1981 rapporten: Hovedretningslinier for energiplanlægning i Grønland frem til år 2000.

Et af hovedpunkterne i målsætningen for en energiplan har været hurtigst muligt at reducere energiforsyningsens sårbarhed, og herunder især afhængigheden af olietilførsler. Arbejdsgruppen har derfor efter undersøgelser af de enkelte byers muligheder for energiproduktion skitseret en række forslag til byernes fremtidige energiforsyning. Forslagene er en differentieret anvendelse af forskellige former for energiproduktion baseret på olie, kul og vandkraft. De muligheder, der peges på, er udnyttelse af grønlandsk vandkraft og/eller anvendelse af indenlandske eller importerede kul i el- og varmeproduktionen og/eller øget udnyttelse af restvarme fra eksisterende og udbyggede dieselelverker. Samtidig anbefaler arbejdsgruppen, at energiforbruget søges begrænset gennem en kampagne for energibesparelser.

Arbejdsgruppen anser det for muligt, at ca. 50% af Grønlands energiforsyning til el og opvarmning i år 2000 kan dækkes af vandkraft - at ca. 30% kan dækkes af kul - og at olien til den tid kun skal dække 20 - 25%.

Hvis eneraiianlæggene i Grønland skal udbygges efter de nuværende retningslinier, så de kan klare behovet i år 2000, vil det kræve en investering på ca. 1.5 mia. kr. regnet i 1979-kr. Hvis man derimod i samme periode vil lægge om til anvendelse af kul og vandkraft efter den antydede fordeling, vil investerings-

behovet være ca. 2.6 mia. kr. Til gengæld kan man efter omlægningen til vandkraft og kul opnå en valutabesparelse på ca. 350 mio. kr. hvert år og væsentlige driftsbesparelser.

Det er i en grønlandsk sammenhæng betydelige investeringer, der er tale om, og man vil formentlig i et vist omfang være nødsaget til at søge ud på lånemarkedet, hvis forslagene skal realiseres. Mulighederne for at opnå lån til sådanne energiformål skønnes at være rimeligt gode - formentlig bedst, hvis den fremtidige energiomlægning præsenteres som en helhed, f.eks. i forbindelse med at der etableres et grønlandsk energiselskab, der skal stå for den samlede energiforsyning.

Arbejdsgruppens første rapport har i løbet af 1982 været behandlet i såvel Landsplanudvalget som Landstinget. Der er herved opnået indforståelse med, at arbejdsgruppen går videre med 2. fase af energiplanlægningen, nemlig med en konkret undersøgelse af den enkelte kommunes forudsætninger for fremtidig energiforsyning og med opstilling af et forslag for hver by.

Fra grønlandsk side har man lagt vægt på, at arbejdsgruppen i sine planer medtager en kulmodel baseret på grønlandske kul. Det ønskes således, at muligheden for at anvende indenlandske kul belyses teknisk og økonomisk de steder, hvor en anvendelse er praktisk gennemførlig.

Arbejdsgruppen har i sit fortsatte arbejde forfinet de økonomiske beregninger i forhold til dem, der er baggrunden for resultaterne af det indledende arbejde. Der udregnes således nutidsværdier både for investerings- og driftsomkostninger over de samlede driftsperioder, ligesom der foretages cash-flow-beregninger og interne renteberegninger.

De nyeste beregninger viser, at vandkraftmodellerne i økonomisk og forsyningsmæssig henseende er de fordelagtigste.

Arbejdsgruppen forventer at afslutte sin gennemgang og vurdering af de enkelte kommuners forhold inden udgangen af 1984. Rapporten for arbejdets 2. fase kan derefter udsendes og behandles i Landsplanudvalget, i Landstinget og i Ministeriet for Grønland i 1985.

Selv om gruppens arbejde til sin tid vil vise klart fordelagtige løsninger ud fra tekniske og økonomiske vurderinger, vil en række politisk betonedede hensyn kunne overlejlre disse. Der kan være tale om beskæftigelsesmæssige, investeringsmæssige, miljømæssige og andre hensyn.

Tidsplanen for den kommende udvikling inden for energisektoren er uvis. Landstinget har på sin forårssamling 1982 beskæftiget sig med rækkefølgen for de førstkomende opgaver, der skal overdrages fra staten til hjemmestyret. Man har herunder også behandlet energiforsyningsens situation.

Landstinget godkendte på omtalte samling, at boligsektoren søges overført som førstkomende opgave efter, at overførslen af KGH's produktions- og eksportafdeling og erhvervsstøtteordningen er tilendebragt. Der gøres samtidig opmærksom på de særlige behov, der er for en ændret ansvars- og kompetencefordeling inden for energiforsyningen ifølge arbejdsgruppens forslag til energiplan og finansieringen af dennes realisering. Begge grupper i Landstinget præciserede dog, at grønlandske myndigheders engagement i energisektoren må ses i snæver tilknytning til prioriteringen af den fremtidige opgaveoverførsel i det hele taget.

Der vil i sidste halvdel af 1980'erne være en række elforsyningsanlæg, som nødvendigvis må udbygges, og planlægningen heraf kræver, at beslutningsprocessen omkring den fremtidige elforsyning fremmes mest muligt.

Udvalget må på baggrund af landstingets drøftelser på forårssamlingen 1982 anse en overdragelse af energiforsyningen til hjemmestyre og kommuner eller til et energiselskab med hjemmestyrets og kommunernes deltagelse for at ligge en del år ude i fremtiden. Det må derfor formodes, at en eventuel omlægning af energiforsyningen ved opførelse af vandkraftværker m.v. må indledes i statsligt regie.

Udvalget er af den opfattelse, at en række forhold har medført, at det i Byrde- og Opgavefordelingsudvalgets betænkning stillede forslag om en overførsel af elværkerne til de grønlandske kommuner ikke mere er realistisk under hensyn til den kritiske forsyningssituation og stigningen i investeringsbehovet. Uagtet arbejdsgruppen vedrørende energiplan for Grønland endnu ikke har afsluttet sit arbejde, finder nærværende udvalg det dog sandsynligt, at en grønlandsk indflydelse på den fremtidige energiforsyning vil skulle finde sted

ved de grønlandske myndigheders deltagelse i et fælles energiforsyningselskab. Udvalget har derfor heller ikke på nuværende tidspunkt fundet det rimeligt at gennemgå mulighederne for en overførsel af de grønlandske elværker til en samlet offentlig styring under Grønlands Hjemmestyre.

Efter udvalgets opfattelse bør forvaltningen af vandindvinding, vandbehandling og drift og vedligeholdelse af ledningsnettet fra vandværk til forbrugere fortsat og indtil videre varetages af GTO. Der er i lokalsamfundenes tekniske tjenester med tilknytning til elforsyningen samlet et personale med erfaring og ekspertise i at løse denne opgave. Da opgaven kan være forbundet med betydelige tekniske problemer, og da der som nævnt i kapitel II er en række praktiske fordele ved en forvaltning heraf sammen med elværkerne, vil en ændring af tilhørsforholdet på nuværende tidspunkt være forkert.

Når og hvis energiforsyningen en gang i fremtiden skal varetages af et enhedselskab, bør forvaltningen af vandindvinding og vandbehandling påny tages op til drøftelse. Såfremt området herved overdrages til de grønlandske myndigheder, kan den tekniske planlægning og den daglige drift af disse anlæg overlades til kommunernes tekniske forvaltninger eller eventuelt til energiselskabet i byer, hvor de tekniske forvaltninger mangler de nødvendige faglige ressourcer.

Ill D. Grønlands televæsen (GT).

Idet der om Grønlands televæsens historiske udvikling og samfundsmæssige og tekniske funktioner skal henvises til bilag 8, skal der med hensyn til televæsenets fremtid på længere sigt anføres følgende:

Udviklingen inden for televæsenet har medført, at der må foretages en organisatorisk og teknologisk omstrukturering af televæsenet, som vil tillade, at ledere og medarbejdere i de forskellige faglige områder kan placeres i København, Qaqortoq/Julianehåb, Nuuk/Godthåb eller Aasiaat/Egedesminde. Aldersfordelingen blandt televæsenets medarbejdere både i Grønland og i København er endvidere sådan, at der igennem 80'erne og 90'erne vil ske en gradvis naturlig afgang, som vil tillade en naturlig videregående grønlandisering, efterhånden som kvalificerede kandidater til de forskellige stillinger melder sig.

Visse funktioner vil nok af hensyn til den nære kontakt med Post- og Telegrafvæsenet (P&T), telefonselskaberne m.fl. bedst kunne udføres i København, men der er ikke noget i vejen for, at televæsenets ledelse når som helst efter 1990 vil kunne placeres f.eks. i Nuuk/Godthåb.

Der forestår i årene 1983-86 nogle meget alvorlige overordnede overvejelser vedrørende videreudviklingen af teleanlæggene. Overalt i verden går man over til digitale centraler og digital telenetværk, og denne udvikling skal koordineres med de eksisterende såkaldte analoge centraler og netværk på den mest hensigtsmæssige og økonomiske måde. Overvejelserne på dette område kræver nær kontakt med internationale organisationer og virksomheder samt naturligvis P&T og telefonselskaberne i Danmark og må derfor naturligt varetages af teleafdelingen i København.

Det har været nødvendigt for GT under den hurtige højteknologiske udvikling i 70'erne at kunne manøvrere med samme hurtighed og beslutsomhed som private virksomheder. Dette behov vil ikke være mindre i 80'erne og 90'erne. Det kan ikke nægtes, at den overordnede statslige forvaltningsmetodik lægger hindringer i vejen for gennemførelsen af et effektivt management for en virksomhed som GT. Man har derfor overvejet en mere hensigtsmæssig konstitutionsform for GT, f.eks. har en indkorporering i P&T eller et kommende dansk enhedsteleselskab været på tale.

Dette behov kan eventuelt blive forstærket ved de finansielle problemer, som vil opstå i sidste halvdel af 80'erne i forbindelse med den ovenfor omtalte omlægning af telefoncentralerne og telenetværket fra et analogt til et digitalt system.

Byrde- og opgavefordlingsudvalget anførte i sin betænkning, at udvalget fandt, at telekommunikationen er en opgave af en speciel karakter på grund af den højt udviklede teknik, de store sikkerhedskrav og de betydelige bindinger i kraft af internationale forpligtelser, så at også dette område må bibeholdes under staten, som det også er tilfældet i Danmark.

Det er udvalgets opfattelse, at de af Byrde- og opgavefordelingsudvalget anførte begrundelser for at bibeholde GT i statens regie fortsat gør sig gældende, og at et politisk ønske om at overføre televæsenet til hjemmestyret ikke forekommer sandsynligt indenfor en overskuelig årrække.

På lang sigt vil en overførsel af Grønlands Televæsen til hjemmestyret være naturlig, og nærværende udvalg kan alene af den grund ikke anbefale, at Grønlands Televæsen integreres i P&T i Danmark eller i et kommende enhedsselskab, ligesom udvalget finder, at en ændring af televæsenets organisatoriske struktur i form af en privatisering må afvente landstingets eventuelle beslutning herom, når en overførsel af GT til hjemmestyret er en realitet. Ved sine ovenstående indstillinger har udvalget endvidere lagt vægt på den store beskæftigelsesmæssige betydning GT har i Grønland, idet det kan anføres, at der under GT er ansat 460 medarbejdere, heraf ca. 90 i København, og at 2/3 af medarbejderne i Grønland er grønlændere.

III E. Forundersøgellesvirksomhed og bistand til Råstofforvaltningen

GT0's forundersøgellesvirksomhed

GT0 har siden begyndelsen af halvtredserne udført forundersøgelser for bygge- og anlægsvirksomhed, kortlagt bebyggede områder og registreret bygninger samt i nyere tid endvidere gennemført undersøgelser for udnyttelse af vandkraft og for regulering af råstofvirksomhed. En nærmere omtale af denne virksomhed fremgår af bilag 9.

Resultatet af forundersøgelserne fremstår som kortmateriale, opmålinger og pejlinger, geotekniske undersøgelser og rapporter.

Rapporterne sammenfatter de anlægs- og driftsbetingelser, som kan udledes af terrænforhold, klimatiske forhold m.m. samt eksisterende og planlagt bebyggelse. Herudover indeholder rapportererne særlige oplysninger om bygninger, anlæg og arealer, der er undersøgt.

Kortlægningen af bebyggede områder omfatter fremstilling af oversigtskort, der tjener en række planlægningsmæssige og administrative formål. De vigtigste kort er by- og bygdekort, der afbilder bymæssige bebyggelser inklusive tilhørende havnebassiner. I nyere tid er tilkommet landkort over vandindvindingsområder og byzoner samt vej- og ledningskort.

GTO har i hele sin funktionsperiode foretaget en bygningsregistrering i nær tilknytning til forundersøgelser og kortlægning. Alle bygninger er blevet og bliver forsynet med et nummer og optaget i bygningsfortegnelser.

Forundersøgelsesvirksomheden omfatter endvidere undersøgelser af forudsætningerne for regulering af råstofvirksomhed, således hydrografiske, meteorologiske og ismæssige baggrundsundersøgelser til havs og kortlægning og geotekniske og meteorologiske baggrundsundersøgelser på land.

Forundersøgelsesvirksomheden er sæsonbestemt og indledes hvert forår med, at der opstilles et programudkast, der samler alle kendte ønsker. Dernæst afhandles udkastet med hjemmestyret, kommunerne og ministeriet, herunder med GTO's tjenestegrene, sagsstyrere og bygherrefunktioner.

Arbejdet udføres i perioden juni-september af 8-10 hold jævnt fordelt i Grønland. Hvert hold ledes af 2-3 ingeniører og tæller 5-10 sidsteårsstuderende fra tekniske højskoler samt 2-3 tekniske assistenter.

Der knyttes endvidere et antal specialister og boremandskaber med et geoteknisk materiel til holdene. Endelig slutter holdene kontrakt med lokale firmaer for at kunne gennemføre forundersøgelser til belysning af entreprenørmæssige forhold.

De ingeniører, der leder forundersøgelsesholdene, rekrutteres fra de firmaer, som arbejder for GTO. Det samme gælder de fleste tekniske assistenter.

Udsendelse af forundersøgelsesholdene er baseret på en fælles materielforvaltning, der har til huse i et centralt depot i København.

Den afsluttende behandling af forundersøgelsesresultaterne foregår normalt i København og kræver i nogen udstrækning specialviden.

I den nuværende situation, hvor GTO for staten forestår hovedparten af bygge- og anlægsaktiviteten i Grønland, og hvor GTO har ansvaret for en række driftsvirksomheder, har ministeriet og GTO god brug for alt det materiale, der produceres under den forundersøgelsesvirksomhed, der vedrører byer og bygder.

Ajourføring og udbygning af:

- by- og bygdekortene
- stedplanerne
- bygningsregistreringen
- vejkortene med tilhørende fortegnelse
- ledningskortene med tilhørende fortegnelser

har en voksende betydning for de lokale myndigheder i Grønland, hvor det allerede i dag har en bred anvendelse. Det tilgår kommunerne mod betaling af beløb, der svarer til de påløbne reproduktions- og forsendelsesomkostninger. Derimod finansieres tilvejebringelsen og ajourføringen af materialet af staten.

Den interesse, som de grønlandske myndigheder i fremtiden vil have for fremskaffelsen af de bynære kort og planer, kan efter udvalgets opfattelse tale for, at den del af forundersøgelservirksomheden, der vedrører de bebyggede områder, overføres til kommunerne og hjemmestyret.

På den anden side må GTO fortsat forventes at skulle forestå byggeadministrationen og de anlægstekniske forundersøgelser for sø- og lufthavne, pakhuse, sygehuse, teleanlæg m.m. Det kan i princippet ikke udelukkes, at også statens planlægningsopgaver og anlægsønsker vil kunne indpasses i en eksempelvis kommunal forundersøgelse.

Det har imidlertid for udvalget været væsentligt at sikre, at der fortsat sker en samkøring mellem hjemmestyrets, statens og kommunernes opgaver. Fordelen herved omfatter ikke alene virksomheden i den enkelte kommune, men har også betydning for regional- og landsplanlægning.

En række praktiske forhold taler dog imod at overdrage forundersøgelservirksomheden til de grønlandske myndigheder. Som det er fremgået af det foranstående, kan forundersøgelser i marken kun foretages i sommerperioden. Den efterfølgende bearbejdning af materialet foretages bedst i København, idet de nødvendige specialister, laboratorier m.m. findes her. Arbejdet udføres iøvrigt i stort omfang af specialister med bistand fra studerende, der kun kan frigøres til deltagelse en kort tid af året. Det forudsættes endvidere, at der disponeres over kostbart specialudstyr til geotekniske undersøgelser, opmåling, pejling m.v. Hertil kommer, at forundersøgelservirksomheden i de bebyggede områ-

der med fordel samkøres med de forundersøgelser, der finder sted for råstof-forvaltningen, herunder undersøgelser af mulighederne for udnyttelse af den grønlandske vandkraft. En opsplitning af forundersøgelsesvirksomheden vil derfor efter udvalgets opfattelse resultere i, at de nuværende fordele ved anvendelse af et minimum af specialister, mandskab og materiel går tabt. Løvrigt vil en række kommuner formentlig i praksis få vanskeligt ved at rekruttere det fornødne personale.

Udvalgets indstilling er derfor den, at forundersøgelsesvirksomheden fortsat bør varetages af GTO. Der bør sikres kommunerne og hjemmestyret mulighed for at få tilgodeset ønsker om bistand og bistandens art, og der bør inden forundersøgelser i et givet år indledes, foretages en prioritering af de interesser, som henholdsvis hjemmestyret, staten og kommunerne har i at få udført forundersøgelser.

Den nuværende finansiering af forundersøgelsesmaterialets tilvejebringelse bør efter udvalgets opfattelse gøres til genstand for en nærmere bedømmelse. Brugerkredsen er som omtalt ændret, og de gældende principper for virksomhedens økonomi bør formentlig svarende hertil omlægges til nøjere opgavebestemte og omkostningsdækkende betalinger.

I forbindelse med sine drøftelser af den praktiske gennemførelse af forundersøgelserne har der i øvrigt i udvalget været enighed om at henstille, at unge grønlændere under uddannelse i Grønland eller i Danmark bør have en fortrinstillig ved besættelsen af de nævnte medhjælper- eller assistentjobs.

GTO's teknikerbistand til råstofforvaltningen

GTO har siden efteråret 1971 bistået ministeriet og siden Råstofforvaltningen for Grønland med at foretage en teknisk-sikkerhedsmæssig regulering af prospektering, efterforskning og udvinding af mineralske råstoffer og heraf afledt virksomhed.

GTO's bistand i forbindelse med en aktuel opgave begynder ofte med udarbejdelsen af sikkerhedsforskrifter og opstilling af vilkår for råstofvirksomheden,

men tyngdepunktet i bistanden falder på vurderinger af ansøgninger om igangsætning af prospektering, efterforskning og udvinding og heraf afledt virksomhed. Sidstnævnte kan vedrøre baggrundsundersøgelser, anlægstekniske forundersøgelser og bygge- og anlægsaktivitet.

Hjemmestyrekommissionen har ikke nærmere beskæftiget sig med råstofforvaltningens organisation, men fastslår dog, at på basis af de i dag kendte forudsætninger bør en særskilt råstofforvaltning næppe opbygges som en personalemæssigt meget omfattende enhed. Der er således ikke i dag grundlag for at etablere en forvaltning, der i sig selv rummer sagkundskab og tilstrækkelige personelle ressourcer på alle relevante fagområder.

Nærværende udvalg er enig i, at der på nuværende tidspunkt, hvor man ved hjemmestyrets indførelse har opnået enighed om en fælles dansk og grønlandsk beslutningskompetence på råstofområdet via fællesrådet, ikke er grundlag for at ændre GTO's funktioner på dette område. En overførsel af GTO's opgaver til f.eks. hjemmestyret kan ikke betragtes isoleret, idet råstofforvaltningens funktioner, som det fremgår af ovenstående fremstilling, bygger på et system, hvor råstofforvaltningen på linie med GTO, dir. kan trække på en række andre statslige og videnskabelige institutioner.

KAPITEL IV

KONSEKVENSER AF OMLÆGNINGER

IV A. Personalemæssige og organisatoriske konsekvenser

Der blev i kapitel II gjort rede for de GTO-områder og funktioner, som udvalget skønner vil blive overført til Grønlands Hjemmestyre og kommunerne på kortere sigt. Disse områder centrerer sig om boligområdet, hvor GTO hidtil har rådgivet og administreret vedrørende byggeri, drift og vedligeholdelse. Byggemodningsområdet omfattende veje, vandledninger og kloakker har nær finansieringsmæssig og teknisk tilknytning til boligområdet og tænkes overført samtidig med dette. Boligbyggeriet og byggemodningsarbejderne udgør en betydelig del af GTO's samlede forvaltende og administrerende arbejde, og en overførsel af disse områder til hjemmestyret og kommunerne vil derfor berøre GTO's organisation væsentligt.

Udvalget har endvidere peget på, at en lang række servicefunktioner inden for den grønlandske byggesektor, som GTO gennem årene har taget sig af, bør overføres inden eller samtidig med boligområdets overførsel.

Som en anden konsekvens af boligområdets og byggemodningens overførsel vil ministeriets samkøring af al offentlig investeringsplanlægning blive afløst af planlægninger af henholdsvis hjemmestyrets, kommunernes og statens investeringer koordineret af hjemmestyret. GTO's medvirken ved teknisk afstemning af planerne og ved opstilling og ajourføring af de samlede anlægsplaner vil dermed formentlig skulle varetages af GTO's rådgivende afdeling.

Endelig forventer udvalget, at værfterne eventuelt vil blive overført til hjemmestyret og kommunerne sidst i den betragtede periode.

Udvalget har været betænkelig ved at foreslå, at alle de nævnte opgaver overføres samlet og på samme tidspunkt. Det må antages, at det ville påføre hjemmestyret og kommunerne meget betydelige problemer at udbygge deres mandskabsressourcer til at klare en sådan opgavefordeling, og at de omhandlede områder, som vedrører dagligdagen betydeligt, næppe vil kunne forvaltes på en forsvarlig måde i en sådan situation. Udvalget foreslår derfor, at når der sker en

overførsel af kompetencerne til økonomisk og fysisk at planlægge og at styre samtlige berørte områder og funktioner, skal der samtidig åbnes mulighed for, at det teknisk administrative arbejde indenfor disse områder efter nærmere aftale om omfanget heraf kan varetages af GTO i en overgangsperiode af længere eller kortere varighed - afpasset efter de ressourcer, der findes inden for de enkelte geografiske områder.

For at belyse de personalemæssige og organisatoriske konsekvenser af de nævnte overførsler, vil der i det følgende først blive foretaget en bedømmelse af disse, svarende til at der gennemføres en samlet og konsekvent overførsel som den, der er beskrevet i kapitel II. På grundlag af denne bedømmelse vil der herefter blive omtalt en række muligheder for at gennemføre en praktisk overgangsordning, der kan aflaste presset på hjemmestyrets og kommunernes forvaltninger.

Med henblik på varetagelsen af de i kapitel III omtalte GTO-områder, hvis tilhørsforhold forventes at forblive uændrede i den betragtede periode, vil der blive tale om en fortsat ajourføring af organisationen. Den almindelige tekniske udvikling, ændringer i behovet for områdernes ydelser og den økonomiske og politiske udvikling gør en løbende ajourføring af organisation og personale nødvendig. Disse tilpasninger, vil blive behandlet afsluttende i dette afsnit.

Størrelsen af GTO's personale vil i det følgende blive gjort op ved brug af enheden mand/kvinde med helårsansættelse, betegnet m/k. Der vil ikke blive taget hensyn til overtid, og enheden dækker altså det reelle antal af medarbejdere i GTO fordelt over ét år.

Udtrykt på denne måde havde GTO i 1982 i alt ansat 1826 m/k, hvoraf de 80% (1456 m/k) var ansat i Grønland og de 20% (370 m/k) i Danmark.

For at lette overblikket vil der i disse oversigter blive set bort fra tele-tjenestens andel, som tæller 370 m/k i Grønland og 90 m/k i Danmark. GTO's personale excl. GT's bliver herefter:

1366 m/k ansat i GTO, hvoraf 1086 m/k (80%) var ansat i Grønland og
280 m/k (20%) var ansat i Danmark.

Heraf var 753 m/k hjemmehørende i Grønland, svarende til 70% af de i Grønland ansatte.

Fordelingen på medarbejderkategorier var:

i Grønland

teknikere	124 udsendte +	7 hjemmehørende
kontorfunktionærer	38 - + 61	-
formænd og installatører	53 - + 38	-
kantineledere, lagerassistenter,		
bådførere m.m.	21 - + 25	-
håndværkere og arbejdsmænd	97 - + 541	-
lærlinge	0 - + 81	-

i alt 333 udsendte + 753 hjemmehørende

i Danmark

teknikere	116
kontorfunktionærer	138
diverse	26

i alt 280

De ansatte var beskæftiget indenfor nedennævnte hovedfunktionsområder med anførte fordeling:

<u>Byggeadministration</u>	57.1 m/k i Gr1	
	103.1 - i Dmk	
	160.2 - i alt	<u>11.7%</u>
 <u>Driftsvirksomheder</u>	 1005.0 m/k i Gr1	
	84.8 - i Dmk	
	1089.8 - i alt	<u>79.8%</u>
 <u>Andet indtægtsgivende</u>	 3.0 m/k i Gr1	
	5.8 - i Dmk	
	8.8 - i alt	<u>0.6%</u>
 <u>Departemental virksomhed</u>	 20.7 m/k i Gr1	
(ikke indtægtsgivende virksomhed)	84.2 - i Dmk	
	104.9 - i alt	<u>7.7%</u>
 <u>Andel i teletjenesten</u>	 3.5 m/k i Dmk	<u>0.2%</u>
(diverse fællesadministrationer)		
 I alt	 1366.0 m/k	 100.0%

Ovennævnte driftsvirksomheder omfatter elværker incl. installationsforretninger, varmegværker, byggetjenesten, skibsværfter, flyvepladsen Narsarsuaq og vandvæsen.

For at belyse GTO's samlede virksomhed skal man endvidere medtage bistanden fra rådgivende ingeniør- og arkitektfirmaer, der arbejder for GTO. Denne bistand, der primært har omhandlet projektering, skønnes at erstatte ca. 100 m/k, der ellers ville have været ansat i GTO.

Udførelsen af de bygge- og anlægsarbejder, GTO har administreret, er sket ved hjælp af udsendte entreprenører og lokale mestre. Førstnævnte har haft en be-

manding på ialt 450 - og sidstnævnte en bemanning på ialt 1765. Denne opgørelse omhandler antal personer uden angivelse af, hvor længe de har været beskæftiget, men svarende til antal beskæftigede d. 1. august 1982.

Byggeadministrationens omsætning i 1982

Den del af GTO's personale, der var beskæftiget med byggeadministrativt arbejde i 1982, relaterer ikke alene til omsætningen inden for bygge- og anlægsvirksomheden i 1982, men også til omsætningen få år før og få år efter 1982. Der er en række afsluttende opgaver at varetage, når et bygge- eller anlægsarbejde er fuldført, f.eks. i forbindelse med regnskabsafslutning, og der er ligeledes en lang række opgaver at løse i årene, før arbejderne på byggepladsen indledes, bl.a. i forbindelse med planlægning og projektering. Personalets størrelse i 1982 bestemmes således primært af omsætningen i årene fra 1981 til 1984 incl. Da omsætningen i hvert af disse år er af samme størrelsesorden, vil GTO's personalestørrelse i de følgende overvejelser alene blive sat i relation til omsætningen i 1982.

Den af GTO administrerede bygge- og anlægsvirksomhed i 1982 omfattede følgende bevillinger:

Statslige bevillinger	593 mio.kr.
Arbejder for Grønlands Hjemmestyre	42
Kommunale arbejder	28
Arbejder rekvireret af andre institutioner	22
I alt	685 mio.kr.

Heraf udgjorde boligbyggeriet 235 mio.kr. og byggemodningsarbejder 36 mio.kr. Trepartsboligbyggeriet androg 32.5 mio.kr., som er medregnet i nævnte 235 mio.kr. til boligbyggeriet.

Byggeadministrationens omsætning i 1990

Udvalget forventer som tidligere omtalt, at boligområdet og byggemodning overgår til hjemmestyret og kommunerne inden udgangen af 1980'erne. For at belyse de personalemæssige konsekvenser af denne overførsel har udvalget valgt at

vurdere personalesituationen i 1990 nærmere, d.v.s. i et år, hvor overførslen er foretaget.

Bygge- og anlægsvirksomhedens omsætning i 1990 forudsættes i disse overvejelser at blive af en størrelsesorden, der svarer til ovennævnte bevillingstal for 1982. Udvalget har valgt at gå ud fra denne forudsætning, selv om der inden 1990 må forventes at være foregået markante ændringer i de finansieringsformer, der anvendes i dag.

Omfanget af boligbyggeriet og byggemodningen i 1990 og de nærmest følgende år herefter forudsættes ligeledes at blive af samme størrelsesorden som i 1982. Boligmanglen i 1990 er nok mindsket væsentligt på grund af de dalende fødselstal i 1970'erne og på grund af 1980'ernes trepartsbyggeri, men der vil stadigvæk være et efterslæb, som skal indvindes, og der vil endvidere tilkomme et voksende behov for saneringer og dermed for reinvestering.

Omsætningen i 1990 inden for den del af bygge- og anlægsvirksomheden, som GTO hidtil har administreret, vil efter nævnte forudsætninger blive på ca. 685 mio.kr. udtrykt i 1982-kr. Heraf vil boligområdets og byggemodningens omsætning beløbe sig til ca. 271 mio.kr, d.v.s. til ca. 40% af den samlede omsætning. Hvis disse områder overgår helt til hjemmestyret og kommunerne, vil GTO's andel af omsætningen være faldet fra 685 mio.kr. til 414 mio.kr, d.v.s. med ca. 40%.

Usikkerheden vedrørende omsætningen i 1990 er selvfølgelig betydelig, idet meget vil afhænge af opgave- og byrdefordelingen mellem staten, hjemmestyret og kommunerne. I denne usikkerhed indgår yderligere usikkerheden vedrørende investeringer på energiområdet, idet der som tidligere omtalt vil komme til at foregå en udvidet aktivitet her i de kommende 10 til 20 år.

De følgende vurderinger af hjemmestyrets, kommunernes og GTO's personalebehov i 1990 er baseret på de nævnte summer for omsætningen. Det samme grundlag vil endvidere blive anvendt i forbindelse med vurderingen af personalebehovet i 1990 for varetagelsen af de forskellige service- og sekundæropgaver, GTO løser i dag.

Byggeadministrationernes personaletal i 1990

I GTO's rent byggeadministrative virksomhed i 1982 medvirkede som tidligere omtalt i alt 160 m/k GTO-ansatte og 100 m/k fra rådgivende firmaer. Af GTO's personale var 57 m/k ansat i Grønland og 103 m/k i Danmark.

Ser man på bygge- og anlægssituationen i 1990, er omsætningen forudsat at være som i 1982 d.v.s. 685 mio.kr., hvoraf boligområdet og byggemodningen indgår uændret med 270 mio.kr. For at vurdere størrelsen af den nødvendige personalestab til at gennemføre administrationen i 1990 forudsættes endvidere, at boligområdet og byggemodningen er overgået fuldt og helt til hjemmestyret og kommunerne, og at GTO ikke fortsat løser delopgaver heraf. Og det forudsættes tillige, at den nødvendige personalestab, der skal til for at gennemføre byggeadministrationen, kan proportioneres direkte efter omsætningernes størrelse.

Under disse forudsætninger skal GTO's stab på 160 m/k i 1982 inden 1990 være reduceret med 40% på grund af boligrådets og byggemodningens overførsel d.v.s. med 60 m/k til 100 m/k, og hjemmestyrets og kommunernes stabe skal i 1990 være udbygget tilsvarende med 60 m/k til byggeadministrering af boligbyggeriet og byggemodningen. Samtidig vil bistanden fra rådgivende firmaer for GTO's vedkommende være faldet fra 100 m/k til 60 m/k, og bistand til hjemmestyret og kommunerne være 40 m/k i forbindelse med boligbyggeriet og byggemodningen.

Efter disse skøn skal hjemmestyrets og kommunernes personale til byggeadministration udbygges med 41 teknikere og 19 kontorfunktionærer inden 1990.

Med hensyn til omfanget af bistanden fra rådgivende firmaer, så kan det reguleres op eller ned samtidig med, at byggeadministrationens medvirken formindskes eller forøges. GTO kunne f.eks. i det gennemregnede tilfælde undlade at reducere sin personalestab så kraftigt som anført, hvis man foretog en relativ større reduktion af bistanden fra de rådgivende firmaer - og vice versa. Denne bevægelsesfrihed har hjemmestyret og kommunerne naturligvis. Det anvendte forhold mellem det offentlige stab og de rådgivende firmaers bistand skønnes imidlertid at være hensigtsmæssig i de aktuelle situationer. Det er dog et forhold, der ifølge sagens natur kan og bør overvejes fra tid til anden og fra sted til sted. Små kommuner må således antages i perioder at få behov for relativt mere bistand fra rådgivende firmaer end den anførte.

GTO varetager som omtalt i kapitel II en lang række service- og sekundæropgaver med nær tilknytning til byggeadministrationen. Hovedparten af disse opgaver regnes overgået til hjemmestyret og kommunerne inden 1990. De opgaver, der på dette tidspunkt er overgået, beskæftigede i 1982 i alt 334 m/k, fordelt som 304 m/k i Grønland og 30 i Danmark. Disse antal m/k'er indgår i de på side 52 under Driftsvirksomheder anførte tal.

Forudsættes det, at arbejdsmængden i forbindelse med disse opgaver ligesom bygge- og anlægsvirksomhedens omsætning forbliver uændret, og at opgaverne i øvrigt vil blive løst på samme måde af hjemmestyret og kommunerne, som GTO anvendte i 1982, skal hjemmestyret og kommunerne inden 1990 have forøget de tekniske forvaltninger med 334 m/k, omfattende 24 teknikere og 310 kontorfunktionærer, håndværkere m.m. Reduktionen af GTO's stab vil svare hertil.

Ved værfternes overførsel til hjemmestyret og kommunerne må det ud fra GTO's 1982-bemanning af området antages, at der skal overtages og/eller opbygges en samlet stab på ca. 310 m/k, bestående af teknikere, kontorfunktionærer, håndværkere og arbejdsmænd. GTO's personale vil blive reduceret tilsvarende.

Den gennemførte fremskrivning af personalet kan summarisk gøres op som:

BYGGEADMINISTRATION

<u>1982:</u>	GTO	160 m/k
	rådgivende firmaer for GTO	100 -
<u>1990:</u>	hjemmestyre og kommuner	60 -
	rådgivende firmaer for disse	40 -
	GTO	100 -
	rådgivende firmaer for GTO	60 -

SERVICE- OG SEKUNDÆROPGAVER

<u>1982:</u>	GTO	334 m/k
<u>1990:</u>	hjemmestyre og kommuner	334 -

Med denne arbejdsdeling mellem hjemmestyret og kommunerne for boligområdets og byggemodningens vedkommende vil det personale, der i ovenstående oversigt er markeret for hjemmestyret og kommunerne, stort set alle skulle tilgå i kommunerne. De opgaver, der overføres til hjemmestyret, løses i dag af personale i ministeriet samt af GTO-personale tidsregistreret under departementale ydelser.

De kommunale tekniske forvaltninger

De grønlandske kommuners Landsforening har overvejet den situation, der vil opstå for de kommunale tekniske forvaltninger, hvis der sker en overførsel af opgaver til hjemmestyret og kommunerne, som omtalt i det foregående, dog excl. værfter. Disse overvejelser har bl.a. vist, at denne udvikling vil medføre et behov for en relativ stor udbygning af det nuværende personale i kommunernes tekniske forvaltninger.

Ud fra hidtidige erfaringer fra kommunernes tekniske forvaltninger skønnes det, at teknikere i de store kommuner kan administrere større anlægsomsætning end teknikere i de små. Afhængig af opgavernes art og indhold varierer de årlige anlægsudgifter fra 3 til 8 mio. kr. pr. tekniker ifølge oplysninger indsamlet hos kommunerne.

På grundlag af 1982-fordelingen af anlægsudgifterne på de enkelte kommuner kan udledes et skøn over behovet for personaletilgang til de kommunale tekniske forvaltninger med henblik på at klare de opgaver, der forventes at overgå til kommunerne inden 1990.

Med en byrde- og opgavefordeling svarende til den, der er beskrevet her, kommer landsforeningen således til følgende skøn over behovet for forøgelse af personalet i hver enkelt kommunes forvaltning:

		Bemanding i 1982	Tilgang inden 1990		Forventet bemanding i 1990
		Eksisterende drifts-, anlægs- og myndighedsopgaver	Byggeadministration	Service- og sekundæropgaver	Eksisterende og nye opgaver
		Tekn./kont.	Tekn./kont.	Tekn./kont.	Tekn./kont.
Nanortalik		4 1	3 1,5	1,5 0,5	8,5 3,0
Qaqortoq	/Julianehåb	3 2	3 1,5	1,5 0,5	7,5 4,0
Narsaq		3 1	2 1,0	1 0,5	6,0 2,5
Paamiut	/Frederikshåb	5 2	3,0 1,5	1,5 0,5	9,5 4,0
Nuuk	/Godthåb	10 7	9,0 4,0	5,0 2,0	24,0 13,0
Maniitsoq	/Sukkertoppen	5 2	4,0 2,0	2,0 1,0	11,0 5,0
Sisimiut	/Holsteinsborg	5 2	5,0 3,0	2,0 1,0	12,0 6,0
Kangaatsiaq		1 1	2,0 1,0	0,5 0,5	3,5 2,5
Aasiaat	/Egedesminde	4 2	4,0 2,0	1,5 1,0	9,5 5,0
Qasigiannqut	/Christianshåb	3 2	2,0 1,0	1,0 0,5	6,0 3,5
Ilulissat	/Jakobshavn	5 3	4,0 2,0	2,0 1,0	11,0 6,0
Qeqertarsuaq	/Godhavn	1 2	1,0 0,5	0,5 0,5	2,5 3,0
Umanak		3 1	3,0 1,5	1,0 1,0	7,0 3,5
Upernavik		2 1	3,0 1,0	1,0 0,5	6,0 2,5
Qaanaaq	/Thule	- -	1,0 0,5	0,5 0,5	1,5 1,0
Ammassalik	/Angmagssalik	1 2	3,0 1,5	1,5 0,5	5,5 4,0
Illoqqortoormiit					
	/Scoresbysund	- -	0,5 0,5	0,5 0,5	1,0 1,0
Ialt		55 31	52,5 26,0	24,5 12,5	132,0 69,5

Opgørelsen omfatter ikke kommunalarbejdere, håndværkere m.v.

Som skemaet viser, vil der blive tale om en forøgelse af kommunernes nuværende personale med ca. 140% for teknikeres og kontorpersonales vedkommende. En sådan forøgelse vil naturligvis give en række problemer, som ikke mindst i en overgangsperiode vil bevirke, at forvaltningerne må søge bistand udefra til at løse aktuelle opgaver. Dette gælder først og fremmest bistand til at løse de byggeadministrative arbejder. De muligheder, der er for at få denne bistand, er følgende:

1. Der kan etableres mellemkommunale samarbejdsaftaler om gensidig bistand.
2. Forvaltningerne kan benytte de rådgivende arkitekt- og ingeniørfirmaer.
3. Forvaltningerne kan hente hjælp hos GTO - i hvert fald i en overgangsperiode.

Efter udvalgets opfattelse bør det almindelige enfamiliehusbyggeri kunne afvikles byggeadministrativt af kommunernes egne forvaltninger. Derimod må flerfamiliehusbyggeriet antages at skulle gennemføres med udnyttelse af en af de tre angivne bistandsmuligheder. Det vil især være i de små og mellemstore kommuner, at sådanne arrangementer bliver aktuelle.

Bistand fra GTO's side bør i påkommende tilfælde baseres på GTO's tilstedeværelse i lokalsamfundene, og denne situation og mulighederne for at GTO i det hele taget kan yde bistand i lokalsamfundene er omtalt senere i dette kapitel.

GTO har gennem de sidste år måttet overveje, om det fortsat vil være muligt at opretholde byggetjenesten i de mindre byer. Anlægsvirksomhedens omsætning har hér været stærkt faldende i nyere tid, og de forskellige driftsvirksomheder og servicefunktioner har ikke i et tilstrækkeligt omfang opgaver til at binde et fast teknisk personale til byerne på en økonomisk forsvarlig måde. Teknikerbemandingen er derfor i en række mindre byer skåret ned til et minimum, men denne bemanding vil dog indtil videre kunne forstærkes med medarbejdere fra distriktsbyerne eller fra Danmark i perioder, hvor anlægsvirksomheden er relativ stor. Med hensyn til de regnskabskontorer, der betjener såvel bygge- og anlægsvirksomheden som driftsvirksomhederne i byerne, foretages for tiden omlægninger, der medfører, at visse af kontorernes funktioner overflyttes til distriktsbyernes kontorer.

GTO må allerede i dag i voksende grad koncentrere sine bygningsteknikere i distriktsbyerne, hvorfra der i længere eller kortere perioder kan udstationeres medarbejdere i de mindre byer. Overførslen af boligbyggeriet og byggemodningen til hjemmestyret og kommunerne vil fremskynde denne udvikling. Udviklingen understreger vigtigheden og hensigtsmæssigheden af, at kommunernes tekniske forvaltninger overtager byggetjenestens service- og sekundærfunktioner.

Indtil videre vil GTO's byggetjenester efter nærmere aftale kunne bistå kommunerne med de daglige funktionsudøvelser, når de forskellige opgaver er blevet overført til kommunernes tekniske forvaltninger. Alle kommunerne - også de små kommuner - har efter opgørelsen egen teknikerstab.

Udvalget forventer, at kommunerne efter de omtalte retningslinier kan drage nytte af bistand fra GTO på en fornuftig måde. Det vil imidlertid være afgørende for anvendelse af en sådan praksis, at kommunerne overvejer deres situation i tide, og at de træffer aftale om de eventuelle bistandsformer med GTO, inden overførslerne iværksættes. Er GTO først fagligt og personalemæssigt decimeret, vil organisationen ikke med kort varsel kunne gå ind i mere tilfældige aftaler.

GTO's rådgivende afdeling i Nuuk/Godthåb.

De centrale myndigheder i Grønland: Grønlands Hjemmestyre og staten v/Rigsombudet modtager allerede omfattende teknisk rådgivning fra GTO's rådgivende afdeling, der derfor i de senere år har været under udbygning i takt med de nævnte instansers stigende behov.

For hjemmestyret yder afdelingen især bistand i forbindelse med hjemmestyrets bygherreaktiviteter og investeringsplanlægning.

Men også i forbindelse med udøvelsen af bygningsmyndigheden og ved gennemførelsen af hjemmestyrets energisparekampagne m.v. ydes en væsentlig indsats.

Ved overførslen af nye områder til hjemmestyret, og her tænkes i første fase navnlig på boligområdet, de kommunaltekniske anlæg og investeringsplanlægningen, vil løsning af et omfattende antal tekniske opgaver af departemental art, skulle forvaltes af hjemmestyret.

Udvalget skal derfor anbefale, at der i hjemmestyret ansættes teknikere til at forestå løsningen af disse opgaver.

Udvalget anser det i denne forbindelse for væsentligt, at der fortsat efter områdernes overtagelse består mulighed for hjemmestyret for at udnytte den viden, der på disse områder er opbygget i GTO, og som ofte har en særlig tilknytning til de samfundsmæssige forhold i Grønland.

Der lægges således betydelig vægt på, at GTO's rådgivende afdeling fortsat udbygges i overensstemmelse med de omtalte behov for bistand således, at afdelingen selv kan yde denne bistand eller formidle bistanden fra GTO's direktorat.

Såfremt hjemmestyrets eget tekniske personale herefter primært varetager initiativfasen og styringen af indsatsen på de tekniske områder, er det udvalgets opfattelse, at der i hjemmestyret i en årrække vil være behov for en i antal ret begrænset teknisk personalestab.

Det er meget vanskeligt på grundlag af den foreliggende viden om den forventelige udvikling at vurdere størrelsen af denne stab.

Hvis man imidlertid som udgangspunkt for et skøn går ud fra, at de tekniske opgaver, der overføres til løsning ved et teknisk kontor i hjemmestyrets regi, udløser et mandtimeforbrug svarende til det halve af GTO's forbrug til departementale opgaver i 1982 (excl. forundersøgelser, rådgivning for råstofferforvaltningen o.lign.), vil personalebehovet være ca. 20 m/k.

Størrelsesordenen af personalebehovet i hjemmestyrets tekniske kontor kan herudfra skønnes til ca. ti personer, idet det forudsættes, at GTO's rådgivende afdeling udbygges med et tilsvarende antal medarbejdere med henblik på at medvirke ved løsning af omtalte opgaver.

På længere sigt må det antages hensigtsmæssigt, at GTO's rådgivende afdeling i sin helhed overgår til Grønlands Hjemmestyre.

Det forventes, at værfternes fremtidige forvaltning bliver et hjemmestyreanliggende. Om hjemmestyret ved overtagelsen af værfterne vil lade GTO forestå den daglige drift i en årrække eller eventuelt selv opbygge en driftsorganisation, kan ikke forudses i dag. Hvis hjemmestyret til sin tid foretrækker den sidstnævnte løsning, vil det formentlig være nødvendigt at overtage en række af GTO's medarbejdere for at sikre kontinuiteten.

GTO's situation iøvrigt.

GTO's personale skal reduceres betydeligt, hvis den tidligere omtalte overføring af opgaver til hjemmestyret og kommunerne gennemføres. Gennemføres den konsekvent, d.v.s., hvis hjemmestyret og kommunerne kun i begrænset målestok søger bistand hos GTO til byggeadministrativt arbejde og til administreringen af sekundær- og serviceopgaverne i byggesektoren, vil GTO-personalet i 1990-situationen være som følger:

Personale i alt

<u>1982:</u>	1,366	m/k	<u>1990:</u>	655	m/k
		<u>100%</u>			<u>100%</u>

Byggeadministration

<u>1982:</u>	57,1	m/k i Grl.	<u>1990:</u>	34	m/k i Grl.
	103,1	- i Dmk.		66	- i Dmk.
	160,2	- i alt		100	- i alt
		<u>11,7%</u>			<u>15%</u>

Driftsvirksomheder

<u>1982:</u>	1.005,0	m/k i Grl.	<u>1990:</u>	415	m/k i Grl.
	84,8	- i Dmk.		30	- i Dmk.
	1.089,8	- i alt		445	- i alt
		<u>79,8%</u>			<u>68%</u>

Andet indtægtsgivende

<u>1982:</u>	8,8	m/k i alt	<u>1990:</u>	10	m/k i alt
		<u>0,6%</u>			<u>1%</u>

Departemental virksomhed

<u>1982:</u>	20,7 m/k i Grl.	<u>1990:</u>	40 m/k i Grl.
	84,2 - i Dmk.		55 - i Dmk.
	104,9 - i alt		95 - i alt
	<u>7,7%</u>		<u>15%</u>

Andel i teletjenesten

<u>1982:</u>	3,5 m/k i alt	<u>1990:</u>	5 m/k i alt
	<u>0,2%</u>		<u>1%</u>

I opgørelsen for 1990 indgår GTO's rådgivende afdeling i Nuuk/Godthåb svarende til ovenstående omtale, d.v.s. med en omfattende departemental virksomhed for hjemmestyret. Det må dog forventes, at dele af den virksomhed, som GTO varetager i dag, skal varetages af hjemmestyrets eget personale i fremtiden, og altså vil kræve en personaleudvidelse dér. Som tidligere omtalt vil det dreje sig om ca. 10 m/k, svarende til at GTO i oversigten er reduceret fra 105 m/k i 1982 til 95 m/k i 1990 under departemental virksomhed.

Under driftsvirksomheden indgår i 1990 alene personale svarende til forvaltning af byernes elforsyning, varmeværker og vandværker samt drift af vandledninger og kloaker og drift af Narsarsuaq. Hvis værfterne fortsat forvaltes af GTO i 1990 vil nævnte tal forøges med 310 m/k ialt fordelt med 300 m/k i Grønland og 10 m/k i Danmark.

Grønlands televæsen er ikke medtaget i oversigten. I overenstemmelsen med omtalen i afsn. III D forventer udvalget ikke, at der vil ske væsentlige ændringer i televæsenets status inden for de næste 10-15 år.

Med hensyn til GTO, dir.'s fremtid anser udvalget det for påkrævet, at der inden udgangen af 1980'erne foretages en tilpasning af organisationens struktur til de nye forhold. Det er ajourføringer med henblik på den faldende omsætning indenfor GTO's byggeadministration og med henblik på GTO's reducerede

deltagelse i den lokale byggesektors funktioner. Det er endvidere ajourføringer svarende til, at vigtige departementale ydelser fra GTO skal foregå i hjemmestyrets regie. Det er endeligt ajourføringer svarende til en eventuel omlægning af Grønlands fremtidige energiforsyning.

Udviklingstendenser på længere sigt

Som tidligere omtalt må GTO allerede i dag indlede en nedskæring af personalet i de mindre byers byggetjeneste. Overførslen af boligbyggeriet, byggemodning, m.m. til hjemmestyret og kommunerne vil fremskynde denne udvikling, og GTO ser sig af økonomiske grunde nødsaget til at koncentrere sine bygningsteknikere i distriktsbyerne.

En sådan udvikling, der i løbet af relativt få år vil bevirke, at GTO må nedlægge byggetjenesterne i de mindre byer, kan efterlade et behov i disse kommuner for bistandsydelser af den art, GTO traditionelt har taget sig af tidligere-

For at vurdere i hvor stor udstrækning GTO i fremtiden har mulighed for at tilpasse sig en forbliven i de mindre lokalsamfund, har udvalget overvejet udviklingstendenserne for GTO's opgaver på længere sigt. Man er herved kommet frem til følgende bedømmelse af varigheden for GTO's tilstedeværelse i byerne som del af den lokale byggesektor:

1. GTO kan fortsat være til stede i en by som bygge- og anlægsteknisk tjeneste i den udstrækning, der fra statens, hjemmestyrets og kommunernes side vil blive tildelt denne opgaver, der er tilstrækkelige i omfang og art til at have mindst to byggeteknikere beskæftiget konstant.
2. Vil de under pkt. 1 nævnte forudsætninger ikke kunne opfyldes i en by, vil GTO, så længe man i øvrigt er i byen i forbindelse med driften af byens energi- og vandforsyning, kunne opretholde et bygge- og anlægsteknisk ekspeditionskontor bemandet med én tekniker. Dette kontor kan løse mindre og enkle opgaver og i øvrigt være kontakten til

distriktskontoret eller GTO, dir. Kontoret kan endvidere være den praktiske mulighed for, at GTO i perioder og efter behov kan udbygge sin tilstedeværelse i byen.

3. Er de under pkt. 1 og pkt. 2 nævnte forudsætninger ikke opfyldt, vil GTO ikke kunne opretholde et bygge- og anlægsteknisk kontor i byen. GTO's eventuelle opgaver i byen må i så fald styres fra det tilhørende distriktskontor, som bl.a. kan tilrettelægge midlertidige ophold af GTO-teknikere i byen.

Udvalget anser det for muligt, at der i dette mønster kan etableres overgangsarrangementer, der sikrer en hensigtsmæssig kontinuitet i byernes bygge- og anlægsvirksomhed.

En vigtig forudsætning for, at den grønlandske tekniske sektor kommer til at fungere tilfredsstillende i faglig henseende og med positive relationer til befolkningen vil være, at der kan knyttes en stabil og veluddannet medarbejderstab til de forskellige tekniske forvaltninger. Ikke mindst er det af stor betydning, at ledende stillinger besættes med medarbejdere, der ikke forlader stillingerne efter et par års tjeneste eller tidligere. Hidtil har GTO, dir. og distriktsingeniørerne varetaget kontinuiteten, trods hyppige udskiftninger i GTO's medarbejderstab iøvrigt.

Dette problem lader sig formentlig bedst løse, hvis der placeres grønlandske ingeniører og arkitekter i de ledende stillinger, men på dette punkt lader de reelle muligheder meget tilbage at ønske, idet antallet af grønlandske teknikere er meget beskedent.

Udvalget ønsker at understrege, at dette forhold bør have de øverste grønlandske myndigheders bevågenhed. Der bør efter udvalgets mening gøres en indsats for at motivere ungdommen for tekniske uddannelser.

IV B. Økonomiske konsekvenser

Det er som bekendt en hovedregel ved overførsel af opgaver fra staten til hjemmestyre og kommuner, at staten hverken skal tjene eller tabe herved. Der

må således i forbindelse med overdragelse af GTO-opgaver og indførelse af betaling for GTO's departementale ydelser foretages en opgørelse af nettovirkningen heraf på ministeriets og GTO's budgetter, og statens tilskud til hjemmestyre og kommuner må ændres med tilsvarende beløb.

Udvalget har ikke fundet det hensigtsmæssigt at søge at foretage sådanne beregninger på nuværende tidspunkt, idet beregningsgrundlaget kan ændre sig væsentligt, før overdragelsen af opgaver bliver aktuel.

Tilskudsfastsættelsen vil navnlig være afhængig af statens kommende anlægsprogrammer på de områder, der overdrages, idet der såvel inden for boligforvaltningen som inden for GTO's driftsvirksomhed er udgifter og indtægter af tilnærmelsesvis samme størrelsesorden.

løvrigt henvises til bilag 10 om GTO's regnskaber og økonomi.

IV C. Lovgivningsmæssige konsekvenser

Ved overdragelse af områder fra GTO til grønlandske myndigheder vil der opstå et behov for ændringer af en lang række af de på området i dag gældende regler.

Der vil i forbindelse med boligområdets overgang blive behov for en egentlig overførselslov.

Der vil ligeledes blive behov for ændring i de årlige finanslove.

Endvidere vil der være behov for ændringer i loven om tilskud til Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner, lov nr. 510 af 21. december 1979 som senere ændret, idet det årlige bloktilskuds størrelse skal ændres.

Inden for personaleområdet vil der ikke blive behov for ændringer, idet de på området i dag gældende regler omfatter de fremtidige forhold.

Alene en mindre del af GTO's virksomhed hviler på egentlig lovgivning bortset fra de årlige finanslove. Den væsentligste del hviler på cirkulærer, regulativer, instrukser m.v. udstedt af GTO's direktorat med hjemmel i det forvaltningsretlige hovedprincip om overordnede myndigheders adgang til at udstede retningslinier om underordnede myndigheders virke.

Ved en overdragelse af områder til grønlandske myndigheder vil der således skulle ophæves, ændres eller justeres en række cirkulærer m.v. Sådan ophævelse, ændring m.v. vil kunne ske ved administrativ foranstaltning.

De gældende regler vil efter en overdragelse af områder blive væsentlig mere uoverskuelige end tilfældet er i dag, idet GTO fortsat efter en overdragelse opretholder en række funktioner, herunder opretholder funktioner sideløbende med det overdragne.

Fra Grønlands Hjemmestyres side vil der skulle udarbejdes en lang række regler til afløsning af de af GTO for de enkelte områder fastsatte, således retningslinier for administrative arbejdsgange, tekniske normer samt hjemmel for at pålægge borgere byrder, pligter og begunstigelser på de overdragne områder.

Grønlands Hjemmestyre vil således i princippet skulle udfærdige regler til afløsning af alle de regler, der gælder på et område overdraget fra GTO. Udvalget fastslår, at GTO forinden overdragelse i samarbejde med Grønlands Hjemmestyre bør deltage i arbejdet med at skabe oversigt over, hvilke regelsæt der skal ændres. Indholdet af de regler, der skal udfærdiges af de grønlandske myndigheder vil bl.a. blive afhængig af kompetencefordelingen mellem Grønlands Hjemmestyre og de grønlandske kommuner.

Udover fastsættelse af et regelsæt til afløsning af GTO's regler kan der blive behov for, at Grønlands Hjemmestyre fastsætter regler på hidtil ikke lovgivne områder. Således vil der evt. blive behov for regler vedrørende priser og avancer, idet det hidtidige enhedsprissystem ikke på alle områder vil være foreneligt med de nye forhold. En sådan lovgivning kan - afhængig af udviklingen og ønskerne vedrørende administrationsgraden - blive ganske omfattende.

KAPITEL V

RESUMÉ

Udvalget har i sine overvejelser vurderet GTO's fremtidige situation dels i en 10-årsperiode, dels i en kort årrække derefter.

I den første periode foreslås en række arbejdsområder med nær tilknytning til lokalsamfundene overført til hjemmestyret og kommunerne, medens udvalget for årene derefter alene har tegnet nogle udviklingstendenser for GTO's resterende arbejdsområder.

Landstinget drøftede under sin samling i foråret 1982 rækkefølgen for de statslige områder, der indenfor en overskuelig årrække skulle overføres til hjemmestyret. Det var landstingets opfattelse, at når KGH's produktions- og eksportvirksomhed overgår d. 1. januar 1985, måtte man have nogle år til at indkøre administrationen af denne betydelige sektor, og først derefter ville man overtage andre større områder. Det område, hvor man herefter har prioriteret en overtagelse højest, er boligområdet, som skønnes at kunne overgå sidst i 1980'erne. Herudover ønskede Landstinget ikke at prioritere andre områder, men et område der kan blive af interesse, er energiområdet, specielt hvis der skal dannes et energiselskab med staten, hjemmestyret og kommunerne som interessenter.

Udvalget anser en overførsel af boligområdet fra staten til hjemmestyret og kommunerne for en af de begivenheder, der indenfor de næste ti år vil få størst betydning for GTO's virksomhed. Det må forventes, at de nye bygherrer for boligbyggeriet vil overveje, om GTO fortsat skal varetage byggeadministrationen af dette, eller om man, som det allerede er sket i nogen udstrækning med det kommunalt finansierede 60/40-boligbyggeri, vil foretrække at lade kommunernes tekniske forvaltninger og private rådgivende arkitekt- og ingeniørfirmaer administrere det fremtidige boligbyggeri. **Udvalget finder** det sandsynligt, at GTO i løbet af relativt få år efter overførslen er ude af boligbyggeriets administration og kun i begrænset målestok medvirker i den tekniske rådgivning på linie med de private, rådgivende firmaer.

Udvalget anbefaler, at der samtidig med boligområdets overførsel foretages en overdragelse af bygherrefunktionen for vejanlæg, vandledninger og kloakker - de såkaldte byggemodningsarbejder. Baggrunden herfor er behovet for, at den økonomiske styring af disse arbejder følger den økonomiske styring af boligbyggeriet. Derimod **anser udvalget det for hensigtsmæssigt**, at GTO fortsat tager sig af driften af byernes vandledningsnet og kloakker, så længe GTO i øvrigt varetager anlæg og drift af vandværkerne.

Udvalget anser det endvidere for naturligt og påkrævet, at de mange service- og sekundæropgaver, GTO hidtil har løst for at etablere et byggeteknisk miljø i lokalsamfundene, overføres til grønlandske myndigheder i tilknytning til overførsel af boligområdet. Det drejer sig om opgaver som indtogtning og udhandling af sand og singels, drift af stenbrud, udhandling af sten, skærver og grus, bygningsmyndighedens lokale myndighedsbehandling, bygningsregistrering, huslejberegning, drift af lagre og værksteder, indkvarteringsleje og lignende.

Behovet for overførsel af nævnte service- og sekundæropgaver understreges af det forhold, at GTO allerede i dag må reducere sin bemanning af byggetjenesten i de mindste byer til et minimum. Boligområdets overførsel forstærker denne udvikling og gør det nødvendigt, at byggetjenesten i de mindre byer nedlægges.

Det er **udvalgets vurdering**, at GTO's byggetjeneste vil være nedlagt i de fleste byer om ti år. På dette tidspunkt forventes behovet for GTO's medvirken ved bygge- og anlægsvirksomheden at være passende dækket af 4 - 5 distriktskontorer. Disse kontorer, som skal være rådgivende fremfor som tidligere forvaltende, kan administrere statens bygge- og anlægsopgaver og i øvrigt være til disposition for kommunerne. Kontorerne kan endvidere være hovedkontorer for kortere- eller længerevarende udstationering af teknikere til de øvrige byer.

Udvalget forventer, at hjemmestyret indtil videre kun udbygges med et begrænset antal teknikere, og at disse teknikere tager sig af den overordnede styring af hjemmestyrets teknisk betonede opgaver. De mere rutinemæssige opgaver og funktioner kan løses af GTO's rådgivende afdeling i Nuuk/Godthåb eller af rådgivende arkitekt- og ingeniørfirmaer. Denne løsning giver mulighed for, at hjemmestyret kan anvende GTO, dir. som kontaktorgan i forbindelse med eventuelle tekniske forespørgsler eller undersøgelser i Danmark.

Den voksende overførsel af sagsbehandlinger og beslutningstagen fra Danmark til Grønland gør det påkrævet, at GTO's kontorer i Grønland er bemandet med kvalificeret personale, der er bemyndiget til at træffe beslutninger på stedet på GTO's vegne. Dette gælder såvel personalet i GTO's rådgivende afdeling i Nuuk/Godthåb som i distriktskontorerne.

Udvalget anbefaler, at den koordinerende investeringsplanlægning, Ministeriet for Grønland hidtil har varetaget, fortsættes. Når boligområdet m.m. overføres, skønnes det aktuelt, at den koordinerende investeringsplanlægning varetages i hjemmestyrrets regie.

Udvalget forudsætter, at GTO om ti år stadigvæk administrerer statens bygge- og anlægsopgaver. Disse opgaver forventes at ligge indenfor sygehusvæsenet, KGH's forsyningstjeneste, byernes havnetjeneste, lufthavnstjenesten, energiforsyningen og tæletjenesten. Det vil eventuelt i en række tilfælde blive aktuelt, at kommunens tekniske forvaltning - navnlig i de mindre byer - tager sig af tilsynsopgaven ved gennemførelse af statsligt byggeri.

Den fremtidige energiforsyning vil komme til at præge GTO's virksomhed i højere grad. **Udvalget ser sig imidlertid ikke i stand** til at fremsætte en afklaret indstilling for dette forvaltningsområde. En arbejdsgruppe nedsat af Ministeriet for Grønland og sammensat af repræsentanter for Ministeriet for Grønland, hjemmestyret, Kommunernes Landsforening, KGH og GTO overvejer for tiden forslag til en energiplan for Grønland.

Den nævnte arbejdsgruppes målsætning for en energiplan er primært at reducere energiforbruget til elforsyning og opvarmning samt energiforsyningsens sårbarhed - herunder afhængigheden af olietilførsler. Der arbejdes med forslag baseret på en differentieret anvendelse af olie, kul og vandkraft. De nyeste beregninger viser, at vandkraftmodellerne i et voksende antal tilfælde fremtræder som de fordelagtigste i økonomisk og forsyningsmæssig henseende.

Der vil på energiområdet blive tale om betydelige investeringer i de næste femten år, og behovet for at oprette et energiselskab med henblik på bl.a. at skaffe midler hertil på det almindelige lånemarked har været drøftet. **Udvalget må** imidlertid på baggrund af landstingets tilkendegivelser anse en overdragelse af energiforsyningen til hjemmestyret og kommunerne eller til et energiselskab med statens, hjemmestyrets og evt. kommunernes deltagelse for at ligge en

del ude i fremtiden. Det må derfor formodes, at en eventuel omlægning af energiforsyningen ved opførelse af vandkraftværker m.m. må indledes i statsligt regie.

Udvalget indstiller, at anlæg og drift af vandforsyningsanlæggene fortsat varetages af GTO's eltjeneste.

De seks både- og skibsværfter forvaltes i dag af GTO, og det er udvalgets opfattelse, at disse værfter også i fremtiden bør bibeholdes som samlede enheder underlagt en fælles styring. **Udvalget finder**, at der er en logisk sammenhæng mellem overdragelse af KGH's produktions- og eksportvirksomheder og en overdragelse af værfterne og anbefaler derfor, at de principielt overføres til hjemmestyret.

Udvalget anser det for naturligt, at Grønlands Televæsen på længere sigt overføres til de grønlandske myndigheder. Man kan alene af den grund ikke anbefale, at televæsenet integreres i Post- og Telegrafvæsenet i Danmark eller i et evt. kommende dansk enhedsselskab, ligesom man finder, at en eventuel ændring af televæsenets organisatoriske struktur i form af en privatisering må afvente landstingets indstilling hertil, hvis ellers en overførsel bliver en realitet.

GTO udfører i tilknytning til sin øvrige virksomhed forundersøgelser for bygge- og anlægsvirksomhed, kortlægning af bebyggede områder, registrering af bygninger og anlæg og undersøgelser for udnyttelse af vandkraft og for regulering af råstofvirksomhed.

En lang række praktiske forhold - herunder en overordnet koordinering af forundersøgelsens udførelse - sæsonbestemt arbejde, samt efterfølgende specialbehandling af materialet - taler for, at GTO fortsætter denne virksomhed indtil videre, selv om mange bygge- og anlægsgaver i øvrigt overgår til hjemmestyret og kommunerne. **Udvalget peger på**, at virksomhedens økonomi i fremtiden bør baseres på opgavebestemte og omkostningsdækkende betalinger.

GTO bistår Råstofforvaltningen med at foretage en teknisk-sikkerhedsmæssig regulering af planlægning og iværksættelse af udvinding af mineralske råstoffer. **Udvalget foreslår**, at GTO's bistand på dette område fortsættes efter de hidtidige retningslinier.

GTO havde i 1982 ansat ialt 1826 m/k fordelt med 1456 m/k, d.v.s. 80% i Grønland og 370 m/k, d.v.s. 20% i Danmark.

Heraf var ialt 460 m/k tilknyttet Grønlands Televæsen fordelt med 370 m/k i Grønland og 90 m/k i Danmark.

GTO's personale, excl. televæsenets, var således i alt 1366 m/k fordelt med 1086 m/k i Grønland og 280 m/k i Danmark.

Sidstnævnte antal medarbejdere vil alle forhold lige kunne halveres, når boligområdet, byggemodningen, service- og sekundæropgaverne i lokalsamfundene og værfterne overføres til hjemmestyret og kommunerne. Udvalget har herved forudsat, at den samlede anlægsomsætning er uændret, at anlægssummerne fordeler sig uændrede på de forskellige bygge- og anlægsområder, og at energiområdet i de kommende år ikke kræver større personaleressourcer.

Det må forventes, at hjemmestyrets og kommunernes tekniske forvaltninger personalemæssigt skal udbygges stort set svarende til GTO's nedskæringer. Denne udbygning kan eventuelt medføre betydelige kontinuitetsproblemer. **Udvalget peger** derfor på, at såvel hjemmestyret som kommunerne bør have mulighed for at tilrettelægge udbygningen af administrationen over en årrække ved at træffe aftaler med GTO om fortsat at administrere opgaver og opgavesæt, der i øvrigt er overført til disse myndigheders kompetenceområder.

Udgifter til byggeadministration og til administrering af driftsvirksomheder har hidtil været afholdt over henholdsvis anlægsbevillingerne og driftsområdernes takster. Overførsel af tekniske opgaver indenfor disse to områder forventes derfor ikke at medføre økonomiske problemer for de nye administratorer.

GTO har endvidere gennem årene løst en række opgaver - de såkaldte departementale ydelser - hvor GTO's udgifter afholdes over nettobeløb indtjent i forbindelse med GTO's øvrige udgifter og indtægter. Det drejer sig om opgaver vedrørende bl.a. udviklingsarbejder, tekniske regelsæt, samfunds- og erhvervsforhold, generelle forundersøgelser, vandkraftundersøgelser, bistand vedr. olie/mineralvirksomhed m.m.

Udvalget er af den opfattelse, at det fremtidige finansieringsprincip for opgaver, GTO udfører for hjemmestyret og kommunerne, bør baseres på, at de departementale ydelser betragtes som opgaver, hvor der aftales omfang, indhold og pris i hvert enkelt tilfælde og år for år. Alene den omstændighed, at flere og flere af disse opgaver har deres udspring i hjemmestyrets og kommunernes behov, gør det påkrævet, at der træffes særlige aftaler herom.

Udvalget indstiller endelig, at der ved en overførsel af boligområdet udfærdiges en bemyndigelseslov af folketinget, sker en ændring af bloktilskudsloven m.v., ligesom der skal ske en lang række ændringer i GTO's cirkulærer m.v. Grønlands Hjemmestyre skal i forbindelse med overførslen udfærdige en lang række regler, dels til afløsning af de i dag på områderne af GTO udarbejdede regler, dels med henblik på at fastsætte fordelingen af opgaverne mellem hjemmestyret og kommunerne.

GTO's historiske forudsætninger og udvikling

Ved vurderingen af GTO's nuværende og fremtidige situation er det værdifuldt at anskue de historiske forudsætninger for den tekniske sektors udvikling i Grønland, siden den store Grønlandskommission fremlagde sine tanker i 1950.

Det var forslagene fra Grønlandskommissionen, der igangsatte den såkaldte nyordning, som skulle medføre en væsentlig forbedring af befolkningens leveforhold. De dårlige sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, boligmæssige og sociale forhold skulle afhjælpes gennem en statslig bygge- og anlægsvirksomhed. Desuden skulle staten opbygge det tekniske underlag for et moderne samfund. Man forventede også, at der dermed blev skabt en tilstrækkelig baggrund for etablering af et privat erhvervsliv.

Som et resultat af kommissionens tanker oprettedes GTO i begyndelsen af 1950'erne.

I det første tiår var GTO stort set ene om at dække behovet for teknisk virksomhed i Grønland. GTO blev derfor helt naturligt stillet over for ønsket om, at organisationen skulle tage alle opgaver af teknisk natur op og få dem sat i system, hvilket helt enkelt blev målsætningen for GTO's virksomhed.

GTO's arbejdsfelt blev hurtigt omfattende og mangeartet, og der måtte opbygges et forholdsvis stort organisationsapparat såvel i Grønland som i Danmark for at løse og administrere de tekniske opgaver. GTO kom til at planlægge, projektere og gennemføre så godt som alle bolig-, institutions- og erhvervsbyggerier, kommunaltekniske anlæg, trafikkanlæg m.v. Endvidere kom organisationen til at forestå en lang række forsynings- og driftsvirksomheder, således elværker, varmeværker, vandværker, bådewærfter, diverse værksteder, entreprenørpladser, stenbrud, sand- og singelsindtogtning, indkvarteringslejre for håndværkere m.v. Også televæsenet, som var og er en grundlæggende servicevirksomhed i det grønlandske samfund, blev knyttet til GTO. Det var stort set alle et moderne samfunds tekniske sektorer, der kom til at indgå i GTO's enhedsledelse.

Allerede tidligt i denne virksomhed anvendte GTO private firmaer i sit arbejde. Oprindeligt var det især tilfældet for projekterings vedkommende og i

forbindelse med den entreprenørmæssige udførelse af arbejderne i Grønland. Senere begyndte man imidlertid også at anvende private firmaer indenfor andre dele af GTO's virksomhed, f.eks. byplanarbejdet. Denne udvikling hvilede på den erkendelse, at der igennem et samarbejde med private firmaer kunne opstå en frugtbar vekselvirkning til gavn for det grønlandske byggeri. Udviklingen blev tillige båret frem af GTO's vanskeligheder med at skaffe sig den fornødne kvalificerede arbejdskraft til afvikling af den stærkt stigende opgavemængde.

Et særligt kapitel udgjorde etableringen af den lokale mesterstand. De første lokale mestre slog sig ned i midten af 1950'erne, og der er siden da sket en kraftig udvikling af standen, som man fra statens side i høj grad har søgt at støtte. I takt med de lokale mestres etablering og stabilisering har GTO nedlagt sine tilsvarende virksomheder.

Det grønlandske landsråd fremsatte i 1959 ønske om at få opstillet en målsætning for den videre udvikling i Grønland, idet man følte, at Grønlandskommisionens mål på det tidspunkt stort set var nået. Dette førte til nedsættelsen af Grønlandsudvalget af 1960.

Dette udvalgs betænkning fra 1964 blev grundlaget for udviklingen i Grønland i 1960'erne. Udvalget foreslog, at befolkningens ansvar for udviklingen skulle øges, at den politiske, sociale og kulturelle status skulle højnes, og at levefoden blev hævet. Der skulle således på en række områder ske en tilnærmelse til danske forhold - der skulle, som det blev understreget, normaliseres. Fiskeriet skulle industrialiseres gennem en statslig indsats, og dette forudsatte en yderligere koncentration af befolkningen i byerne. Man foreslog fortsat støtte til udvikling af et privat erhvervsliv.

En revision af GTO's målsætning var nødvendig i kølvandet af den reviderede politik. Det følte ikke længere naturligt, at GTO alene håndterede alle tekniske aktiviteter i den grønlandske hverdag. Endvidere medførte investeringsplanen for 1965-1975, som Grønlandsudvalget havde udarbejdet, at GTO skulle indstille sig på at gennemføre en forøget opgavemængde. GTO besluttede derfor i samråd med Ministeriet for Grønland og Tilsynsrådet for GTO at lade organisationen skifte karakter fra hidtil at have været en blanding af udøvende og forvaltende organisation til at blive en stort set rent forvaltende organisation. Dette medførte, at GTO i størst mulig udstrækning herefter undgik at deltage i løsningen af konkrete opgaver, som andre kunne klare, og i stedet

koncentrerede sig om at opstille de generelle og principielle forudsætninger for firmaernes arbejde og om at lede og koordinere dette.

GTO tog sig dog fortsat af den samlede planlægning af arbejdsudførelsen, ligesom GTO også fortsat forestod udviklingsarbejdet inden for de forskellige tekniske fagområder.

Vægten blev lagt på en teknisk og økonomisk forsvarlig planlægning og gennemførelse af den betydelige bygge- og anlægsvirksomhed og på en smidiggørelse af administrationen. GTO blev efterhånden en ren byggeadministration på bygge- og anlægsområdet. Og dette gjorde det muligt for GTO at gennemføre den stærkt stigende arbejdsmængde i den sidste halvdel af 1960'erne uden at udvide sin medarbejderstab.

Det boligbyggeri, der prægede 1960'erne, var etagehuse. Dette byggeri gjorde det muligt på kort tid at opføre et stort antal boliger med en teknisk - herunder hygiejnisk - standard svarende til danske forhold. GTO fremstillede standardprojekter til etagehuse, meget lig de byggesystemer, der samtidig var under udvikling i Danmark.

GTO søgte herunder at udbygge samarbejdet med de lokale myndigheder i Grønland, således i forbindelse med byplanlægningen, boligbyggeriet og ved opstillingen af udbyningsprogrammer for veje, vandforsyning, kloakker, terrænpleje og renovationsanlæg. Gennem kontakt med brugerne tilstræbte man, at opgaverne i videst mulig udstrækning blev løst på grønlandske forudsætninger.

Det stigende udbud af grønlandsk arbejdskraft i slutningen af 1960'erne bevirkede, at det blev et væsentligt mål for GTO at medvirke til uddannelse og beskæftigelse af grønlændere indenfor det tekniske område. Der var gode muligheder for at gøre byggeriet til et egentligt grønlandsk erhverv på linie med de hidtidige hovederhverv. I samarbejde med Grønlandsrådets sekretariat blev der med henblik på at udbygge den lokale byggesektor udarbejdet planer, der især omhandlede tre emner, nemlig afløsning af udsendt arbejdskraft med lokal, udjævning af beskæftigelsen over hele året og optagelse af produktioner, der hidtil havde været gennemført i Danmark.

Udviklingen i 1970'erne i Grønland blev domineret af konsekvenserne af Byrde- og opgavefordelingsudvalgets og af Hjemmestyrekommissionens arbejder. Disse

konsekvenser var primært en udbygning og en overføring af kompetencer og initiativer til kommunalbestyrelserne i første omgang og senere til hjemmestyret, som blev indført i 1979.

1970'erne var således et skelsættende tiår i Grønland, og dette prægede også udviklingen inden for den tekniske sektor. En række af GTO's opgaver blev overført til kommunerne, som efter 1975 i løbet af få år næsten alle oprettede egne tekniske forvaltninger.

Samtidig med denne udvikling foregik der såvel i Grønland som i Danmark en stramning i de offentlige finanser. Dette medførte faldende statslige investeringer og en stram styring af forbrugene inden for de fastsatte økonomiske rammer. Omsætningen inden for GTO's bygge- og anlægsvirksomhed faldt således til det halve i perioden fra 1968 til 1978 målt i samme prisniveau. En væsentlig del af dette fald skyldtes de stærkt stigende behov for driftsbevillinger, der sammen med anlægsbevillingerne udgør statens samlede bevillingsramme.

I samme periode kom endvidere befolkningens store årgange ud på arbejdsmarkedet, og dette i forbindelse med GTO's faldende omsætning var baggrunden for betydelige bestræbelser i GTO for at beskæftige lokale entreprenører, håndværkere og ufaglært arbejdskraft.

På boligområdet blev tidligere års etagehusbyggeri i stigende grad afløst af lavt koncentreret boligbyggeri, som dels var svaret på kritikken af det såkaldte betonbyggeri dels imødekom kravet om miljøvenligt boligbyggeri i mindre enheder, der fagligt og økonomisk kunne varetages af lokale mestre og deres arbejdskraft. Problemet for GTO var i denne forbindelse at opnå byggepriser, der var acceptable under de stramme økonomiske forhold, idet konkurrencemomentet i de fleste byer var for begrænset til, at dette umiddelbart lykkedes.

Oliekrisen, som satte ind i 1973, havde en betydelig andel i skærpelsen af de økonomiske forhold for bygge- og anlægsvirksomheden. GTO blev for at afbøde disse virkninger stærkt engageret i forskellige bestræbelser for at økonomisere med energiforbrugene og for at udarbejde en energiplan baseret på en flerstrengt og dermed sikrere energiforsyning.

De stærkt forøgede energipriser efter 1973 gjorde det aktuelt at undersøge mulighederne for at udnytte den grønlandske vandkraft. Det blev pålagt GTO at

løse denne opgave, og betydelige ressourcer er siden 1975 blandt andet ved hjælp af tilskud fra EF anvendt hertil. Denne indsats skal fortsætte.

Udover det førnævnte boligbyggeri blev tiåret præget af gennemførelsen af mange kloak- og vandforsyningsarbejder, omfattende udbygning af televæsenets anlæg, opførelse af et stålskibsværft, anlæg af lufthavne og påbegyndelse af et centralsygehus i Nuuk/Godthåb.

GTO har endvidere siden 1971 bistået ministeriet og senere Råstofforvaltningen for Grønland med udarbejdelse af forskrifter, undersøgelse af fysiske miljøer, vurdering af arbejdsprogrammer m.v. i forbindelse med teknisk sikkerhedsmæssig regulering af en lang række projekter vedrørende prospektering, efterforskning og udvinding af mineralske råstoffer.

Historisk set blev der i 1950'erne og 1960'erne opbygget en grønlandsk byggesektor, som ved periodens slutning i det store og hele fungerede i alle led. GTO havde været dominerende i denne udvikling og løst sine opgaver under en stærkt centraliseret styring. Fra begyndelsen af 1970'erne igangsættes så den proces, der skulle gøre byggesektoren grønlandsk i styring og i administration. Man er, som det fremgår af denne gennemgang af GTO's virke, nået et stykke ad vejen.

Boligbyggeri

Historie

Udviklingen af det nyere grønlandske boligbyggeri indledtes i begyndelsen af 1950'erne, da der blev indført en støtteordning, der gjorde det muligt at opnå billige lån til opførelse af enfamiliehuse. Selvbyggeriet, som hidtil havde været næsten enerådende, blev i første omgang hjulpet med nødtørftige projekter udarbejdet af lokale håndværkere og lokale GTO-teknikere. Dette byggeri omfattede i starten ca. 300 boliger pr. år.

Boligbyggeriet gav imidlertid snart så store tekniske, økonomiske og administrative problemer, at en ændring af dets administrative forudsætninger blev nødvendig. Man måtte således forlade selvbyggeriet til fordel for en professionel håndværksmæssig gennemførelse af byggeopgaverne, og de mange forskellige projekter blev afløst af 10 hustyper, som GTO havde udarbejdet.

De nye typehuse medførte en generel kvalitetshævning. Den mindste type var på ca. 32 m² og indeholdt vindfang, kloset, opholdskøkken og soverum, medens den største type havde dobbelt så mange m² og indeholdt vindfang, kloset, forstue, spisekøkken, opholdsstue og kammer i stueetagen og to soverum på 1. sal. I begge huse skete opvarmningen ved hjælp af kakkelovn og kulkomfur. El forekom kun i byerne.

Fra begyndelsen af 1960'erne steg boligbyggeriet fra de nævnte 300 til over 500 boliger pr. år. Denne stigning stod som udtryk for et meget betydeligt behov fremkaldt bl.a. af den stærkt stigende levealder, den ekceptionelle høje fødselshyppighed, den omfattende indflytning fra bygder til byer og ønsket om en højere boligkvalitet. Stigningen fortsatte til 1972, hvor byggeriet omfattede ca. 650 boliger.

I 1970'ernes sidste halvdel har byggeriet svinget omkring 350 boliger pr. år for igen at tage et opsving til over 500 enheder pr. år fra 1980.

Som udtryk for et resultat af dette omfattende boligbyggeri står, at boligbestandens dækningsgrad, d.v.s. antallet af personer pr. bolig fra 1950 til 1980 faldt fra ca. 7 til under 4. Denne forbedring af boligforholdene, som disse tal umiddelbart angiver, og som skete samtidig med en fordobling af befolkningstallet - karakteriseret som en befolkningsekspllosion, kunne ikke være blevet gennemført på rimelig måde ved fortsættelse af 1950'ernes enfamiliehusbyggeri. De krav, der blev stillet til GTO om opførelse af det store antal boliger, måtte i den givne situation føre til en delvis anvendelse af koncentreret boligbyggeri og til udvikling af en rationel og effektiv byggeteknik og byggeadministration - det samme svar, som den danske byggesektor gav på den tilsvarende udfordring i Danmark. Hertil kom, at det koncentrerede boligbyggeri og byernes vækst i det hele taget stillede teknikerne over for kravet om løsning af de hygiejniske problemer d.v.s. problemerne med at fremskaffe og at distribuere drikkevand, at bortlede kloakvand, at gennemføre renovationsordninger og at bygge veje.

Denne udvikling tog sin begyndelse i årene omkring 1960, på hvilket tidspunkt man begyndte at opføre etagehuse i større målestok.

I konsekvens heraf blev boligerne udstyret fuldt moderne, bl.a. med centralvarme, trykvand og kloak. Etagehusformen krævede også indførelse af en række fælles anlæg, såsom vaskerier, tørrepladser, skarnrum m.m.

I etagebyggeriets første år var der forskel på boligerne til befolkningen og til de udsendte både størrelsesmæssigt og udstyrmæssigt, men i 1963 pålagde grønlandsministeren GTO at gøre alle boliger ensartede. Dette gjorde det muligt at gennemføre det hidtil største samlede byggeprogram i Grønland, men også at hæve standarden for boligerne til befolkningen, som både fik større lejligheder og bedre udstyrede lejligheder. Gennemsnitsstørrelsen fastsattes til 72 m².

En sammenligning med det sociale boligbyggeri i Danmark viste, at det grønlandske byggeri havde fuldt så høj teknisk standard som dette. Dette forhold er bevaret i den senere udvikling. Den gennemsnitlige boligstørrelse er dog mindre end i Danmark.

Etagehusenes andel af det samlede boligbyggeri øgedes støt, og i 1966 opførtes lige mange boliger i etagehuse og enfamiliehuse. I årene derefter er ca. 2/3 af alle boliger opført i etagehuse eller i anden tæt bebyggelse.

Udviklingen frem til begyndelsen af 1970'erne gik i retning af større koncentration, flere etager og større og større enheder. Bebyggelsen på Radiofjeldet i Nuuk/Godthåb betegnede et vendepunkt derved, at den bestod af både enheder i op til syv etager og af lave række- og etagehuse i to og tre etager.

På dette tidspunkt begyndte man bl.a. efter kontakt med de potentielle brugere at ofre hensynet til boligmiljøet mere opmærksomhed end det tidligere hektiske byggeri havde tilladt. Man undlod således at opføre bebyggelser i større enheder med ensartede store etagehusblokke. I stedet opførtes tæt, lav bebyggelse bestående af en afvekslende kombination af række-, kæde- og etagehuse.

Faldet i anlægsbevillingerne til Grønland har betydet, at boligbyggeriet i 1970'erne gik væsentligt tilbage i omfang. Dette medførte naturligt nok et intenst arbejde for at billiggøre byggeriet for derved at få flest mulige boliger for de begrænsede midler.

Inden for enfamiliehusområdet fik selvbyggeriet på bygderne et kraftigt op-sving. Med hensyn til de andre boligformer søgte man at opnå billiggørelse ved kontrol af boligstandarden og ved udbygning af konkurrencen i udførelsesfasen.

Boligbyggeriet er en væsentlig del af det samlede byggeri og har derfor stor erhvervsmæssig betydning i lokalsamfundet. Det vil derfor altid være et problem at afbalancere de erhvervspolitiske hensyn med hensynet til boligbyggeriets prisniveau. Problemet vil blandt andet bestå i at tilrettelægge byggeriet således, at det har en tidsmæssig jævnt fordelt effekt på beskæftigelsessituationen indenfor de enkelte geografiske områder, og således at det gennemføres under sunde licitationsforhold ved efter forholdene i de enkelte tilfælde at inddrage passende kombinationer af lokale, udenbys og udsendte entreprenører og håndværkere.

Boligbyggeriets finansiering

Der fandtes i Grønland ca. 14.500 boliger i 1982. Med hensyn til finansieringen fordelte boligerne sig ved udgangen af 1982 således:

Statens boliger til udlejning

Enfamiliehuse	1.100	
Flerfamiliehuse	6.200	7.300

Kommunernes og hjemmestyrets lejeboliger

Enfamiliehuse	950	
Flerfamiliehuse	400	1.350

Ejeboliger med boligstøttelån

Enfamiliehuse		3.850
---------------	--	-------

Ejeboliger uden offentlige lån

Enfamiliehuse	1.700	
Flerfamiliehuse	300	2.000
Tilsammen		14.500

Staten ejer godt halvdelen, hjemmestyret og kommunerne ~~10%~~ og private resten, d.v.s. ca. 40%.

Langt den væsentligste del af boligbyggeriet i Grønland er finansieret af det offentlige dels via den eksisterende boligstøtteordning dels via de statslige anlægsbudgetter.

- a. Boligstøtteordningen omfatter lån til ejeboliger (enfamiliehuse i forskellige former). Den mest anvendte låneform er nævnt i kap. 2 i bekendtgørelsen af 28. februar 1969 om støtte til boligbyggeri i Grønland. Ifølge dette kapitel er der mulighed for at få 100% statslån til opførelse, erhvervelse eller forbedring af et enfamiliehus.

Lånet forrentes med 4% p.a., og afdragstiden for nybyggeri fastsættes til 33 år. Staten yder et generelt tilskud på 40% til nedsættelse af såvel renter og afdrag, ligesom der ydes børnetilskud til hjemmeboende børn. Der opføres for tiden ca. 50 huse om året med denne låneordning.

Mindre favorable lån kan ydes efter bekendtgørelsens kap. 4. Det årlige antal af denne slags lån er for tiden ca. 10.

- b. Ifølge boligstøttebekendtgørelsens kapitel 5 kan der endvidere ydes rente- og afdragsfrie lån til opførelse af selvbyggerhuse i byggerne og i byerne i yderdistrikterne. Projekt- og instruktørbistand er gratis. Der er siden 1975, da denne låneform blev indført, indtil nu opført ca. 550 selvbyggerhuse.

- c. I boligstøttebekendtgørelsens kapitel 3 er endelig indeholdt hjemmel til, at staten kan yde tilskud på 60% til opførelse af boliger mod, at Grønlands Hjemmestyre eller kommunerne betaler 40% af byggeudgiften.

Det boligbyggeri, der gennemføres efter denne bestemmelse, har taget et meget kraftigt opsving i de senere år. Der forventes således mere end en fordobling fra 1983 til 1984, hvor kommunerne har planlagt opførelse af 178 udlejningsboliger.

Statens anlægsprogram omfatter opførelse af 200-250 udlejningsboliger årligt.

Den daglige administration af de statsfinansierede udlejningsboliger varetages på statens vegne af kommunerne. Der er tale om en ret omfattende administration i forbindelse med boliganvisninger og huslegeberegning. Boligadministrationen omfatter tillige det teknisk betonede arbejde med ejendommenes drift og vedligeholdelse, herunder driften af fællesvaskerier m.v. I disse år udarbejder GTO endvidere en række programmer på vedligeholdelseområdet og energisparereområdet.

De hidtidige overvejelser vedrørende boligområdets fremtid.

Byrde- og opgavefordelingsudvalget har ikke i sin betænkning direkte beskæftiget sig med boligområdet, men alene med boliganvisningsspørgsmål. Derimod har gennemførelsen i 1977 af udvalgets forslag om, at byplanlægningen overgår til de grønlandske myndigheder, indirekte haft en væsentlig indflydelse på boligbyggeriets udvikling. Kommunerne har i byplanlægningen herefter fastlagt boligmiljøerne og bebyggelsernes art.

Hjemmestyrekommissionen finder i sin betænkning boligområdet velegnet til at overgå til hjemmestyret ud fra den betragtning, at der er tale om et område af væsentlig betydning for den enkelte familie, og at området er et væsentligt led i den interne grønlandske fordelingspolitik. Hjemmestyrekommissionen har imidlertid ikke i sin betænkning forudsat noget tidspunkt for boligområdets eventuelle overførsel til de grønlandske myndigheder. Kommissionen indskrænkede sig til at udpege de områder inden for boligsektoren, hvor man fandt, at lovgivningskompetencen og administrationen kunne overgå. I betænkningen pegede man i første omgang på følgende områder: Lejelovgivning, boligstøtte og boligforvaltning.

Et efterslæb i boligbyggeriet og en voksende tilgang af boligsøgende som følge af, at de store årgange fra 60'erne nu kommer ind på boligmarkedet, har i tiden efter hjemmestyrekommissionens betænkning givet anledning til drøftelser i forskellige fora dels for om muligt at finde frem til en billigørelse af byggeriet enten gennem en sænkning af standarden eller gennem udvikling af nye former for byggeri, dels for at afdække behovet for boliger og vurdere de økonomiske krav, som boligmangelen stiller.

Disse emner blev således behandlet på et boligseminar, som ministeren for Grønland afholdt i april 1981. I dette seminar deltog udover ministeriet, hjemmestyret og GTO også en række private firmaer, herunder repræsentanter for pengeinstitutterne i Grønland, en række entreprenørfirmaer og nogle få rådgivende arkitekt- og ingeniørfirmaer.

Spørgsmålet om at søge boligmangelen afhjulpet og spørgsmålet om at få fastlagt nærmere retningslinier for boligpolitikken var også emnet på en konference, som hjemmestyret afholdt i maj 1981 i Sisimiut/Holsteinsborg. I konferencen deltog politikere fra hjemmestyret, en række embedsmænd og teknikere fra hjemmestyret, kommunerne og Ministeriet for Grønland, GTO og enkelte organisationer og firmaer.

Drøftelserne af hovedemnerne blev konkluderet således:

- I. Det blev fastslået, at boligmangelen var et alvorligt samfundsproblem, hvis løsning måtte prioriteres højt.

- II. Der var enighed om, at ansvaret for boligbyggeriet bør overgå til grønlandske politiske organer, og at statens bevillinger til boligbyggeri skal overføres samtidig. Kommunerne udtrykte en umiddelbar interesse for at medvirke ved boligbyggeriet, ikke alene som bygherre, men også som projekterende og entreprenør.
- III. Byggeriets standardisering blev fremhævet som en vigtig forudsætning for en billigørelse, og der var nogen tiltro til, at præfabrikation kunne virke i samme retning. Lokal byggeproduktion blev udpeget som et led i arbejdsløshedsbekæmpelsen, og muligheden for et produktionssamvirke mellem kommunerne blev omtalt.
- IV. Ministeriet fremlagde forslag om en boligstøttereform, der bl.a. skal udjævne de store huslejeforskelle.
- V. Under drøftelsen af boligbyggeriets økonomi fandt flertallet af deltagerne, at der ikke burde ske en sænkning af boligstandarden.
- VI. Til det forøgede boligbyggeris finansiering blev der fremsat forslag om en særlig boligskat og/eller forhøjelse af diverse afgifter, medens man konstaterede, at en udnyttelse af lånemulighederne i pengeinstitutterne ville medføre urimeligt høje huslejer.
- VII. Under henvisning til at boligforsyningen stadig er et statsanliggende, enedes man sluttelig om en henstilling til regeringen om at leve op til sit ansvar på dette område ved snarest at forøge bevilningerne til boligbyggeriet.

Efter boligkonferencen overvejede man på regeringsplan de økonomiske muligheder for en intensivering af boligbyggeriet. Overvejelserne resulterede i et forslag fra regeringen om at deltage i finansieringen af 1000 boliger udover de planlagte i perioden 1982-89.

Ordningen er udformet på den måde, at den danske regering vil betale 1/3 af udgifterne ved byggeriet ved at søge at opnå særbevillinger, der ligger uden for den normale grønlandsramme, medens de resterende midler skal fremskaffes af hjemmestyret og de enkelte kommuner, der som hovedregel skal deltage i finansieringen med hver 1/3. Boligerne overdrages efter opførelsen til kommunerne. Der blev som 1. etape af dette ekstra boligprogram opført 101 boliger i

1982/83, og der opføres 68 boliger i 1983/84. I 1984 og 1985 er planlagt påbegyndt henholdsvis 134 og 174 boliger som led i 1000-boligprogrammet.

Boligspørgsmålet blev også drøftet på landstingets efterårsmøde i 1981. Landstinget tiltrådte, at man i fortsættelse af boligkonferencen i Sisimiut/Holsteinsborg iværksatte et handlingsprogram. Der blev således givet tilslutning til, at hjemmestyret og De grønlandske kommuners Landsforening gennemgik området for at aftale en byrdefordeling efter en overtagelse af boligområdet. Der er nu nedsat et udvalg til drøftelse af dette spørgsmål.

Endelig ville man på baggrund af landstingets drøftelser indlede forhandlinger med staten om vilkårene for overtagelsen af den eksisterende boligmasse og fordelingen af tilskuddene.

Efter landstingsbehandlingen er der nedsat et kontaktudvalg med repræsentanter fra ministeriet, rigsombudet, hjemmestyret og kommunernes landsforening. Udvalget skal fungere som rådgivende organ vedrørende boligbyggeri, boligforvaltning og boligtilskud.

Hjemmestyret har i øvrigt indledt et samarbejde med Danmarks tekniske Højskole med henblik på at udvikle konstruktionsprincipper og produktionsmåder egnet for en lokal produktion af bygningsmaterialer, herunder en maximal anvendelse af grønlandske byggematerialer. Der er for tiden to huse af forskellig type under opførelse i Sisimiut/Holsteinsborg.

Kommunerne er som nævnt blevet stadig mere involveret i boligbyggeriet. Af de ca. 500 udlejningsboliger, der påregnes påbegyndt i 1984, vil ca. 300 således blive kommunalt ejede.

Med baggrund i denne udvikling har en række kommuner taget initiativer, hvor man bl.a. har forsøgt sig med nye projekter fra forskellige danske og nordiske byggefirmaer. En del af 60/40-byggeriet er dog også resulteret i mere traditionelt byggeri. Kommunerne har i kraft af bygherrefunktionen haft en meget væsentlig interesse i at deltage i byggeriets planlægning, udformning og standard. De kommunale initiativer har således givet kommunerne og deres tekniske forvaltninger erfaring med boligbyggeri under forskellige former.

Sideløbende hermed er der fra statens side udfoldet en række initiativer dels med hensyn til nybyggeriet dels med hensyn til boligernes drift og vedligeholdelse. For ejerboliger foreslås indført en låneordning, der forudsætter, at ejerforholdet gøres betinget af eget indskud i form af penge eller eventuelt af arbejde, såkaldt medbyggeri. Fra GTO's side har der ligeledes løbende været udført et udviklingsarbejde inden for byggeriet, herunder om byggeriets drift og vedligeholdelse, om energibesparende foranstaltninger og om byggeriets materialevalg og byggeprincip.

I et samarbejde mellem staten, hjemmestyret og kommunerne er man således i færd med at udarbejde forslag til en politik for det fremtidige boligbyggeri, og man søger i et samarbejde mellem staten, hjemmestyret og kommunerne at udforme de nye regler vedrørende finansiering og administration af boligområdet. Disse bestræbelser må forventes at fremme en grønlandsk overtagelse af boligområdet og således føre frem til en ordning, hvorefter det fulde ansvar for byggemodning og boligbyggeri overdrages til hjemmestyret og kommunerne.

Byggemodningsarbejder

Ved byggemodningsarbejder i Grønland forstås i det følgende veje, vandledninger og kloakker, elforsyning, overfladeafvanding, terrænpleje og renovationsanlæg. En række af disse funktioner, nemlig drift og vedligeholdelse af veje, samt anlæg, drift og vedligeholdelse af overfladeafvanding, terrænpleje og renovationsanlæg er allerede i overensstemmelse med forslagene i Byrde- og opgavefordelingsudvalgets betænkning fra 1973 overgået til kommunerne.

Vej

Vejene i de grønlandske byer kan funktionsopdeles i fire kategorier afhængig af den forventede trafik - bydelsveje, kvarterveje, lokalveje og bygningsveje - med vejbredder excl. rabatter, som varierer fra 10 m til 2,5 m. Ved fastsættelse af vejbredderne er forudsat, at der oprettes parkeringspladser ved boliger, institutioner og butikker, suppleret med offentlige parkeringsarealer i centrale bydele - man søger med andre ord at undgå kantstensparkering.

GTQ har udarbejdet standardbeskrivelser for forskellige vejkonstruktioner svarende til de bundforhold, man sædvanligvis træffer.

Af hensyn til afvandingen af vejene og de omliggende terræner og i et vist omfang for afledning af gråt spildevand udføres grøfter langs vejene.

Snerydningen er hovedsageligt baseret på oplægning af sneen langs vejene og kun i begrænset udstrækning på bortkørsel af sneen.

Vejene i de grønlandske byer skal alene betjene den interne trafik. Med de bystørrelser, der er aktuelle, er den kørende trafiks hastigheder normalt af underordnet betydning, hvorfor vejene ikke behøver at blive udbygget under hensyn hertil. Vejnettet skal imidlertid være så tilpas udbygget, at brand-, vand- og renovationstjenesternes køretøjer kan nå frem i passende afstand til hver enkelt bygning.

Der findes i dag tilsammen ca. 165 km veje. Størstedelen af disse er nu asfalterede, idet man efter adskillige års eksperimenteren har fundet frem til en belægning, der kan modstå de hårde klimatiske påvirkninger.

I forbindelse med gennemførelsen af Byrde- og opgavefordelingsudvalgets tanker overgik driften, herunder vedligeholdelsen af vejene i byerne, til de grønlandske kommuners ansvarsområde. Udvalget anbefalede dog samtidig, at selv om kommunerne etablerede egne tekniske forvaltninger, skulle man fortsat lade projektering og anlæg af veje løse af de statslige myndigheder af hensyn til de væsentlige tekniske spørgsmål, der var forbundet hermed.

Vandledninger

Etablering og drift af vandledninger til distribuering af drikkevand giver under grønlandske forhold anledning til anvendelse af en ret krævende teknik. Der har derfor også i tidens løb været udfoldet store anstrengelser for at udforme hensigtsmæssige løsninger.

De væsentligste årsager til de tekniske problemer er, at ledningerne ofte skal føres gennem områder med store højdeforskelle, og at grunden enten består af fjeld med dertil hørende udsprængningsopgaver eller løsjord med risiko for opfrysning. Hertil kommer, at den hårde frost om vinteren kræver omfattende sikkerhedsforanstaltninger mod frostbeskadigelse af ledningerne. Der arbejdes såvel med overjordiske som nedsprængte eller nedgravede ledninger, - der arbejdes med forskellige materialer tilpasset den enkelte opgave, - der anvendes som regel færdigisolerede rør, - og ledningerne må de fleste steder frostsikres ved anvendelse af restvarme fra elværkerne eller ved hjælp af elvarmekabler. Udnyttelsen af et elværks restvarme til frostsikring af byens vandledningsnet forudsætter en nøje koordinering af driften af vandforsyningen med driften af elværkerne.

Et specielt grønlandsk fænomen er de såkaldte sommervandledninger, d.v.s vandledninger, der i årets frostfri perioder udlægges interimistisk henover terrænet og tilsluttes de permanente helårsvandledninger.

Vandledningsnettet i byerne har en samlet udstrækning på ca. 100 km helårsvandledning og ca. 25 km sommerledning. De første helårsvandledninger blev etableret i begyndelsen af 1950'erne, og man står nu overfor et stadigt voksende behov for en renovering og dermed en reinvestering.

Kloakker

Ligesom vandledningerne giver kloakkerne under grønlandske forhold omfattende tekniske problemer - såvel ved etablering som ved drift. Og årsagerne hertil er de samme, d.v.s. de topografiske forhold, grundforholdene og temperaturforholdene.

Kloakeringen er af hensyn til driftssikkerheden så vidt muligt baseret på gravitation, og kun i særlige tilfælde vil man anvende pumpning.

Kloakkerne er kun bestemt for afledning af spildevand, og der bør kun i særlige tilfælde ledes regnvand og drænvand til dem. Grunden hertil er bl.a. en frygt for aflejring af de betydelige sand- og slammængder, overfladevandet normalt fører med sig.

Hvor kloakkerne kan placeres i frostfri dybde, d.v.s. i Sydgrønland, anvendes fortrinsvis betonrør. I det øvrige Grønland, hvor ledningerne må frostsikres, udføres de sædvanligvis af isolerede støbejernsrør forsynet udvendig med el-varmekabel.

Samtlige grønlandske byer er beliggende ved havet, og dette anvendes som recipient for spildevandet. Spildevandet vil normalt kunne udledes urensset uden sundhedsmæssige eller æstetiske gener. Placering og udformning af anlæggene sker efter aftale med sundhedsmyndighederne. Man undgår at udlede spildevand i havnebassiner eller i nærheden af fiskerianlæggenes saltvandsindtag. I øvrigt er udløbsbygværkerne ved kysten meget udsat for nedbrydning og giver derfor anledning til betydelige og bekostelige beskyttelsesværker.

Miljøbestemmelser for udledning af spildevand er under udarbejdelse i Ministeriet for Grønland.

Som en særlig grønlandsk løsning lægges kloak- og vandledninger som regel i samme grav. Det kræver særlige udformninger, som i sin tid blev aftalt med sundhedsmyndighederne, og det kan i dag konstateres, at denne løsning, som har betydelige økonomiske fordele, har fungeret tilfredsstillende og uden gener.

Kloaknettet omfatter i dag ca. 55 km ledning. Etableringen af dette net startede i begyndelsen af 1950'erne, og der er derfor nu i stigende omfang behov for reparation og udskiftning af de ældste anlæg og hér især af nedgangsbrøndene, som nedbrydes hurtigt på grund af frostens indvirkning.

Anlæggenes finansiering

Hovedparten af byggemodningsanlæggene udføres og drives i dag for bevillinger indenfor den samlede statslige bevillingsramme. Udformningen og omfanget af anlæggene bliver derfor nøje afstemt med udformningen og omfanget af de øvrige sektors bygge- og anlægsarbejder, så der opnås en samordnet økonomisk, miljømæssig og teknisk udvikling.

Planlægningen af byggemodningsanlæggene foregår i forbindelse med udarbejdelsen af den enkelte bys dispositionsplaner og lokalplaner, hvori også standarden for disse anlæg indirekte fastlægges. Tidspunktet for de enkelte anlægs etablering bestemmes af de husbyggerier, anlæggene betjener.

Statens årlige investeringer i byggemodningsarbejder er i 1982-prisniveau på omkring 30 mio.kr. Beløbet er eksklusive investeringer til vandværker og vandindvinding og omhandler med andre ord investeringer i vejanlæg, vandledninger og kloakanlæg. Hertil kommer investeringer i veje, vandledninger og kloakledninger, der har direkte tilknytning til de enkelte byggerier, den såkaldte lokale byggemodning. Denne byggemodning betales af byggeriets bygherrer, bl.a. staten i forbindelse med statens boligbyggeri.

Driften af vand- og kloakledningerne har et årligt budget på ca. 14 mio. kr. for hele Grønland. Disse udgifter dækkes gennem vandtaksterne, og der budgetteres med en balance, idet der dog efter nærmere retningslinier også indregnes beløb til delvis afskrivning og forrentning af den investerede kapital.

Til kommunernes drift og vedligeholdelse af byernes vejnet herunder snerydning ydede staten i 1983 et bloktilskud på i alt 17,2 mio. kr., som fordeles imellem kommunerne i relation til vejarealernes størrelse. Desuden ydede staten i 1983 et tilskud til kommunernes tekniske forvaltninger på 4,6 mio. kr.

Ovennævnte anlægs- og driftsudgifter fremgår i øvrigt af følgende skemaer:

ANLÆGSUDGIFTER

i mio.kr. - prisniveau januar 1982

Staten	regnskabstal						budget			
	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Veje	13,6	13,0	9,4	16,5	12,0	16,6	18,5			
Vandledninger + kloakker	18,3	17,7	16,5	13,6	24,0	9,3	19,4			
I alt	31,9	30,7	25,9	30,1	36,0	25,9	37,9	29,2	22,3	31,4

DRIFTSUDGIFTER

i mio.kr. - prisniveau januar 1982

Staten	regnskabstal					
	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Vandledninger og kloakker	10,3	10,7	14,6	15,0	13,6	14,1

Kommunerne

Veje, broer, anlæg, trapper	8,4	8,9	13,1	11,1	11,1
Snerydning	6,5	6,9	7,9	9,6	8,1

Bygder

Ovenstående gennemgang har alene omfattet byggemodningsarbejder i byerne. Tilsvarende anlæg i bygderne har såvel andre tekniske som andre bevillingsmæssige og administrative forudsætninger. De tekniske løsninger af opgaver på bygderne skal være enkle og skal kunne fungere i samfund uden anden faglig servicetjeneste end den, der kan tilkaldes fra nærmeste by. Samtidig har området altid været et kommunalt anliggende, d.v.s. styret af kommunalbestyrelse og bygderåd. Der har dog gennem tiderne været ydet statslige tilskud til en række anlægsopgaver, og bl.a. denne ordning har medført, at GTO har været inddraget i planlægning og udførelse af en lang række vandforsyningsanlæg.

Efter oprettelse af kommunernes tekniske forvaltninger har disse i vid udstrækning overtaget GTO's medvirken til løsning af nævnte opgaver på bygderne. GTO bliver i dag kun inddraget i anlægsadministration eller teknisk rådgivning i forbindelse med etablering af større vandforsyningsanlæg. Dette er opgaver, som forvaltningerne har besvær med at overkomme, og det er derfor især forvaltningerne i de mindre byer, der benytter denne mulighed.

De statslige tilskud blev i 1979 afløst af tilskud fra hjemmestyret. Der kan således fra hjemmestyret i dag ydes tilskud på indtil 85% af etableringsudgifterne til vandforsyningsanlæg.

GTO's opgaver i forbindelse med
bygge- og anlægsvirksomheden

BYGGEADMINISTRATION

I lokalsamfundene

Når GTO administrerer mindre og ukomplicerede byggerier, varetages samtlige byggeadministrationens faser af byggetjenesten. Disse faser er:

- Rådgivning vedr. bygherreoplæg
- Byggeprogrammering
- Projektering
- Overslagsberegning
- Udbudsadministration
- Licitation, kontraktsslutning
- Økonomistyring, byggeregnskab
- Tilsyn med arbejdets udførelse
- Bygningsjura (tvister, kontrakter o.s.v.)

Centralt (GTO's rådgivende afdeling og GTO, direktoratet)

Større og mere komplicerede byggerier administreres normalt i GTO, dir., på nær udbudsfasen, tilsynsfasen og bygningsjura - sidstnævnte dog kun, når tvisten omhandler ydelser i Grønland. Byggetjenesten tager sig imidlertid i stigende omfang også af udbudsadministration, licitation, kontraktsslutning og økonomistyring selv for disse opgavers vedkommende.

Herudover forestår GTO centralt udarbejdelsen og vedligeholdelsen af en række fællesbetingelser, paradigmaer, regler, retningslinier m.v., som har tilknytning til byggeadministrationen. Dette grundlagsmateriale omfatter bl.a.:

- Fællesbetingelser for entreprisekontrakter
- Fællesbetingelser for konsulentaftaler
- Paradigmaer for udbudsbetingelser, kontrakter m.v.
- Prisbøger

Forhandlinger om mesterpriser

Opstilling af byggeprisindex (i samarbejde med af Danmarks Statistik)

Fastlæggelse af udbudspolitik (prisdannelse, konkurrence m.v.)

Standardprojekter - standardløsninger, typehusserier

Udviklingsprojekter - udviklingsløsninger

Opstilling af projekteringsregler og andre tekniske regelsæt (for områder, der ikke er lovmæssigt reguleret)

Grønland er i dag et teknologisk veludviklet samfund, og det er en forudsætning for, at byggesektoren i lokalsamfundene kan fungere, at der foreligger og vedligeholdes et grundlagsmateriale, som det nævnte.

DRIFTSOPGAVER MED RELATION TIL BYGGERIET

I tilknytning til ovennævnte byggeadministrative opgaver varetager GTO en meget varieret mængde af driftsopgaver. Det drejer sig om så forskelligartede opgaver som følgende:

I lokalsamfundene (byggetjenesten)

Indtogtning og udhandling af sand og singels

Drift af stenbrud, udhandling af sten, skærver og grus

Drift af entreprenørpladser, herunder:

- lagerføring og udhandling af sprængstoffer
- lagerføring og udhandling af VVS-materialer
- lagerføring og udhandling af ilt og gas til autogensvejsning
- lagerføring og udhandling af div. materialer
- materieludleje

Drift af auto- og materielværksteder, herunder:

- lagerføring og udhandling af autoreservedele

Drift af indkvarteringslejre og kantiner, herunder:

- rejsebureauvirksomhed for håndværkere

Drift af rejsebåde (a.h.t. bygdebyggeri)

Drift af betonlaboratorier

Centralt (GTO's rådg. afd. og GTO, dir.)

De fleste af byggetjenestens driftsopgaver planlægges og tilrettelægges efter ensartede retningslinier, der er udstukket fra centralt hold. Denne bistand til byggetjenesten kan gøres op i følgende opgaver:

Planlægning af indtogtning af sand og singels, prisforhandlinger
 Indkøb og udsendelse af materiel, materialer og reservedele
 Indkøb og udsendelse af materialer til selvbyggerhuse
 Takstfastsættelse af ydelser fra driftsvirksomhederne
 Indkøb og udsendelse af forsyninger til kantiner og indkvartering
 Rejsebureauvirksomhed i København, ansættelse af udsendt personale
 Udarbejdelse af tekniske retningslinier for vedligeholdelsesarbejder
 Vurdering af resultater af materialeprøvning, videregående prøvning på
 laboratorier i Danmark

Til de ovenfor nævnte driftsopgaver med relation til byggeriet skal der knyttes enkelte bemærkninger til belysning af den aktuelle situation på det pågældende område.

Med hensyn til stenbrudsproduktionen er det hensigten at tilstræbe en kommunal overtagelse, ligesom det må forventes, at kommunerne efterhånden selv vil overtage indkøbet af vejasfalt.

Entreprenørvirksomhed med GTO's egne folk foregår i dag kun i et beskedent omfang. Der findes dog i de fleste byer mindre arbejdssjak.

Hvad angår GTO's auto- og materielværksteder er det væsentligt at nævne, at en række af disse er nedlagt i takt med oprettelsen af private virksomheder, og de eksisterende værksteder reparerer og vedligeholder stort set alene GTO's egne og kun i enkelte tilfælde også andre institutioners materiel og vognpark.

Det er fortsat nødvendigt at opretholde indkvarteringsmulighederne i byerne, især for at kunne indkvartere udenbys entreprenørers personale - herunder udsendte entreprenørers mandskab. Indkvarteringerne er dog også nødvendige for at kunne underbringe GTO's egne forundersøgelseshold, rejsehold m.v.

I takt med reduktionen af bygge- og anlægsvirksomheden er en del indkvarteringsbygninger overgået til anden anvendelse, ligesom kantinedriften er ophørt i en række byer. Til gengæld har en stigende byggevirksomhed på bygderne i de senere år medført opførelse af indkvarteringshuse hér.

Indkvarteringstjenestens omsætning har igennem de senere år været næsten konstant, og den var i 1982 ca. 24 mio.kr. Især i Nanortalik, Narsaq, Qasigianniguit/Christianshåb og Qeqertarsuaq/Godhavn er antallet af indkvarteringsdøgn efterhånden meget lavt.

ANDRE OPGAVER MED RELATION TIL BYGGERIET

Der er herudover både i lokalsamfundene og centralt i Nuuk/Godthåb og København en række andre opgaver med relation til byggeriet, der varetages af GTO.

I lokalsamfundene (byggetjenesten)

Byggetjenesten har i takt med opbygningen af den lokale byggesektor fået tildelt en række funktioner med tilknytning til den tekniske virksomhed. Der kan således nævnes:

- Varetagelse af kontrol med produktion af betonvarer
- Autorisation af minører
- Vurderinger af eksisterende bygninger
- Panthaversyn for låneinstitutioner, især BSU
- Instruktør- og tilsynsordning for selvbyggeri
- Varetagelse af bygningsmyndighed: Projektgennemgang, byggetilladelse, kontrol med byggeriet og ibrugtagningstilladelse
- Medlemskab af brandkommissioner
 - arbejdsmarkedsudvalg m.v.

Især vurdering af bygninger for boligstøtteudvalget og andre statsinstitutioner og varetagelse af bygningsmyndigheden for hjemmestyret er tidkrævende opgaver for byggetjenesten.

Herudover er der to opgaver, som gennem nyere tid har haft en voksende betydning og omfang:

Teknisk bistand i forbindelse med investeringsplanlægning, herunder udgiftsskøn

Udarbejdelse af drifts- og vedligeholdelsesprogrammer for offentlige drifts- og bygherrer - herunder vedrørende energibesparende foranstaltninger.

Centralt (GTO's rådg. afd. og GTO, dir.)

Udviklingen af den grønlandske byggesektor har medført og vil indtil videre fortsat medføre et omfattende regelfastsættende arbejde i centralt regie. Som aktuelle eksempler på igangværende arbejder kan nævnes:

Udarbejdelse af sikkerhedsregler for sprængningsarbejder og for opbevaring af sprængstof

Generelle regler for vurderinger - og desuden gennemførelse af komplicerede vurderinger

Ajourføringer af bygningsreglement og udarbejdelse af bygningstekniske forskrifter og anvisninger

Myndighedsgennemgang af komplicerede projekter

Bistand i forbindelse med lovgivningsarbejde og lign. - for tiden:

- a. Regler vedr. transport og oplagring af flydende brændstoffer
- b. Regler vedr. transport, oplagring og anvendelse af sprængstoffer
- c. Udarbejdelse af gasreglement
- d. Opstilling af forureningsberedskab
- e. Tilvejebringelse af miljølovgivning
- f. Regler vedr. offentlig vandforsyning

Tilsyn med og bistand til brandsinspektører og brandkommissioner
Planlægning af og regelfastsættelse for energibesparende foranstaltninger

Hertil endvidere den væsentlige opgave:

Teknisk bistand i forbindelse med investeringsplanlægning, herunder:
- udgiftsskøn

vurdering af planernes indre sammenhæng med henblik på det tekniske, det økonomiske og det beskæftigelsesmæssige indhold og sektorplanlægning af GTO's områder

DIVERSE OPGAVER

I lokalsamfundene (byggetjenesten)

Til ovenomtalte række opgaver, som byggetjenesten varetager, kommer følgende uden direkte tilknytning til byggeadministrering:

Bygningsregistrering

Boligopmålinger (huslejberegning for udsendte)

Afgivelse af oplysninger til boligstatistik og andre statistikker

Sikring af og tilsyn med forladte boligstøttehuse

Centralt (GTO's rådg. afd. og GTO, dir.)

Af tilsvarende opgaver i direktoratet skal nævnes:

Indmåling af registrerede bygninger (forundersøgelsesarbejde)

Huslejberegning for statens nye udlejningsboliger.

Værfterne

Grønlands Styrelse undersøgte allerede i 1920'erne mulighederne for at etablere et værfts anlæg i Grønland for at sikre skibene reparationsmuligheder. Disse undersøgelser førte til, at man valgte at placere et værft i Sisimiut/Holsteinsborg, og i august 1931 blev det første skib landsat på "Holsteinsborgs Skibsværff's 250 tons beddingsanlæg.

Under Landsrådets møde i 1946 godkendtes det, at der for Landskassens regning skulle opføres et bådebyggeri i Aasiaat/Egedesminde, først og fremmest for at skabe mulighed for uddannelse af grønlandske skibstømrere. Værftet fik navnet "Landskassens Bådeværft og Motorværksted" og blev indviet i december 1947. Skibstømrerlærlingenes uddannelse blev hovedsagelig baseret på bygning af 20 til 23' fiskerbåde de såkaldte nummerbåde, der siden har været bygget i næsten uændret udførelse.

I takt med at antallet af fartøjer voksede, steg behovet for landsætningsmuligheder, og Grønlands Styrelse anmodede derfor i 1948 Fartøjstilsynet om at undersøge mulighederne for etablering af en række mindre beddingsanlæg fordelt langs vestkysten.

Fartøjstilsynets undersøgelse resulterede i, at der i årene 1949 til 1954 anlagdes 40 tons ophalerbeddinge i Qaqortoq/Julianehåb, Nuuk/Godthåb, Paamiut/Frederikshåb og Maniitsoq/Sukkertoppen. I tilslutning til beddingsanlæggene opførtes bådehaller med skibstømrer- og maskinværksted, således at der i midten af 50'erne i nævnte byer var etableret mindre reparationsværfter for træfartøjer.

Det dominerende værft var dog fortsat Sisimiut/Holsteinsborg, alene i kraft af sin 250 tons bedding.

Næste etape i værfternes udbygning fandt sted i 1960'erne og bestod i etablering af 250 tons beddinge i Aasiaat/Egedesminde, Paamiut/Frederikshåb, Qaqortoq/Julianehåb, hvorved Sisimiut/Holsteinsborgs dominans forsvandt. Værftet i Aasiaat/Egedesminde blev den 1. januar 1975 overdraget til GT0, hvorved staten stod for al værftsdrift i Grønland.

I perioden 1960 - 75 blev værfternes bemanding og udstyr tilpasset den ændrede fartøjssammensætning, idet stålskibe i nogen udstrækning afløste træskibe.

Med introduktionen af trawlerne opstod et behov for et specielt reparationsværft i Grønland for disse skibe, således at man kunne undgå sejladserne til Danmark for reparation og vedligeholdelse. Dette behov blev imødekommet ved etablering af stålskibsværftet i Nuuk/Godthåb med 1860 tons ophalerbedding, indviet i 1978. Samtidig blev det gamle bådewærft i Kolonihavnen nedlagt.

I de seneste år er værfterne stadigvæk blevet udbygget, blandt andet med kraner og monteringskajer o.s.v.

Da glasfiberfartøjer har vundet betydelig indpas som erstatning for træfartøjer, er værfterne blevet udrustet til også at kunne reparere disse fartøjer, og der er etableret et specielt værksted ved Qaqortoq/Julianehåb værft til reparation og bygning af glasfiberfartøjer.

Der er i årene fra 1975 til og med 1982 investeret ca. 120 mio. kr. heraf ca. halvdelen i Nuuk/Godthåb. I de kommende år frem til 1986 er det planlagt at investere ca. 42 mio. kr. i værfterne. Disse investeringer er i prisniveau 1982.

Værfternes tekniske funktion

Værfterne er i dag udstyret til at kunne foretage alle almindeligt forekommende reparations- og serviceopgaver på skibe på såvel skrog som maskiner og øvrige udstyr. For reparation og service af elektronisk udstyr er det dog kun Aasiaat/Egedesminde Skibsværft, der har ansat medarbejdere til at varetage denne funktion; de øvrige værfter benytter sig af lokale firmaer.

Der er gennem de seneste år sket en vis specialisering af værfterne, på grund af at fiskeri- og fartøjsmønsteret har ændret sig. Den væsentligste del af trækutterflåden driver nu fiskeri i Diskobugten, medens større ståltrawlere hovedsageligt driver fiskeri ud for den midterste del af vestkysten. Samtidig med denne udvikling er der fremkommet en stor flåde af mindre fartøjer bygget i glasfiber, og denne er især koncentreret i syddistriktet.

Værfterne har søgt at tilpasse sig disse ændrede forhold. Navnlig Egedesminde Skibsværft er blevet moderniseret og udbygget, således at dette nu har faciliteter og kapacitet til at vedligeholde samtlige kuttere i Diskobugten. Der er dog også reparationsmuligheder i Ilulissat/Jakobshavn, hvor der er et kommunalt anlæg baseret på en båd Kran.

Værfternes opbygning og anlæg fremgår af følgende oversigt:

Værft	Beddings anlæg	Side- træks anl.	Kajanlæg	Bådehal	Skibs- byg- geri	Glas- fiber- værkst	Maskin- værkst.	Tømmer- lager	Værfts- lagre
JUL	250 ts.	Skinne- arr. fra kaj	18 m kaj 35ts kran	414 m ²		670 m ²	305 m ²		388 m ²
FRH	250 ts.	Skinne- arr.	6 m kaj 5ts kran 5 m. kaj 35ts kr.	200 m ²			330 m ²		220 m ²
GHB	1860 ts.	250 ts. 120 ts. 50 ts.	2 mb.kr. 16/25 ts 2 stk 25 m kaj	240 m ²	504 m ²		430 m ²	200 m ²	430 m ²
SKT	225 ts.	80 ts.	15 ts kr på fiske rikaj	300 m ²			200 m ²		400 m ²
HBG	250 ts.	80 ts Skinnea fra kaj	36 m kaj 35ts kr. 5 ts kr.	525 m ²			300 m ²		400 m ²
EGM	250 ts. 30 ts.	50 ts 75 ts	6 m kaj og pont. kaj 3 ts kr.	624 m ²			300 m ²		400 m ²

Værfternes samfundsmæssige funktion

Det er nødvendigt, at der i Grønland findes reparations- og servicemuligheder for de mange mindre fartøjer, der ikke kan søge værft andre steder. Hertil kommer imidlertid, at det for beskæftigelsen i Grønland er vigtigt, at værfterne får lejlighed til at yde service også til større fartøjer. Denne forudsætning har indtil nu kun været indfriet i mindre omfang, idet hovedparten af

KGH's trawlerflåde årligt dirigeres til dansk værft for reparation og overhaling samt for garantieftersyn. Årsagerne hertil er bl.a. af prismæssig karakter, men desuden må de årlige trawlereftersyn, på grund af fiskerisæson samt forsyning til fabriksanlæggene i land, hovedsageligt henlægges til perioden fra juni til september/oktober. Dette krav har værfterne i Grønland ikke kapacitet til at imødekomme, idet værfterne bl.a. på grund af boligsituationen ikke har mulighed for kortvarige, større udvidelser af arbejdsstyrken, herunder af udsendt personale.

Værfterne har gennem de seneste år ialt beskæftiget omkring 290 medarbejdere i Grønland, og værfterne bestræber sig på at kunne holde en helårsbeskæftigelse i gang samt at øge beskæftigelsen. Dette søges opnået ved, at værfterne, sideløbende med skibsreparationsopgaverne, påtager sig en række nye arbejdsopgaver navnlig indenfor bygge- og anlægssektoren. Endvidere foregår der nybygning af både såvel i træ som glasfiber, ligesom nybygning af større fiskerskibe i stål er under overvejelse.

Mængden af ovennævnte opgaver sideløbende med de rene skibsreparationsarbejder er stærkt voksende og androg i 1982 ca. 15% af værfternes omsætning. Denne såkaldte industriproduktion omfatter stålkonstruktioner, pontoner, blokvogne, containers, tanke m.m. Værftet i Aasiaat/Egedesminde fremstiller endvidere trælist, udv. døre m.m. til byggeriet.

Værfterne er det af GTO's arbejdsområder, hvor man hidtil er nået relativt længst i retning af beskæftigelse af grønlandsk arbejdskraft (godt 90% pr. 1. januar 1983). For yderligere at øge denne andel, vil der blive lagt vægt på at få uddannet navnlig arbejdsledere.

Værfterne har gennem tiden haft stor betydning for uddannelsen af håndværkere og tillærte specialarbejdere, og må fremover forventes stadigvæk at spille en rolle som uddannelsessted. På EFG-området har værfterne således bidraget med en meget væsentlig del af de nødvendige praktikpladser.

Værfternes forvaltning og økonomi

Værfterne er i dag driftsvirksomheder, der ejes og drives af den danske stat, og de er som sådanne underlagt finansloven, både med hensyn til driftsbevillinger og anlægsbevillinger.

Driftsbevillingerne forudsættes udlignet med driftsindtægter ved salg af værfternes tjenesteydelser, og der skal herudover indtjenes 12% af omsætningen til delvis dækning af forrentning og afskrivning af investeringerne i de faste anlæg.

Den daglige drift forestås af en værftsleder for hvert enkelt værft. Værftslederen disponerer salget af værftets tjenesteydelser og er ansvarlig for overholdelse af de udarbejdede driftsbudgetter.

Værfternes driftsbudgetter udarbejdes af GTO, dir. i samarbejde med værftslederne.

Værfterne drives med fælles takster og materialepriser ved salg af tjenesteydelser. Disse takster og priser udarbejdes af GTO, dir. under hensyntagen til at opnå balance i værfternes samlede regnskab. Ved nybygningsopgaver på værfterne er staten bygherre, og denne funktion forvaltes af GTO, dir. GTO udarbejder udbygningsplaner for værfterne og indarbejder disse planer i de aktuelle investeringsplaner i samråd med brugere og grønlandske myndigheder.

Det samlede driftsregnskab for 1982 fremgår af følgende oversigt:

<u>Udgifter</u>	<u>tusinde kr.</u>
Lønninger m.v.	28.476
Tjenesterejser og befordring	1.033
Fremmede tjenesteydelser	9.030
Køb af materialer	22.357
Anskaffelse af materiel m.v.	791
Driftsmidler (el-olie m.v.)	4.224
Reparations- og vedligeholdelsesarb.	1.745
Afskrivning	258
Diverse administrative funktioner	4.169
Fejlproduktion	0
<u>Udgifter ialt</u>	<u>72.083</u>

Indtægter

Salg af producerede ydelser (løn, materialer m.v.)	70.559
---	--------

Driftsunderskud

1.524

Man har således i 1982 ikke kunnet leve op til kravet om et bidrag til afskrivning og forrentning.

Værfternes situation idag

Det er GTO's skøn, at reparationsmarkedet er vigende for tiden, hvilket hovedsageligt tilskrives den generelle økonomiske afmatning. Det anses ikke for sandsynligt, at aktiviteten på skibsreparationer vil blive øget indenfor en overskuelig årrække, såfremt værfterne ikke i større omfang vil blive benyttet af de større trawlere, herunder KGH's.

Værfterne har derfor i dag en uudnyttet kapacitet, hvilket selvsagt belaster deres økonomi generelt. For enkelte værfters vedkommende har den tidligere omtalte koncentrering og specialisering af aktiviteterne medført, at det arbejdsmæssige grundlag er for beskedent, og at disse værfter derfor kører med en dårlig økonomi. Det overvejes derfor at nedskære kapaciteten på et eller to af værfterne således, at fartøjer stadig kan landsættes på beddingsanlæggene med henblik på almindelige reparationsarbejder, men at mere omfattende arbejder må henvises til naboværfterne. Samtidig er der på alle værfter foretaget en tilpasning af arbejdsstyrken til arbejdsmængden.

Statslige havne. flyvepladser og tankanlæg

HAVNE

Kravene til havneforholdene var beskedne helt op til begyndelsen af 1950'erne. Den på dette tidspunkt indledte udbygning af det grønlandske samfund medførte krav om væsentligt forbedrede havneforhold i samtlige byer, og man har siden da og frem til i dag etableret en lang række havneanlæg.

Ved en bys havneområde forstås de vand- og landarealer, som anvendes til havnemæssige funktioner, eller som forventes anvendt til dette formål i fremtiden. Et havneområde består af forskellige havneafsnit med tilhørende bagarealer svarende til de forskellige funktioner i havnen.

De vigtigste funktioner er:

1. Trafikhavn
2. Fiskerihavn
3. Bådehavn
4. Småbådshavn
5. Tankanlæg
6. Værftsanlæg

Hertil kommer yderligere følgefunktionerne

7. Red
8. Fyrafmærkning.

I trafikhavnen losses og lastes alt styk- og masse gods fra atlant- og kystfragtskibe, ligesom al losning af indtogtede sømaterialer foregår hér. Endvidere afvikles al passagertransport fra kystpassagerskibe og institutionsbåde i trafikhavnen. Til trafikhavnen hører landarealer for lagerpakhuse, ekspediti onspakhuse, kraner, transportanlæg, kulgård og passagerfaciliteter.

I fiskerihavnen foretages losning og ekspedition af fiskefartøjer. Til formålet er anlagt losse- og servicekajer for kuttere og trawlere. Til fiskerihavnen hører nødvendige kajarealer for produktionsanlæg, kraner, transportanlæg, serviceanlæg, herunder isværker og forsyningsanlæg til olie og vand, proviant m.m.

I bådehavnen er etableret liggepladser for fiskekuttere og institutionsbåde enten som liggekajer eller som fortøjningsarrangementer. Til bådehavnen hører landarealer til stejlepladser, redskabsskure m.m.

Småbådshavnen giver liggeplads til både, der helt eller delvis anvendes i fiskerierhvervet samt til fritidsbåde. Til småbådshavnen hører landarealer til redskabsskure m.m. samt arealer til vinteropbevaring af bådene. Faciliteterne etableres og vedligeholdes for kommunale og/eller private midler.

Til byens eller bygdens søværts forsyning med olieprodukter er etableret tankanlæg indenfor eller i nærheden af det egentlige havneområde. Til tankanlægget hører et indpumpningsarrangement, som tillige er indrettet for søværts udlevering af gasolie til bådene.

I de større havne er der til reparation af fiskeflåden som tidligere nævnt etableret værftsanlæg, som staten i dag anlægger, driver og vedligeholder. Disse værftsanlæg omfatter normalt beddingsanlæg, kajanlæg, kraner, bådahal, lager og værkstedsbygninger, kontorer og folkerumsbygninger samt parkeringsanlæg.

Herudover findes i de fleste byer mindre beddingsanlæg, som drives og vedligeholdes af vedkommende kommune.

Alle søværts havneområder er afmærkede, de fleste med ledefyr og ankermærker. Desuden er alle moler fyrafmærket.

Havnenes tilhørsforhold.

Havneanlæggene, d.v.s. kajkonstruktionerne i trafik- og fiskerihavne, kan efter bevillingsart opdeles i:

- a. Havneanlæg udført for ministeriets bevillinger
- b. Havneanlæg udført for KGH's bevillinger.

Hertil kommer havneanlæg i byer og på bygder såsom mindre anlægsbroer, pontonbroer i småbådshavne m.m. anlagt for kommunale eller private midler.

Havnemyndighed.

Havnemyndigheden udøves på rigsombudets vegne af KGH's handelschef. KGH varetager således som havnemyndighed lokalt havnemesterens eller havnefogedens opgaver med hensyn til disponeringer af skibes placering og forhaling i havneområdet. KGH sørger ligeledes for ordenens opretholdelse i havne i henhold til gældende havnereglement og opkræver også havneafgifter.

Nyanlæg.

GTO, direktoratet, forvalter på ministeriets vegne statens bygherrefunktion. GTO udarbejder således udbygningsplaner for de enkelte havne og søger disse udbygningsplaner indarbejdet i de respektive byers dispositionsplaner, som udarbejdes af kommunernes tekniske forvaltninger. GTO udarbejder 10 års udbygningsplaner for trafik- og fiskerihavne samt for værftsanlæg, og disse planer indarbejdes i de aktuelle investeringsplaner. Endelig varetager GTO byggeadministrationen ved de enkelte arbejders realisering.

Planlægning, projektering og etablering af de større havneanlæg er almindeligvis specialistarbejde, og den fornødne viden og erfaring på området vil derfor normalt ikke være til stede i Grønland.

Det skal understreges, at havnekonstruktionerne i Grønland er usædvanlige i den forstand, at de er stærkt udsatte for nedbrydning på grund af de klimatiske forhold, som er ekstreme, bl.a. hvad angår temperaturer, tidevand og iskræfter. En af følgerne heraf er, at de økonomiske omkostninger ved etablering af havneanlæg sædvanligvis er relativt høje.

Vedligeholdelse af havneanlæg.

Vedligeholdelsen af de havneanlæg, som er opført for statens midler, administreres af GTO. GTO opstiller et årligt budgetforslag for vedligeholdelsesarbejderne og forestår disses udførelse.

Renholdelse, snerydning og grusning af havnearealer.

Renholdelse af havnearealerne påhviler principielt brugeren. KGH præsterer den hertil fornødne arbejdskraft og tilvejebringer de fornødne driftsmidler, mens GTO sørger for tilstedeværelsen og vedligeholdelsen af materiel til spuling af havnearealerne. Ved bygdekajer og kajer, der udelukkende benyttes i tilknytning til fiskeindustrianlæg, påhviler renholdelsen fuldt ud brugerne.

Snerydning og grusning af offentlige havnearealer i byerne sker efter samme regler som for offentlige veje. For byggerne og ved rene fiskerikajer påhviler snerydning og grusning brugerne af anlæggene.

Årlige udgifter til anlæg og vedligeholdelse.

Statens årlige investeringer til offentlige havneanlæg og til kaj- og beddingsanlæg til værfterne samt statens årlige udgifter til vedligeholdelse af samme fremgår af følgende oversigt:

Anlægsudgifter i mio. kr. - prisniveau jan. 1982								
Regnskabstal						Budgetter		
1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
12,5	10,9	12,0	13,4	29,0	25,0	25,8	32,2	13,1
Vedligeholdelsesudgifter i mio. kr. - prisniveau jan. 1982								
Regnskabstal						Budgetter		
1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
5,9	6,4	6,8	7,1	5,7	7,1	5,8	5,8	5,7

Herudover anvender KGH årligt mindre beløb til etablering af tankbroer samt beløb til drift og vedligeholdelse af havnene.

FLYVEPLADSER

De første passagerbefordringer med fly til Grønland blev gennemført til Narsarsuaq kort tid efter 2. verdenskrig. Noget senere - nemlig i 1954 - landede den første rutemaskine mellem København og Los Angeles i Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord, og i 1965 blev der etableret egentlig rutetrafik mellem København og Sdr. Strømfjord.

Frem til 1959 blev flypassagerer til Grønland transporteret langs kysten med kystskibe til deres destinationsby. I dette år indledtes egentlige interne flyvninger i Grønland med anvendelse af Catalinafly og de Havilland Otter.

I 1960 oprettedes et flyselskab, Grønlandsfly A/S, som i 1962 overtog den omtalte flybefordring med passagerer og post og gods i Grønland.

I 1964 anlagdes heliports i byerne Qaqortoq/Julianehåb, Paamiut/Frederikshåb, Nuuk/Godthåb, Maniitsoq/Sukkertoppen, Sisimiut/Holsteinsborg og Aasiaat/Egedesminde for den interne flyvning. Grønlandsfly anskaffede derefter i 1965 sine første Sikorsky S-61 N helikoptere, og beflyvninger med helikoptere blev startet.

Etableringen af heliports i de resterende byer blev gennemført i de følgende år.

Flyvepladsernes funktioner.

I Vestgrønland findes i dag flyvepladser for fastvingede fly i Sdr. Strømfjord, Narsarsuaq og Nuuk/Godthåb, og man er i færd med at anlægge en flyveplads i Ilulissat/Åkashavn. Kangerlussuaq/Sdr. Strømfjord drives af United States Airforce (USAF), idet hotelvirksomheden dog er KGH's. Narsarsuaq drives for tiden af GTO. Pladserne i Nuuk og Ilulissat drives af KGH.

Herudover findes på vestkysten en landingsbane på Thulebasen, der drives af USAF.

I Østgrønland findes flyvepladserne Kulusuk ved Angmagssalik og Mesters Vig ved Scoresbysund. Begge baner drives af Statens Luftfartsvæsen. Driften af Kulusuk betales dog af USAF, idet der principielt er tale om en militær lufthavn. Herudover findes på østkysten en landingsbane i forbindelse med Station Nord.

En flyveplads omfatter landingsbane, bygninger, installationer og udstyr beregnet til anvendelse ved landing, start og manøvrering af luftfartøjer.

Etablering og drift af en offentlig flyveplads kræver i henhold til luftfartsloven tilladelse af Ministeriet for offentlige Arbejder.

Flyvepladsens funktioner varetages normalt af en havneadministration og en flyvepladsinformationstjeneste. Under havneadministrationen hører den tekniske tjeneste, platformtjenesten, brand- og redningstjenesten, snerydningstjenesten samt alt vedrørende havnens løbende drift og vedligeholdelse, planlægning, regnskabsføring og forvaltning.

Under den tekniske tjeneste hører drift og vedligeholdelse af radiokommunikation og radionavigationshjælpemidler, som normalt varetages af GTO's teletjeneste.

Platformtjenesten sørger for ekspedition af flyene, passagererne, bagage, post og fragt og varetages i reglen af det luftfartsselskab, som er hjemmehørende på pladsen. Flyvepladsinformationstjenesten giver piloterne oplysninger om vejret, pladsens tilstand m.m. og varetager normalt vejrobservationstjenesten.

Flyvepladserne som anlægstekniske opgaver.

GTO har hidtil forestået planlægningen og byggeadministrationen af flyvepladsanlæggene. Specielt har teleafdelingen forestået projekteringen, udførelsen og den tekniske drift af installationer for offentlig teletjeneste, radiokommunikation og radionavigation.

GTO søger fortløbende at være ajour med de bedste placeringer og muligheder for landingsbaner for fastvingede fly i samtlige byer, herunder med en flytek-nisk og teknisk/økonomisk vurdering. Dette er nødvendigt af hensyn til byplan-lægningen, uanset at der vil gå mange år, før etablering af flyvepladser vil være aktuelle.

Anlægsudgifter og driftsudgifter.

De samlede anlægsudgifter til Godthåb lufthavn androg omregnet til januar 1982-priser i alt ca. 163 mio. kr., som fordeler sig med ca. 15 mio. kr. på vej til lufthavn, ca. 80 mio. kr. på landingsbane og terminalområde, ca. 26 mio. kr. på terminalbygning og materielgarage og ca. 42 mio. kr. fordelt på kloak, vand, højspænding, instrumentlandingsudstyr, banebelysning, radiofyrr, interne elanlæg og materielleverance. Hertil kommer Grønlandsfly's etable-ringsudgifter på ca. 10 mio. kr.

Ifølge foreliggende overslag for Jakobshavn vil de samlede anlægsudgifter an-drage ca. 154 mio. kr. ligeledes i januar 1982-priser, som fordeler sig med ca. 28 mio. kr. på vej til lufthavnen, ca. 77 mio. kr. på landingsbane og ter-minalområde, ca. 13 mio. kr. på terminalbygning og materielgarage og ca. 36 mio. kr. fordelt på de øvrige poster.

Hjemmestyrekommissionens tanker.

Hjemmestyrekommissionen bedømte, at de praktiske funktioner, intern passager-og godsbeholdning, samt prisfastsættelsen på disse områder ville være velegnede opgaver for hjemmestyret.

Der er tale om funktioner, som ønskes overført på lidt længere sigt, og som må ses i en større sammenhæng. Overførslen af KGH's interne kystfart bør tilret-telægges som led i en samlet plan for overførslen af de under KGH hørende funktioner og kan bl.a. ikke betragtes som løserevet fra KGH's øvrige trafikale funktioner.

TANKANLÆG

Tankanlæg for flydende brændstoffer er en integrerende del af de grønlandske byers havneanlæg. De udgør oplag for gasolie, petroleum og benzin og er dermed vigtige forudsætninger for al energiproduktion i Grønland i dag. Dette være sig i form af el eller varme til bygninger og anlæg eller i forbindelse med transport- og produktionssektorens energiforbrug.

Indtil 1950 var oplagene af flydende brændstoffer næsten udelukkende baseret på anvendelse af tromler, men på dette tidspunkt etableredes i Færingehavn et centraltankanlæg og umiddelbart herefter tankanlæg i alle grønlandske byer. Forsyningerne tilførtes Færingehavn med oceangående tankskibe, medens distributionen til byerne i første omgang skete med KGH's kystskibe for senere at blive varetaget af et specielt kysttankskib. Udviklingen har medført, at lagerkapaciteten for gasolie i enkelte byer efterhånden er udbygget til en størrelse, der muliggør, at oceangående tankskibe kan udlosse deres last direkte i disse byer. Dette udviklingstrin er nået i Nuuk/Godthåb, Qaqortoq/Julianehåb og Sisimiut/Holsteinsborg.

Oplagene af flydende brændstoffer på bygderne er indtil nyere tid hovedsageligt baseret på tromler. Forbrugene er dog nu steget så kraftigt, at man i de sidste 10 år har måttet forsyne de større bygder med egentlige tankanlæg.

Centralanlægget i Færingehavn er etableret og drives af Det grønlandske Olieaktieselskab Polaroil, medens KGH er såvel byg- som driftsherre for tankanlæggene langs kysten. KGH er endvidere pålagt pligten at sikre forsyningerne af flydende brændstoffer.

Forbruget i 1982 af gasolie var 155.000 m^3 , af petroleum 7.500 m^3 og af benzin 9.000 m^3 .

Administreringen af tankanlæggenes etablering har siden 1950 været varetaget af GTO. Ved planlægning af anlæggene har GTO således gennem årene måttet opstille og til stadighed vedligeholde de sikkerhedsregler, som det er påkrævet at følge under de grønlandske forhold. Det har drejet sig om blandt andet at opstille regler, der giver tilstrækkelig sikkerhed mod opståen af brand, mod brandudbredelse og mod forurening ved eventuelle udslip fra tanke og ledninger. I dette arbejde har GTO samarbejdet med Dansk Esso, Københavns Brandvæsen, Dansk Brandværns-Komité og Statens Brandinspektion.

Tankanlæggenes indpasning i byplanerne har medført en relativ langsigtet planlægning. Anlæggene er meget pladskrævende, skal placeres forholdsvis centralt i byen og kan ikke flyttes uden ganske betydelige omkostninger. Disse forhold gør en langsigtet planlægning nødvendig, og i dag rækker en vurdering af arealdispositionerne med henblik på anlæggenes udbygning derfor frem til år 2000.

Tankanlæggene omfatter ståltanke, opsamlingsbassiner af jernbeton, ledningsanlæg, indpumpningsarrangementer med opankringssted for tankbåd, søværts udleveringsarrangement med tilhørende kajanlæg og landværts udleveringsarrangementer.

Der stilles af sikkerhedsmæssige årsager store krav til tankanlæggenes betjening og drift, og der skal af byens brandvæsen være udarbejdet og indøvet en katastrofeplan. Med hensyn til eventuelle udslip er der i disse år ved at blive oprettet et beredskab, som kan sættes ind i påkommende tilfælde.

Det er ganske betydelige summer, der siden 1950 er investeret i tankanlæggene. Anlæggene i Aasiaat/Egedesminde repræsenterer f.eks. en samlet investeringssum på 32 mio. kr. udtrykt i 1982-priser.

Investeringerne vedrørende tankanlæg andrager for tiden ca. 14 mio. kr. om året. På længere sigt er det vanskeligt at overskue behovet for investeringer. Det igangværende udvalgsarbejde vedrørende en energiplan for Grønland har bl.a. til formål at finde veje til at mindske afhængigheden af tilførsel af de flydende brændstoffer. Hvad konsekvenserne af sådanne bestræbelser vil blive, er det endnu for tidligt at skønne om.

Elværker, varmegværker og vandværker

De offentlige værker omfatter offentlig elforsyning, varmforsyning og vandforsyning, bestående af de respektive værker og disses hoved- og fordelingsledninger.

I de 16 byer varetages de nævnte offentlige forsyninger af GTO. Herudover varetager GTO forsyningerne på Narsarsuaq flyveplads. Dette sted betragtes som en station og vil ikke blive omtalt særskilt.

Hvor der på bygder er etableret offentlig elforsyning og offentlig vandforsyning, varetages disse af kommunerne eller af lokale andelsselskaber.

Elforsyning i byerne

Elforsyningen i byerne sker fra elværker, som for tiden alle er termiske anlæg med diesellaggregater drevet af gasolie. Enkelte af værkerne kan betegnes som kraftvarmegværker, idet man udnytter dieselmotorernes restvarme i kølevand og udstødsgas til varmforsyning til omkringliggende varmeaftagere, hvilket umiddelbart fordobler værkets virkningsgrad fra ca. 35% til ca. 60-65%. Alle andre værker er restvarmegværker, idet en mindre del af den disponible restvarme kan udnyttes f.eks. til frostsikring af hovedvandledningsnettet.

I samtlige byer er der et hovedelværk samt et reserve- eller nødeværk, som i tilfælde af et havari eller en katastrofe på hovedelværket kan sikre, at et forsyningssvigt ikke får alvorlige følger for byens liv og trivsel.

Fra elværket udgår et mindre antal 6 eller 10 kV højspændingskabler til et antal transformerstationer, hvorfra der igen føres kabler til netstationer. Dette fordelingsnet, som kaldes det primære net, søges opbygget som et radialnet med flere ringforbindelser til sikring af forsyningen i tilfælde af kabelfejl.

I netstationerne nedtransformeres højspændingen til lavspænding 3 x 220/380 volt. Stationerne er monteret med et afbryderarrangement, en transformer og et lavspændingstavlearrangement. Fra netstationerne udgår lavspændingens kabler

til lavspændingsfordelingsanlægget, som kan være enten et luftlednings- eller et kabel fordelingsnet.

Fra lavspændingsnettet - enten direkte eller via kabelskabe - afgrenses til de enkelte forbrugere ved fremføring af stikledningskabler, som etableres, betales og vedligeholdes af de enkelte byg- og driftsherrer. Stikledningen ender i forbrugers måler, hvor afgrænsningsmåleren er placeret.

Samtlige elforsyningsledninger fremføres langs vejene i såkaldte tekniske bælter.

Under elforsyningen henregnes den offentlige belysning på veje og pladser samt hovedstier, og denne belysning forvaltes af GTO. Belysning af parkeringspladser og stik- og adgangsveje til boliger og institutioner henhører under de respektive byg- og driftsherrer.

Elforsyning på bygderne

Af de 51 bygder har godt 30 fået offentlig elforsyning i løbet af de sidste 10-15 år. Forsyning sker enten fra andelsværker (ca. 20) eller fra kommunale værker (ca. 10). I syv bygder findes institutionselværker, som typisk er opført og drevet af skolevæsenet, og som leverer strøm til de offentlige bygninger.

GTO har udviklet standardiserede, modulopbyggede aggregater og bygninger, der er egnet for successiv udbygning.

De har begrænset kapacitet, og forsyningssikkerheden er lavere end i byerne. Installationer som kræver en stabil og væsentlig elforsyning, kan derfor ikke anvendes på bygderne.

På enkelte bygder forestår GTO forvaltning og drift af institutionselværker, men normalt medvirker GTO's elværksbestyrere og GTO, dir. kun efter direkte anmodning i de enkelte tilfælde.

I visse byer benyttes i sommermånederne et sommervandledningsnet, som er udført mere eller mindre interimistisk ved udlægning af ledninger direkte på grunden.

I alle byer foregår der udkørsel af vand fra vandværket til beholderhuse eller til tanke hos forbrugerne, idet der endnu er en del byområder, som ikke er dækket af et helårsvandledningsnet.

I en enkelt by, Thule, fremskaffes vandet i vinterperioden ved issmeltnng.

Kontrolforanstaltningerne udøves blandt andet i henhold til bestemmelserne i EF-direktiv af 16. juni 1975 om kvalitetskrav til overfladevand, som anvendes til drikkevand i medlemsstaterne.

Vandforsyning på bygderne

I bygderne etableres offentlig vandforsyning efter bevillinger fra hjemmestyret og kommunen. Anlæggene er betydelig mindre end i byerne, og der foregår ingen behandling af vandet i værkerne. Distributionen slutter hovedsagelig ved taphuse eller tapsteder. Anlæggene forvaltes af kommunerne, og GTO assisterer i en række tilfælde med projektering og udførelse af anlægsarbejderne.

El-installationsvirksomhed

Under samtlige elværker findes en elinstallationsvirksomhed, som i enkelte byer er reduceret til kun at udføre GTO's eget arbejde, d.v.s. arbejde internt for elværket.

Tidligere repræsenterede GTO's eltjeneste den eneste mulighed for at få udført elinstallatørarbejde, men privatiseringen har medført, at der har nedsat sig en række private mestre på området, og i takt hermed har GTO reduceret sin aktivitet. I enkelte byer, hvor mesterstanden er blevet tilstrækkelig stor og effektiv, har GTO helt indstillet sin elinstallationsvirksomhed udadtil og er gået over til kun at udføre egne anlægs- og driftsarbejder indenfor de offentlige værkers eget regie. I Nuuk/Godthåb er man gået videre, idet private mestre her udfører ca. 80% af de offentlige værkers interne opgaver.

Varmedforsyning i byerne

Varmedforsyningen i byerne i Grønland sker enten ved individuelle oliefyre eller fra varmecentraler og blokcentraler samt i nogen udstrækning fra offentlige varmedværker.

Varmedværkerne er enten oliefyrede kedelanlæg eller restvarmedværker i tilknytning til elværkerne. Fra varmedværket udgår et eller flere sæt fjernvarmedovedledninger, som afgrener til fordelingsledninger, hvorfra varmedforbrugernes stikledninger udgår.

Hos forbrugeren ender stikledningen i en undercentral, som adskiller varmedværkets installationer fra forbrugeren's installationer. I undercentralen placeres afregningsmåleren.

Der forekommer ikke offentlig varmedforsyning på bygderne.

Vandforsyning i byerne

Vandforsyningen i byerne er alle baseret på opsamling af overfladevand i reservoirer, hvorfra der føres en råvandsledning til byens vandværk.

I vandværket filtreres og iltes vandet, og der tilsættes kalk, soda og klor. For oparbejdelse af fornødent tryk til vanddistributionen er vandværket forsynet med hydroforanlæg eller pumper og i nogle tilfælde med en højdebeholder, som samtidig virker som udligningsbeholder overfor skiftende forbrug.

Fra vandværket udgår hovedvandledninger, som afgrenes til fordelingsledninger, hvorfra stikledningerne til de enkelte ejendomme udgår. Stikledningen ender ved forbrugeren's installation i afspæringsventiler og afregningsmålere. Stikledningerne er næsten alle frostsikrede ved hjælp af elvarmekabler.

Langt den overvejende del af helårsvandledningerne er også frostsikrede enten ved hjælp af elvarmekabler eller ved hjælp af cirkulation eventuelt kombineret med opvarmning fra et elværks restvarmeanlæg.

Målet er, at de offentlige værker indstiller denne virksomhed. I en overgangsperiode, hvor man skal fungere som sikkerhedsnet, vil man alene beskæftige sig med egne og mindre anlægsarbejder samt interne driftsopgaver.

Virksomheden indeholder en lagerfunktion, som fungerer som grossist for de private mestre, men efterhånden, som forbindelserne til Danmark er blevet bedre, har denne funktion i nogle byer mistet sin betydning, og lageret indskrænkes til at være driftslager for egne anlæg.

De offentlige værkers funktion

De grønlandske byer er helt afhængige af en stabil el-, vand- og varmeforsyning. Med hensyn til el- og vandforsyningerne har GTO's tjenester forsyningspligt inden for byområderne. Med hensyn til varmeforsyning har GTO kun en forsyningspligt i mindre områder i en række byer.

Det er påkrævet at have en stabil og tilstrækkelig elforsyning i de grønlandske byer til dækning af behovet for belysning og kraft i boliger, institutioner og erhvervsvirksomheder. Hertil kommer forbrug til fælles formål som vejbelysning, varmekærker, vandværker og ledningsanlæg. Mange strækninger af vandledninger er endvidere i dag frostsikret ved hjælp af elektricitet - enten med elvarmekabler eller ved pumpecirkulation.

Det kan nævnes, at alle telestationer, vandværker, de fleste sygehuse og lufthavne er udstyret med nødaggregater, som kan forsyne egne installationer helt eller delvis, hvis hovedværket falder ud.

I bygderne har man endnu ikke nået denne afhængighed af de offentlige elværker, men den er godt på vej i de største af dem.

En god og tilstrækkelig vandforsyning er en forudsætning for en tilfredsstillende sundhedstilstand hos befolkningen og for en eksporterende fiskeindustri. Der udføres derfor løbende kontrol af vandkvaliteten - såvel kemisk som bakteriologisk - i samarbejde med sundhedsmyndighederne.

Et forsyningssvigt i byerne vil - formentlig indenfor et døgn - medføre væsentlige gener for befolkningen. Et længerevarende svigt vil få meget alvorlige følger, og der er derfor oprettet beredskaber, der i påkommende tilfælde kan træde i kraft.

Et forsyningssvigt på byggerne vil ikke medføre tilsvarende gener som i byer-

Stabil og sikker varmeforsyning fra et offentligt varmekværk i en by er i første omgang et komfortspørgsmål, men hvis forsyningsområdet er stort, som det er i Nuuk/Godthåb i dag, vil der ved svigt i forsyningen opstå væsentlige gener og problemer med at huse den ramte befolkningsgruppe, og der kan indenfor 12-24 timer opstå risiko for frostsprængning af anlæggene, hvis disse ikke er sikrede med frostvæske eller bliver tømt for vand inden dette tidspunkt.

De offentlige værkers forvaltning

De offentlige værker i byerne forvaltes af GTO. Forvaltningen varetages dels af direktoratet og dels af GTO i Grønland, idet det dog tilstræbes, at bestyrerne for de offentlige værker i de respektive byer varetager den fulde bygherre- og driftsherrefunktion med tilhørende ansvar.

De lokale ledere i byerne er således i størst muligt omfang tillagt ansvaret for drift, anlæg og administration af de offentlige el-, vand- og varmeforsyninger, og de skal forestå den daglige drift, udarbejde driftsbudgetter, styre lagerbeholdninger, ansætte personale, indberette driftsresultater, -rapporter og -statistikker.

På anlægsområdet skal bestyrerne udarbejde prognoser og på grundlag heraf fremsætte forslag til udbygningsplaner for værkerne og udarbejde programoplæg og bygherreprogrammer som forberedelse til detailprojekteringen og anlæggets udførelse. Mindre anlægsarbejder forestås af bestyrerne.

Bestyrerne skal endvidere udføre måler- og stikledningsanvisning, - virke som myndighed, - føre tilsyn med forbrugernes installationer - og yde fagmæssigt tilsyn ved diverse anlægsarbejder. Videre skal bestyrerne endelig i fornødent omfang yde rådgivning til hjemmestyret, kommunerne og lokale tjenestegrensledere.

Den centrale funktion i København virker som samlende og koordinerende led for de lokale tjenester og skal som sådan varetage lovgivningsarbejde og udarbejdelse af overordnede retningslinier for el-, vand- og varmetjenesternes virksomhed, herunder udformning af prognosegrundlag, tekniske regelsæt, takstfastsættelse m.v. Desuden varetages i København opstilling af finanslovsforslag på grundlag af de lokalt udarbejdede budgetter samt aflæggelse af statsregnskab.

Den centrale funktion skal tillige føre tilsyn med driften og anlæggene og udføre stikprøvevis kontrol med forbrugernes installationer. Myndighedsbehandling af projekter for værkerne og disses fordelingsanlæg samt udstedelse af autorisationer til elinstallatører forestås også i København.

Forvaltning vedrørende forsyningsanlæggene på byggerne henhører som tidligere nævnt under kommunerne og andelsforeninger, men både GTØ's elværksbestyrere og direktoratet kan assistere efter direkte anmodning herom.

De offentlige værkers omsætning og bemanding

Der findes offentlige el-, varme- og vandværker i samtlige 16 grønlandske byer. De samlede omsætninger var i 1982 følgende:

	Udgifter i mio. kr.	Bidrag i mio. kr. til delvis afskrivning og forrentning
Elforsyning	142	8,5
Installationsvirksomhed	33	5,1
Varmeforsyning	35	1,4
Vandforsyning	26	4,5
Ialt	236	19,5

Dette svarede til følgende produktionstal i 1982:

Elproduktion	115 mio. kWh
Varmeproduktion	116 mio. kWh
Vandproduktion	5 mio. m ³

Takster over for almindelige forbrugere var ved udgangen af 1983 følgende:

Eltakst	1,69 kr pr kWh
Varmetakst	0,39 kr pr kWh
Vandtakst (pr. ledn.)	9,15 kr pr m ³

Elværksbestyrerne er i alle byerne en maskinmester med udvidet eksamen. Under bestyreren er der, afhængig af forsyningens størrelse, ansat én eller flere maskinmestre, som normalt varetager det daglige arbejde ved hver sin tjenestegren.

Herudover er der endvidere ansat maskinarbejdere, elektrikere, arbejdsmænd og kontorfolk. Der er ialt ansat ca. 300 personer i Grønland, og heraf er ca. 185 hjemmehørende.

Til den overordnede ledelse af værkerne er der i GT0, dir. ialt ansat ca. 22 ingeniører, maskinmestre, elinstallatører, tekniske assistenter og kontorfolk.

Grønlands televæsen

De første telestationer i Grønland startede deres virksomhed i 1925, og fra da af og indtil ca. 1970 var Grønlands televæsen (GT) et relativt enkelt telegrafvæsen. Først i løbet af 1970'erne er der opstået et fuldt moderne enheds-televæsen med alle aktuelle teletjenester.

Under 2. verdenskrig blev der oprettet en lang række stationer af hensyn til de vigtige meteorologiske meldinger fra Grønland.

Umiddelbart efter 2. verdenskrig startede en rig udvikling inden for televæsenet. Den internationale luftfartsorganisation, ICAO, gik ind på at betale både anlægs- og driftsudgifter for de vigtigste meteorologiske stationer i Grønland, idet den internationale flyvning over Nordatlanten var helt afhængig af de meteorologiske observationer over Grønland. Samtidig iværksattes den såkaldte nyordning, og den krævede en fornyelse af telestationerne i mange af byerne.

Fra 1925 til 1960 foregik trafikken ved hjælp af håndmorse med få automatiske hjælpemidler. I tidsrummet 1960 til 1970 gik man over til at afvikle telegramtrafik ved hjælp af fjernskrivere, og der blev igangsat en begrænset telextjeneste.

I 1959 forliste "Hans Hedtoft" ved Kap Farvel, og det efterfølgende kommissionsarbejde førte til en beslutning om, at der skulle etableres en black-out fri radiokæde på den grønlandske vestkyst. Med den radiokædeteknik, der forelå først i 60'erne, var det en økonomisk uoverkommelig opgave at etablere en sådan kæde i Grønland. GT eksperimenterede sig selv frem til en billigere kæde, og en sådan blev etableret imellem Nuuk/Godthåb og Qaqortoq/Julianehåb og videre ned til Frederiksdal og ICECAN-kablet, og den fungerede tilfredsstillende i 10 år.

Imidlertid fremkom der i 1971 helt nyt radiokædeudstyr, som gjorde det økonomisk muligt at etablere en radiokæde i Grønland, som var fremtidssikker, og som kunne overføre meget store mængder telefonsamtaler, radiofoniprogrammer, farve-TV og andre moderne tjenester.

Endelig fremkom der midt i 70'erne en mulighed for at arbejde med rimeligt billige satellitjordstationer i det internationale satellitsystem, INTELSAT. Dette gjorde det økonomisk overkommeligt at forbinde Upernavik, Thule, Scoresbysund og Angmagssalik med det vestgrønlandske telesystem gennem INUKSAT-systemet.

De tekniske funktioner, telekommunikationssystemet i dag.

I dag er alle de grønlandske byer og de store bygder forbundet med hinanden ved hjælp af radiokæden eller INUKSAT-systemet. Forbindelserne til Danmark er i løbet af 1982 blevet omlagt til INUKSAT-systemet, idet Post- og telegrafvæsenet har etableret en station ved Blåvand i Danmark.

I alle byer og fem af de største bygder er der etableret automatiske bytelefoncentraler, og disse forbindes med mellembystelefoncentraler, som ligger i Aasiaat/Egedesminde, Nuuk/Godthåb og Qaqortoq/Julianehåb. Det vil sige, at de grønlandske abonnenter fra årsskiftet 1982/83 selv har kunnet dreje sig frem over hele Grønland og til Danmark og Færøerne. Fra februar 1983 blev det muligt med selvvalg den modsatte vej, fra Danmark og Færøerne. Endelig vil der i 1984 blive selvvalg fra Grønland via Danmark til udlandet.

De mellemstore bygder er ved at blive forsynet med telefoncentraler, og i 1983 er de første 9 blevet tilsluttet det fælles grønlandske telesystem og er således blevet ligestillet med byerne og de store bygder.

De små bygder er i dag næsten alle forsynet med VHF-anlæg, som holder telefonforbindelse til den nærmeste by. Der er endnu ikke mulighed for at oprette telefonabonnementer i de enkelte hjem, men televæsenet arbejder med planer om en sådan udvikling også hér.

De samfundsmæssige funktioner, teletjenesterne i dag.

Den vigtigste teletjeneste i dag er telefontjenesten, og det vil den fortsat være i den fremtid, der overhovedet kan overskues. Telex-tjenesten er blevet en vigtig tjeneste for erhvervslivet og institutionerne. Den er ved at blive suppleret med faksimiletjenesten, og den vil i fremtiden også blive påvirket af

den begyndende datatransmissionstjeneste, idet mange virksomheder og institutioner har EDB eller vil få det i nær fremtid. Telegramtjenesten er stadig faldende og giver underskud, men opretholdes som en serviceforanstaltning.

Kystradiotjenesten tager sig af telegram- og telefontrafik med skibene og varetager samtidig skibssikkerhedstjenesten, det vil sige lyttevagt på de internationale nød- og kaldefrekvenser. En meget stor del af den grønlandske kyst er i dag dækket med VHF-telefontjeneste for skibene.

Flysikringstjenesten, som udføres i nært samarbejde med Statens Luftfartsvæsens station i Sdr. Strømfjord, har til formål at yde flyinformationstjeneste, alarmeringstjeneste i tilfælde af nødsituationer og meldetjeneste vedrørende flyenes afgangs- og ankomsttider m.m. For den internationale flyvning udfører telestationen i Prins Christian Sund tekniske opgaver vedrørende air/ground VHF-forbindelser og radiofyr.

GT udfører i forbindelse med Meteorologisk Institut og ICAO forskellige meteorologiske tjenester, som navnlig omfatter højdeobservationer ved stationerne i Danmarkshavn, Illoqqortoormiit/Scoresbysund, Angmagssalik, Narsarsuaq og Aasiaat/Egedesminde.

Herudover udfører GT et antal særlige tjenester: Der drives og vedligeholdes et antal radiofyr ved de grønlandske kyster for såvel skibe som fly. For P&T udføres frekvenskontrol, syn af mobile radioanlæg og skibsradioanlæg, og der afholdes kursus og eksaminer til opnåelse af radiotelefonistcertifikater.

For Grønlands Radio udfører GT tjenester i forbindelse med radiofoni og TV. Dels transmitteres radiofoniprogrammerne og TV-programmerne fra Godthåb ud til samtlige byer og bygder inden for radiokædeområdet, og for radiofoniprogrammets vedkommende også til Upernavik, Thule, Scoresbysund og Angmagssalik - dels varetages driften af radiofonisenderne i diverse byer og bygder. Formodentlig vil GT også få opgaver vedrørende driften af TV-sendere, efterhånden som disse afløser TV-kabelnettene.

GT varetager i samarbejde med P&T forhold vedrørende Grønland i Den internationale Tele Union (ITU) samt koordinering i forhold til teleadministrationerne i Canada og USA.

Forvaltning og økonomi.

GT har godt 460 medarbejdere, heraf ca. 90 i København. Af medarbejderne i Grønland er de 2/3 grønlændere.

Indtil begyndelsen af 70'erne var organisationen bygget op som et system af selvstændigt fungerende radiostationer styret fra teleafdelingen i København. Ved indførelsen af den moderne teknik i 70'erne blev det muligt at koncentrere arbejdet i de 3 distriktscentre, telestationerne i Qaqortoq/Julianehåb, Nuuk/Godthåb og Aasiaat/Egedesminde, stadig styret fra teleafdelingen i København. Ved denne koncentrering og ved de rationaliseringer, som den nye teknik tillod, har det været muligt at gennemføre en mangedobling af trafikmængden uden personaleforøgelser. Herved er der gennemført en drastisk forbedring af driftsresultatet, der har bevæget sig fra et underskud på ca. 50% af totaludgifterne til en situation, hvor der er opnået balance, og hvor driftsresultatet skal dække gratis-tjenesterne for skibe og fly samt visse anlægsudgifter.

Der har imidlertid fra midten af 70'erne vist sig vanskeligheder på de trafikale og administrative områder, efterhånden som abonnenttallet er steget. Personaleforbruget har vist tegn til at stige til trods for koncentrationen af aktiviteterne i de 3 telecentre, og samtidig er en ældre ledergeneration ved at gå på pension, og der har været svigtende tilgang af unge grønlændere med tilstrækkelige kvalifikationer. Der er blevet foretaget en 2-årig analyse af situationen under medvirken af Dansk management Center, Teknologisk Institut, Jydsk Telefon A/S m.fl., og man er kommet til det resultat, at en total omstilling af GT vil være nødvendig.

Udviklingen i 80'erne.

Et televæsen er en af de offentlige institutioner, som ligger nærmest ved en privat virksomhed. Televæsenes drives da også som private virksomheder i adskillige lande, f.eks. USA og Canada, og i Danmark er telefonselskaberne koncessionerede virksomheder. GT har, hvad organisationen og arbejdsprocessernes udførelse angår, i adskillige år været drevet efter metoder, som ligger nær op ad de private virksomheders. Behovet herfor har især været stort i 70'erne under overgangen til de moderne højteknologiske telesystemer. Behovet vil ikke være mindre i 80'erne, hvor det vil være nødvendigt at omstille virksomheden

fuldstændig både organisatorisk og med hensyn til en udstrakt brug af elektronisk data- og informationsbehandling.

GT's ledelse og personale har forhandlet sig frem til en ny organisationsform. Det væsentligt nye ved denne er en række omstillingsstabsfunktioner i form af en teleudviklingssektor, som skal tage sig af organisation og edb-udviklingen, en teleøkonomisektor, som skal gennemføre de økonomiske rationaliseringsprocesser, en telepersonalekoordineringssektor, som skal lede omstillingen af personalets arbejdssituationer, og en teleuddannelseskoordineringssektor, som skal effektivisere uddannelsesaktiviteten inden for både tekniske, trafikale og administrative discipliner.

Man forestiller sig, at den kommende organisationsudvikling vil gå mod organisationsenheder, som følger faglige linier, d.v.s. at medarbejderne i en given faglig afdeling kan befinde sig geografisk adskilt, d.v.s. placeret både i København, 3ulianehåb, Godthåb og Egedesminde og samarbejde via telekommunikation i. det daglige arbejde, suppleret med fysiske møder en gang imellem.

Abonnenttallet passerede i 1982 de 11.000 og forventes omkring 1990 at være 20-23.000.

En af GT's vigtigste opgaver i 80'erne vil være at uddanne unge grønlandere til lederfunktioner. Der har længe foregået et samarbejde med EFG-uddannelsen vedrørende elektromekanikere, og i 1982 er indledt et nyt samarbejde vedrørende EFG-HK-uddannelsen som basis for en karriere i televæsenet.

Det grønlandske televæsen har behov for den samme udstrakte faglige bredde blandt sine ledere, trafikfolk og administratorer som P&T og telefonselskaberne. Det er klart, at et personalemæssigt så lille væsen som GT ikke kan have specialister på alle faglige områder og derfor i høj grad må trække på P&T og telefonselskaberne i mange henseender. Dette betyder, at GT nok altid vil have behov for et kontor i København.

Forundersøgelsesvirksomhed og
bistand til Råstofforvaltningen

GTO's forundersøgelsesvirksomhed

GTO har siden begyndelsen af halvtredserne udført forundersøgelser for bygge- og anlægsvirksomhed, kortlagt bebyggede områder og registreret bygninger samt i nyere tid endvidere gennemført undersøgelser for udnyttelse af vandkraft og for regulering af råstofvirksomhed. Resultatet af forundersøgelserne fremstår som kortmateriale, opmålinger og pejlinger, geotekniske undersøgelser og rapporter.

Rapporterne sammenfatter de anlægs- og driftsbetingelser, som kan udledes af terrænforhold, klimatiske forhold m.m. samt eksisterende og planlagt bebyggelse. Herudover indeholder rapportererne særlige oplysninger om bygninger, anlæg og arealer, der er undersøgt.

Kortlægningen af bebyggede områder omfatter fremstilling af oversigtskort, der tjener en række planlægningsmæssige og administrative formål. De vigtigste kort er by- og bygdekort, der afbilder bymæssige bebyggelser inklusive tilhørende havnebassiner. I nyere tid er tilkommet landkort over vandindvindingsområder og byzoner samt vej- og ledningskort.

GTO har i hele sin funktionsperiode foretaget en bygningsregistrering i nær tilknytning til forundersøgelser og kortlægning. Alle bygninger er blevet og bliver forsynet med et nummer og optaget i bygningsfortegnelser.

Forundersøgelsesvirksomheden omfatter endvidere undersøgelser af forudsætningerne for regulering af råstofvirksomhed, således hydrografiske, meteorologiske og ismæssige baggrundsundersøgelser til havs og kortlægning og geotekniske og meteorologiske baggrundsundersøgelser på land.

Forundersøgelsesvirksomhedens historie

I halvtredserne stod GTO for al bygge- og anlægsvirksomhed og alle de forundersøgelser, som denne virksomhed gav anledning til. I slutningen af årtiet overtog GTO al kortlægning af byer og bygder fra Geodætisk Institut og har siden fortsat denne virksomhed.

Gennem det meste af halvtredserne kunne bygninger og anlæg placeres på velbeliggende fjeldarealer uden større anlægstekniske problemer. Denne situation medførte kun en nødtørftig ajourføring af de vigtigste bykort samt skræddersyede forundersøgelser, men uden sammenhæng med andre forundersøgelser og mulighed for genanvendelse.

I slutningen af halvtredserne, hvor de gode byggegrunde slap op, blev der brug for geotekniske undersøgelser af byggegrunde, der var dækket af jordlag og ofte med funderingsmæssige problemer. Det blev endvidere nødvendigt at kunne sammenkoble de enkelte forundersøgelser, og der opstod gradvis behov for nøjagtige og hyppigt ajourførte bykort.

Med 1960'ernes stærke byvækst fulgte en intensivering af forundersøgelser og kortlægning. Denne blev forberedt med indførelsen af et reference- og registreringssystem, der sammenfatter detailmålinger, geotekniske undersøgelser, terrænfotos, bykort, forundersøgelsesrapporter og registrering af bygninger og anlæg.

Fra slutningen af 1960'erne udførtes flyfotogrammetriske opmålingsarbejder d.v.s. optagelse af nøjagtige flyfotos, der tillader udtegning af bykort og stedplaner. Samtidig gennemførtes pejlinger af havnebassiner ved byerne og geotekniske undersøgelser af store, potentielle byarealer.

Ønskerne om at undgå en spredning af byerne førte i 1960'erne og 70'erne til anvendelse af arealer med stedse vanskeligere funderingsforhold og dermed til en udvidet anvendelse af specialister, boremateriel og moderne geofysiske målemetoder til gennemførelse af de geotekniske undersøgelser. Den intensive udnyttelse af byarealerne medførte tillige et behov for en registrering af de mange tekniske anlæg, som gradvis blev taget i brug.

I slutningen af halvfjerdserne gennemførtes flyfotografering af et stort antal bygder, og der er siden påbegyndt en udtegnings af de i mange år stærkt savnede bygdekort.

I halvfjerdserne indledtes forundersøgelserne for en eventuel udnyttelse af den grønlandske vandkraft. Forundersøgelserne omfatter hydrologiske og meteorologiske baggrundsundersøgelser, kortlægning samt anlægstekniske forundersøgelser, hvor især baggrundsundersøgelserne bringer nye komplicerede elementer ind i forundersøgelsesarbejdet.

I sidste halvdel af halvfjerdserne gav GTO's deltagelse i regulering af olieboringerne på den vestgrønlandske sokkel tillige anledning til udførelse af omfattende baggrundsundersøgelser til havs.

I 1980'erne er der gennemført flyfotograferinger af de sidste bygder og af en række byzoner.

I byerne er kortudtegningen overvejende blevet et spørgsmål om ajourføring af eksisterende by-, vej- og ledningskort samt om udtegnings efter eksisterende flyfotos.

For forundersøgelsesernes vedkommende er der sket en forskydning mod mere målrettede forundersøgelser, hvor tiden mellem forundersøgelse og det tilhørende bygge- og anlægsarbejde er blevet væsentligt formindsket. Der er samtidig tilkommet flerårige forundersøgelser for landingsbaner og andre store anlægsarbejder.

Generelt har det været nødvendigt at gennemføre en stigende specialisering, mekanisering og datalogisering af det samlede arbejde.

Forundersøgelsesvirksomheden på vandkraftområdet har især været rettet mod vandkraftanlæg, der kan forsyne byerne med el og varme.

Arbejdsmæssige forhold for forundersøgelsesvirksomheden vedrørende byer og bygder

Forundersøgelsesvirksomheden er sæsonbestemt og indledes hvert forår med, at der opstilles et programudkast, der samler alle kendte ønsker. Dernæst afhandles udkastet med hjemmestyret, kommunerne og ministeriet, herunder med GTO's tjenestegrene, sagsstyrere og bygherrefunktioner.

Til hver opgave udarbejdes en specifikation, der beskriver det arbejde, der skal udføres i Grønland.

Arbejdet udføres i perioden juni-september af 8-10 hold jævnt fordelt i Grønland. Hvert hold ledes af 2-3 ingeniører og tæller 5-10 sidsteårsstuderende fra tekniske højskoler samt 2-3 tekniske assistenter.

Der knyttes endvidere et antal specialister og boremandskaber med et geoteknisk materiel til holdene. Endelig slutter holdene kontrakt med lokale firmaer for at kunne gennemføre forundersøgelser til belysning af entreprenørmæssige forhold.

De ingeniører, der leder forundersøgelsesholdene, rekrutteres fra de firmaer, som arbejder for GTO. Det samme gælder de fleste tekniske assistenter. De nævnte boremandskaber og specialister hentes fra geotekniske specialfirmaer. Iøvrigt søger GTO at inddrage unge grønlændere under uddannelse i assistentarbejdet. Der sendes bl.a. en opfordring herom til de enkelte kommuner inden planlægningen af forundersøgelsessæsonen indledes.

Udsendelse af forundersøgelsesholdene er baseret på en fælles materielforvaltning, der har til huse i et centralt depot i København.

Den afsluttende behandling af forundersøgelsesresultaterne foregår normalt i København og kræver i nogen udstrækning specialviden.

Arbejds-mæssige forhold for forundersøgelsesvirksomheden vedr. udnyttelse af vandkraft og regulering af råstofvirksomhed

Forundersøgelsesvirksomheden med relation til vandkraft og råstofvirksomhed følger i store træk det samme mønster som forundersøgelsesvirksomheden i byer og bygder. Men da de aktuelle arealer for vandkraft og råstofudnyttelse som regel ligger langt væk fra beboede steder, bliver transport- og opholdsomkostningerne samt sikkerhedsforanstaltningerne mere omfattende.

Gennemførelse af baggrundsundersøgelser i øde egne på land og til havs kræver iøvrigt en højt udviklet teknologi og anvendelse af ret mange specialister.

Forvaltningen af forundersøgelsesvirksomheden vedrørende byer og bygder

Forundersøgelsesvirksomheden, der vedrører byer og bygder, gennemføres med en indsats, der for tiden andrager 480 mandmåneder pr. år. Arbejdet forvaltes med en fast stab på 2 ingeniører, 2 tekniske assistenter, 1/2 teknisk tegner og 2 3/5 kontorassistenter.

Forvaltningen af forundersøgelsesvirksomheden vedrørende udnyttelse af vandkraft_____

Forundersøgelsesvirksomheden, der vedrører udnyttelsen af vandkraft, gennemføres med en indsats, der for tiden andrager 350 mandmåneder pr. år. Arbejdet udføres med en fast stab på 6 ingeniører, 1 magister, 1 elektrotekniker, 2 halvdags datalogistuderende, 1 teknisk tegner og 2 kontorassistenter.

Forvaltningen af forundersøgelsesvirksomheden vedrørende regulering af råstofvirksomhed

Forundersøgelsesvirksomheden, der vedrører forudsætningerne for regulering af efterforskning og udvinding af mineralske råstoffer, gennemføres for tiden med en indsats, der andrager ca. 45 mandmåneder pr. år. Arbejdet tilrettelægges og styres af 1 ingeniør støttet af 1 teknisk tegner.

Den fælles materielforvaltning

Det materiel, der skal bruges i forbindelse med gennemførelse af forundersøgelservirksomheden, bliver indkøbt, pakket, forsendt, vedligeholdet og depone-ret af en fælles materielforvaltning.

Materielforvaltningen har til huse i et centraldepot i København og råder iøvrigt over distriktsdepoter i Kangerlussuaq/Søndre Strømfjord, Nuuk og Narsarsuaq samt over lokaldepoter i de respektive byer i Grønland.

GTO's teknikerbistand til Råstofforvaltningen for Grønland

GTO har siden efteråret 1971 bistået ministeriet og siden Råstofforvaltningen for Grønland med at foretage en teknisk-sikkerhedsmæssig regulering af prospektering, efterforskning og udvinding af mineralske råstoffer og heraf afledt virksomhed.

GTO's bistand i forbindelse med en aktuel opgave begynder ofte med udarbejdelsen af sikkerhedsforskrifter og opstilling af vilkår for råstofvirksomheden, men tyngdepunktet i bistanden falder på vurderinger af ansøgninger om igangsætning af prospektering, efterforskning og udvinding og heraf afledt virksomhed. Sidstnævnte kan vedrøre baggrundsundersøgelser, anlægstekniske forundersøgelser og bygge- og anlægsaktivitet.

Efter godkendelse af fremsendte ansøgninger vil bistanden normalt fortsætte med kontrol af den virksomhed, der sættes i gang i medfør af godkendelserne. Kontrollen vil typisk bestå i en bedømmelse af fremsendte staderapporter og tilsyn i felten med virksomheden.

I større råstofprojekter indgår som regel etablering af en beredskabsorganisation, der kan sættes ind mod eventuelle ulykker. Ud over at medvirke ved godkendelse af denne organisation, vil GTO ofte skulle deltage i et offentligt beredskab.

GTO's hjælp til råstofforvaltningen kan endvidere medføre, at GTO på vegne af denne må indtræde i arbejdsgrupper, følgegrupper, råd og komitéer, der med mere eller mindre direkte tilknytning til Grønland behandler emner med relation

til råstofvirksomhed. Endelig kan bistanden omfatte deltagelse i råstofforvaltningens informationsvirksomhed.

Bistandens historie

GTO's bistand til ministeriet og siden råstofforvaltningen blev indledt i perioden 1971-75 af Arbejdsgruppen vedrørende koncessionshaveres tekniske Aktiviteter. Under gruppens arbejde med basisforskrifter, baggrundsviden, metoder og principper for råstofvirksomhed, blev principperne afprøvet i forbindelse med godkendelsen af etableringen og igangsætningen af bly- og zinkminen i Maarmorilik.

Godkendelsen af mineprojektet blev gennemført med en til lejligheden oprettet projektorganisation med repræsentanter fra GTO's forskellige afdelinger, Akademiet for de tekniske Videnskaber, Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, Grønlands Fiskeri- og Miljøundersøgelser og Arbejdstilsynet.

Godkendelsen af mineprojektet i 1972-73 er siden blevet efterfulgt af et løbende tilsyn med minevirksomheden og en lang række enkelt-godkendelser - først og fremmest af bygningsstatisk og brandværnsmæssig karakter - af diverse bygge- og anlægsarbejder. Det løbende tilsyn har omhandlet kontrol med minerummens stabilitet, produktionen af bly og zink samt med bekæmpelsen af metalforureningen af fjordene.

I 1975-76-77-78 har GTO bistået ministeriet med kontrollen af forberedelserne, gennemførelsen og afslutningen af borerne efter olie på den vestgrønlandske sokkel.

I 1979-80 har GTO siden for råstofforvaltningen vurderet og fulgt arbejdet med at bryde 5000 t uranmalm fra Kvanefjeldet ved Narsaq.

Fra 1981 og fremefter har GTO deltaget i forberedelserne til en eventuel efterforskning og udvinding af olie og gas i Jameson Land. Arbejdet har bl.a. omfattet vurdering af og tilsyn med et program for afprøvning af seismiske metoder og kørsel med terrængående bælte køretøjer i Jameson Land.

Arbejdsmæssige forhold

GTO's bistand til råstofforvaltningen får ofte et forløb, der minder om forholdene inden for GTO's forundersøgelsesvirksomhed.

De fleste ansøgninger om råstofvirksomhed omfatter et stort spektrum af fagområder, og indeholder ofte forslag om anvendelse af ny teknologi. Vurderingsarbejdet bliver derfor ofte et spørgsmål om at inddrage ekspertise fra mange sider og sammenfatte denne bistand. Der er således god anledning til at gøre brug af den viden (bygningsstatik, brandværn, sprængstofteknologi, elforsyning, teleteknik m.m.), der er i GTO. Det er endvidere nødvendigt at indgå i et samarbejde med Grønlands Fiskeri- og Miljøundersøgelser, Grønlands Geologiske Undersøgelse og inden- og udenlandske myndigheder om vurderingsopgaverne. Endelig kan det være påkrævet at søge bistand hos de institutter, der er samlet i Akademiet for de tekniske Videnskaber.

Til den nødvendige koordinering af de mange tekniske vurderinger og til behandling af de centrale råstofspørgsmål har GTO i tidens løb anvendt en fast stab på 1-3 ingeniører. Når arbejdet periodisk er taget stærkt til i omfang og sværhedsgrad - f.eks. i 1976-77, da der gennemførtes 5 borer på den vestgrønlandske sokkel - er den faste stab blevet suppleret med specialister fra Oljedirektoratet i Stavanger.

GTO's regnskaber og økonomi

GTO's regnskaber er i princippet delt i tre hovedområder:

1. Bygge- og anlægsregnskabet
2. Driftsregnskabet
3. Regnskab vedr. GTO's administrationsomkostninger

I løbet af finansåret registreres bevægelser løbende på de tre områder, og først ved regnskabsafslutningen sker der en overførsel mellem disse.

På bygge- og anlægsregnskabet føres beløbene vedrørende håndværkerudgifter og diverse udlæg for hver byggesag. Udgifter vedrørende projektering, udbudsadministration, projektudlæg, tilsyn og forundersøgelser fordeles ved finansårets afslutning til hver enkelt opgave som en procentdel af håndværkerudgifterne. Disse udgifter omfatter honorarer til konsulentfirmaer, betaling for GTO's eget timeforbrug og andre omkostninger. Da udgifterne til projektering normalt afholdes 1-2 år forud for anlægsopgavens udførelse, hensættes disse udgifter indtil arbejdet igangsættes på en projektbeholdningskonto, og først i igangsættelsesåret foretages procentafregningen. Den anvendte procent er fastsat efter den aktuelle anlægssags art og type og efter bistandsydelsens omfang. Såfremt der efter denne afregning er over- eller underskud i forhold til de faktiske udgifter, der fremgår af administrationsregnskabet, bliver dette udjævnet over årets indtægter ved anlægsadministrationen.

På driftsregnskabet føres alle direkte udgifter til løn, materialer m.v. for hver tjenestegren. Fra administrationsregnskabet overføres for den enkelte driftsvirksomhed en procentvis andel af de direkte udgifter som betaling for fællesadministration m.v. Procenten er fastsat forskelligt efter en beregning af den andel, hvormed den enkelte virksomhed belaster det samlede administrationsregnskab.

På administrationsregnskabet - det tredje regnskabsområde - samles alle administrationsudgifter - såvel for København som for Grønland samt udgifter til forundersøgelser, projektering og tilsyn m.v. og endelige udgifter til departementale opgaver. Når udgifter, der hører hjemme i bygge- og anlægsregnskabet og i driftsregnskabet, er overført til disse ved finansårets afslutning tilbagestår et beløb, som dækker gennemførelsen af de departementale opgaver. Disse

opgaver omfatter en lang række af forskelligartede arbejder, som GTO ikke får honoreret direkte gennem anlægsbevillinger eller indtægter på driftsvirksomheder. Det er opgaver som udarbejdelse af lov- og regeludkast, diverse syns-, skøns- og vurderingsopgaver, udviklingsprojekter herunder i disse år vandkraftsundersøgelser, hav- og miljøundersøgelser og arbejder i forbindelse med koncessioner for efterforskning og udvinding af olie og mineraler, generelle forundersøgelser, kortlægning, arbejde i diverse udvalg m.m.

Omsætningen indenfor hver af de tre hovedområder i GTO's regnskab har i 1982, efter at der er foretaget en overførsel af andelen af administrationsomkostningerne, været følgende:

	Omsætning i mio kr.
1. Bygge- og anlægsvirksomheden	713,2
2. Driftsvirksomhederne	617,8
3. Departementale opgaver	<u>48,6</u>
I alt	<u>1.379,6</u>

I forbindelse med budgetlægningen for 1980 fik GTO pålagt som nydannelse, at taksterne for driftsvirksomhederne skulle fastlægges således, at disse ud over de løbende omkostninger også indeholdt et bidrag til delvis afskrivning og forrentning, som gennemsnitlig skulle svare til ca. 25% af de beregnede udgifter til forrentning og afskrivning af bygninger og anlæg. Dette ville svare til, at driftsvirksomhederne excl. varmemærker og televæsen skulle give et bidrag på ca. 10% af de primære driftsudgifter, og at teletjenesten skulle give et bidrag på 15%. Varmeværkerne skulle give balance mellem udgifter og indtægter, idet den i varmemærkerne investerede kapital tilbagebetales gennem tilslutningsafgifter. For televæsenet gælder, at udgifterne til skibs- og flysikkerhedstjenesterne holdes udenfor den omsætning, der skal indtjene bidrag til delvis dækning af forrentning og afskrivning. Disse udgifter belaster driftsvirksomhedernes nettoresultat med det fulde beløb.

Der tilstræbes ikke overskud af den del af omsætningen, der udføres af underentreprenører, idet disses regninger kun kan videredeberes med et beskedent tillæg til dækning af administrationsomkostninger. Endvidere er udgifterne hos elværkerne og installationsvirksomheden til gadebelysning holdt uden for den omsætning, der budgetteres overskud af. Det samme gælder for byggetjenesten for såvidt angår udgifter til havnevedligeholdelse og brandmeldeanlæg.

Bidraget til afskrivning og forrentning er efter 1980 sat op og var i 1982 budgetteret til at være ca. 40% af de beregnede udgifter til afskrivning og forrentning.

Regnskabet for 1982 kom til at se ud som følger:

	Udgift mio.kr.	Indtægt mio.kr.	Netto mio.kr.
Anlæg - udførelse	591.1		
Anlæg - administration	122.1		
Anlæg i alt	713.2		
=====	=====	=====	=====
Elværker incl. installationsforretninger	175.1	188.6	- 13.6
Varmeværker	34.7	36.1	- 1.4
Byggetjeneste	128.8	137.7	- 8.9
Skibsværfter	72.1	70.6	+ 1.5
Flyveplads Narsarsuaq	26.1	19.7	+ 6.5
Vandvæsen	26.2	30.7	- 4.5
Televæsen	154.8	153.8	+ 0.9
Drift i alt	617.8	637.2	- 19.5
=====	=====	=====	=====
Administration til departementale opgaver	48.6		
=====	=====	=====	=====
Omsætning på udgiftssiden	1,379.6		
=====	=====	=====	=====

*) I dette beløb indgår 27,0 mio. kr. til televæsenets sikkerhedstjeneste for skibe og f/r.

Dette regnskab er bevillingsmæssigt i balance. Udgifterne til de departementale opgaver afholdes af driftvirksomhedernes bidrag til delvis dækning af forrentning og afskrivning samt diverse bevillinger, tillægsbevillinger og særbevillinger.

Udgifterne til de departementale ydelser fordelte sig procentisk på følgende hovedgrupper:

Generelle forundersøgelser, hav- og miljøundersøgelser, vandkraftundersøgelser, bistand vedr. olie/mineralvirksomhed	50%
Planlægning, udviklingsarbejder, tekniske regelsæt	15%
Administration Narssarsuaq	13%
Samfunds- og erhvervsforhold	11%
Diverse	11%
	100%

Den væsentligste del af de departementale ydelser i 1984 løses for det indtjente nettobeløb i forbindelse med GTO's øvrige udgifter og indtægter. I 1982 blev udgifterne til løsning af de departementale opgaver som vist dækket af 19.5 mio. kr. fra driftsregnskabet, samt bevillinger til ekstraordinære omkostninger, EF-bevillinger m.v. - i alt 48.6 mio. kr.

Som omtalt i kap. II og kap. III vil GTO's forskellige driftsvirksomheder en efter en overføres til hjemmestyret og kommunerne. Nettobeløbene til departementale ydelser vil således falde bort efterhånden. Det kan ikke forventes, at behovet for departementale ydelser til gengæld vil aftage tilsvarende. Tværtimod vil de igangværende omlægninger i det grønlandske samfund muligvis kræve skærpet indsats med hensyn til lov- og regelgivning og til udviklingsprojekter af forskellig art.

De fremtidige økonomiske muligheder for at løse departementale opgaver efter det nugældende princip vil således ikke være til stede. Udvalget er derfor af den opfattelse, at det økonomiske finansieringsprincip i fremtiden bør baseres på, at de opgaver, der i denne betænkning benævnes som departementale, betragtes som ydelser, hvor der aftales omfang, indhold og pris i hvert enkelt tilfælde og år for år, eventuelt på grundlag af en økonomi aftalt under fastsættelse af bloktilskud til hjemmestyret og kommunerne. Det har stået udvalget klart, at alene den omstændighed, at flere og flere departementale opgaver har deres udspring i hjemmestyrets og kommunernes behov må medføre, at GTO hvert år bør træffe særlige aftaler om disse ydelser.

Som tidligere omtalt afholdes GTO's omkostninger i forbindelse med de byggeadministrative arbejder af honorarer, som de aktuelle bygherrer fremskaffer bevillinger til. Udvalget anser, at denne ordning også bør være det økonomiske grundlag i de kommende år.

GTO's omkostninger i forbindelse med administrering af de forskellige driftsvirksomheder dækkes ved hjælp af takster for virksomhedernes ydelser og leverancer. Denne ordning, som forudsætter fastsættelse og ajourføring af disse takster på grundlag af kostpriser og forrentning og afskrivning, finder udvalget også hensigtsmæssig i fremtiden.